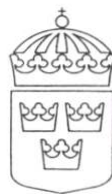

Riksdagens protokoll

1992/93:74

Fredagen den 12 mars

Kl. 9.00 – 13.38

Protokoll
1992/93:74

1 § Svar på interpellation 1992/93:80 om ekonomisk och organiserad brottslighet

*Svar på
interpellationer*

Anf. 1 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Hans Göran Franck har ställt två frågor till mig angående den ekonomiska brottsligheten. Han frågar dels om regeringen är beredd att väsentligt utöka resurserna samt göra omprioriteringar för detta ändamål, dels vilka åtgärder regeringen är beredd att föreslå för att koncentrera resurserna till storstäderna samt till Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren.

Både Hans Göran Franck och Lars-Erik Lövdén har tidigare tagit upp frågor om den ekonomiska brottsligheten i interpellationer till mig.

Jag vill återigen slå fast att även jag självfallet ser mycket allvarligt på den ekonomiska brottsligheten. Denna brottslighet rör ofta mycket stora värden och motverkar en fri och lika konkurrens, som är en förutsättning för en sund marknadsekonomisk utveckling. Om detta är Hans Göran Franck och jag överens. Regeringen har också i budgetpropositionen särskilt markerat det angelägna i att komma till rätta med denna typ av brottslighet.

En framgångsrik kamp mot den ekonomiska brottsligheten är dock inte bara fråga om ökade resurser. Det handlar i kanske ännu högre grad också om att förändra regelsystemet, att förbättra samarbetet mellan myndigheterna och att utveckla bättre arbetsmetoder.

Regeringen har därför tagit initiativ till en bred översyn av straffbestämmelserna på skatte- och uppbördsområdet och kommer att ge direktiv till två utredningar. Den ena kommer att få i uppgift att göra en översyn av skattebrottslagen och sanktionssystemet i övrigt på skatte- och avgiftsområdena. Den andra skall se över reglerna om uppbörd av skatt och socialavgifter. Det är viktigt att skatte- och uppbördssystemen inte uppmuntrar till brott och att de bakomliggande regelsystemen är så enkla och lättillämpade som möjligt.

När det sedan gäller de konkreta frågor som Hans Göran Franck ställer har regeringen, som Hans Göran Franck väl känner till, under det senaste året vidtagit flera åtgärder för att förbättra situationen vad gäller bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten. Senast redogjorde jag i december förra året här i kammaren för regeringens åtgärder på området. Härfter har, som jag nyss nämnde, frågan behandlats i budgetpropositionen. Jag redovisar dock gärna igen var vi står i dag och vilka planer vi har.

I början av år 1992 redovisade Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen till

regeringen en omfattande rapport med förslag till åtgärder för att effektivisera kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Rapporten innehöll bl.a. förslag till ändringar i lagstiftningen, förbättringar av samarbetet mellan berörda myndigheter och förändringar av utbildningen. Många av dessa åtgärder kan myndigheterna vidta på egen hand. Regeringen gav i augusti 1992 i uppdrag till Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen och Riksskatteverket att redovisa vilka åtgärder myndigheterna tillsammans eller var för sig vidtagit med anledning av rapporten. En delrapport som innehöll flera intressanta förslag till förändringar, bl.a. vad gäller utbildning och samverkan, redovisades i december 1992. Den slutliga redovisningen skall ha inkommit till regeringen före maj månads utgång detta år.

I slutet av förra året fick Rikspolisstyrelsen i uppdrag av regeringen att se över organisationen av den kvalificerade kriminalpolisverksamheten och därmed också organisationen av utredningar rörande ekonomisk brottslighet. I direktiven ingår att överväga om vissa delar av denna verksamhet funktionellt, men inte organisatoriskt, skulle kunna knytas till åklagarregionerna, som ju oftast omfattar mer än ett län. En tanke med detta är att ett mer aktivt och direkt engagemang från åklagarnas sida i förundersökningarna skulle öka effektiviteten.

Rikspolisstyrelsen skall redovisa sina förslag före utgången av mars månad. Det är därför för tidigt att nu ta ställning till frågan om hur ekobrottsutredandet skall vara organiserat i framtiden. Dessa frågor bör behandlas i samband med den översyn av åklagarväsendet som samtidigt bereds.

I planeringsdirektiven för polisväsendet som avser kommande budgetår har regeringen beslutat om 60 miljoner kronor för en särskild satsning på kriminalpolisens område. Tanken är att dessa medel skall användas för att effektivisera förundersökningsarbetet när det gäller den grova brottsligheten, av vilken den ekonomiska brottsligheten utgör en väsentlig del.

Utbildningen av utredare av ekonomisk brottslighet är mycket kostsam. För att förhindra att de besparingar som skall ske inom polisväsendet under de kommande budgetåren på ett önskat sätt drabbar denna utbildning har regeringen i de planeringsdirektiv jag nämnde beslutat att utbildningen skall bekostas av centrala medel och inte av de s.k. länsramarna.

När det sedan gäller åklagarväsendet och utbildning beträffande ekonomiska brott pågår för närvarande en kvalificerad utbildning på sju veckor där ca 20 åklagare deltar.

I årets budgetproposition har regeringen även föreslagit en särskild satsning med 4 miljoner kronor per år under de två närmaste budgetåren på en särskild utredningsgrupp under Riksåklagaren. Gruppen – som fått arbetsnamnet RÅSOP, dvs. RÅ:s specialoperation – skall utreda kvalificerad ekonomisk brottslighet riktad mot banker och finansinstitut. Vissa utredningar har redan påbörjats, och gruppen har ett mycket nära samarbete med Finansinspektionen. Riksåklagaren har förklarat att han efter en inledande utvärdering är beredd att inom kort ange huruvida ytterligare medel kan behöva tillföras. Regeringen är i sådant fall villig att i positiv anda pröva en sådan framställning.

De former som nu under Riksåklagarens ledning utvecklas för att bekämpa den speciella form av ekobrott som följt i finanskrisens spår kommer

säkert att kunna tjäna som förebild för framtiden. En ny typ av brottslighet kräver nytänkande. Här ingår inte bara att få nuvarande myndigheter att bättre koncentrera sina resurser utan också att tillföra expertis till de befintliga organisationerna, jurister och ekonomer, som kan höja effektivitetsgraden. Jag bestyrktes i denna uppfattning när jag för en vecka sedan besökte den hårt arbetsbelastade ekoroteln vid Rikskriminalpolisen.

Av vad jag nu har redovisat framgår att åtgärder vidtas på en bred front och att ekobrottsbekämpningen har en hög prioritet både inom regeringen och hos berörda myndigheter.

Vid den hearing om ekobrott som hölls i justitieutskottet i februari framkom att Riksåklagaren och den högsta polisledningen var nöjda med den inriktning som arbetet bedrivs efter och att utvecklingen således går åt rätt håll. Jag kan inte underlåta att göra den reflexionen att denna positiva utveckling när det gäller bekämpningen av ekobrott har kommit till stånd först sedan den socialdemokratiska regeringen lämnat ifrån sig makten.

Anf. 2 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Även om den ekonomiska organiserade brottsligheten är ytterst omfattande och allvarig har förutsättningarna för en kraftfull och offensiv ekobrottsbekämpning aldrig varit så gynnsamma som nu.

Det finns en stark och bred opinion för att ge kampen mot ekobrott högsta prioritet. All insiktsfull och erfaren expertis på området kräver långtgående åtgärder, kvalificerade och omfattande insatser av politisk, ekonomisk, rättslig och etisk-moralisk natur. Behoven är uppenbara.

Intresset och engagemanget finns hos många – långt fler än någonsin tidigare. Det motstånd som fanns från konservativa kretsar under tidigare regeringar har brutits ner. På det internationella planet växer fram en bred förståelse för att vitala och livsavgörande samhällsinsatser står på spel.

Inte ens Moderaterna, som i det längsta försökt sätta käppar i hjulen, kan upprätthålla sin tidigare linje, som ledde till att de stod politiskt isolerade här i riksdagen.

Tyvärr har Moderaterna, som alltså varit motståndare till en högprioriterad ekobrottsbekämpning, kommandoposten i denna ödesfråga för vårt land. Regeringens hållning är fortfarande, trots allt, tveksam och ogin till en rad av de förslag som framlagts. Jag tänker framför allt på de socialdemokratiska motioner som väckts.

Det är detta som håller på att leda till en allvarlig moralupplösning i såväl affärslivet som allmänt sett bland stora medborgargrupper. Den djupa ekonomiska krisen i vårt land, med en regering som tappat styrförmågan, förvärrar situationen ytterligare.

Regeringen är ansvarig för en underskattning av dessa frågors vikt och betydelse. Jag har tidigare kunnat påvisa att företrädare för regeringen har den uppfattningen att den ekonomiska organiserade brottsligheten är en fråga som man kan överlämna ansvaret för till en fackminister. Detta är olyckligt. Det är en allvarlig bagatellisering av frågan, som bara överträffas av den tidigare positionen hos Moderaterna här i riksdagen.

Justitieministern är något irriterad över att hon får nya frågor i min interpellation. Det är beklagligt, därför att hon har inte något nytt att komma

med. Hon upprepar i huvudsak vad hon sade förra året, trots att krisen nu har förvärrats och är akut. Dessa frågor som jag har rest i interpellationen är av central betydelse för ekobrottsbekämpningen.

Då justitieministern i sitt svar talar om de ökade insatser som regeringen vill sätta in, vill jag erinra om att de 60 miljoner som justitieministern redovisat i planeringsdirektiv för en särskild satsning på Kriminalpolisens område inte är tillräckliga. Dessutom är det inte fråga om några nya pengar. Det är pengar som kommer att användas till kriminalpolisverksamheten, dvs. inte bara till rena ekobrott. Det finns anledning att räkna med att huvuddelen av dessa resurser kommer att användas till bekämpning av annan brottslighet.

Vi har från socialdemokratisk sida föreslagit 62 nya miljoner enbart för bekämpning av ekobrottsligheten. Det är en väsentlig skillnad. Jag vill också understryka behovet av att tillgodose de krav som ställs om ökade insatser, bl.a. för skatterevisionen, i den socialdemokratiska motionen.

Det är nödvändigt att upptäcktsrisken ökar, inte minst när det gäller momsbedrägerierna, vars stora omfattning avslöjats under senare tid.

Det behövs dessutom en omfördelning av resurserna inom nuvarande budgetram.

Jag har i min interpellation särskilt koncentrerat mig på behovet av att en stor del av dessa resurser ges till storstadsområdena och framför allt till Stockholmsområdet, där problemen är störst.

Anf. 3 HANS STENBERG (s):

Fru talman! Det är litet svårt att få ut något konkret av det som justitieministern säger. Det är många ord men tyvärr mycket litet innehåll. Det är i och för sig inte oväntat, eftersom det alltid har funnits ett väldigt svagt intresse hos de borgerliga partierna för att aktivt bekämpa den ekonomiska brottsligheten.

Man tycks helt bortse från att de insatser som faktiskt görs för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten ganska snabbt betalar sig. I stället för att nu vidta nödvändiga åtgärder kommer justitieministern med ganska hurtfriska uttalanden om att vi faktiskt har en positiv utveckling när det gäller bekämpningen av ekobrotten – mycket skall man höra!

I ett läge då alla seriösa bedömare som jag har talat med upplever att den ekonomiska brottsligheten håller på att växa oss över huvudet anser landets justitieminister att vi har en positiv utveckling.

Hur ser då denna positiva utveckling ut? Jo, den bistra verkligheten är ju faktiskt att Sverige håller på att förlora kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Den har brett ut sig på ett sätt som gör att den hotar att ta över hela branscher. Inom exempelvis restaurang- och taxinäringen finns stora bekymmer.

Fusket har på en del områden blivit så utbredd att det har blivit oerhört svårt för seriösa företagare att över huvud taget bedriva verksamhet. Ekobrottslingarna använder sig dessutom av alltmer raffinerade metoder, som gör att det är mycket svårt att upptäcka och beivra brott. Mot detta sätts då samhällets minskande resurser och i många fall omoderna metoder.

Resurserna för att bekämpa ekobrott är så otillräckliga att den här typen av brott ofta upplevs som säker av brottslingarna.

Denna brottslighet har nått en sådan omfattning att den faktiskt hotar grundvalarna för ett sunt näringsliv och på sikt också demokratin.

Det är oerhört angeläget att vi sätter in kraftfulla åtgärder för att stoppa den ekonomiska brottsligheten. Anmälningar mot sådan brottslighet får inte bli liggande utan åtgärd. Då skadas människors rättsmedvetande på ett farligt sätt.

På sikt måste det också bedrivas mer aktiv spaning efter den här typen av brottslighet. Risken för att man skall bli upptäckt vid ekonomisk brottslighet måste bli mycket större, så att denna verksamhet på ett tidigare stadium kan stoppas.

Statliga myndigheter är i dag ganska överens om att Polisen är den svagaste länken i myndighetskedjan. Det är också därför som vi socialdemokrater har föreslagit att Polisen skall ha stor del av de nya resurser som vi anser måste satsas på bekämpande av den ekonomiska brottsligheten. Men det är också viktigt att det skapas balans i arbetsläget mellan berörda myndigheter, så att resurserna tas till vara på ett effektivt sätt.

Ett annat stort problem när det gäller ekobrott är det kraftigt ökade antalet konkurser.

1992 hade vi 22 000 bolagskonkurser här i Sverige, med ekonomiska förluster på flera tiotals miljarder. I dessa konkurser uppgick utbetalningarna från Lönegarantifonden till drygt 4 miljarder.

När man tidigare har undersökt detta har det visat sig att det i genomsnitt faktiskt har förekommit brott i tre av fyra konkurser. Även om vi tar hänsyn till att det är lågkonjunktur och att siffrorna kanske är litet annorlunda nu, betyder detta att det förmodligen förekom brott i mer än 10 000 konkurser under 1992.

Om man ställer denna siffra i relation till att det tidigare per år har gjorts ungefär 5 000 anmälningar till landets ekorotlar, förstår man att utan nya resurser eller andra åtgärder kommer de redan mycket stora ärendebalanserna att bli ännu större. Detta leder till att många brott helt enkelt inte kommer att kunna utredas, eftersom myndigheterna saknar resurser.

I detta sammanhang vill jag också ta upp vikten av att kronofogdemyndigheternas specialindrivningsenheter prioriteras och får tillräckliga resurser.

Dessa enheter sysslar ju med de allra svåraste indrivningsfallen och har under åren byggt upp en stor kunskap och en personkännedom som är mycket värdefull. I exempelvis skalbolagshärvorna har specialindrivningsenheterna genom sitt effektiva arbete kunnat säkra åtskilliga hundratal miljoner i tillgångar.

Eftersom drivkraften för ekonomisk brottslighet är ekonomisk vinning, och eftersom man i dessa sammanhang omsätter stora belopp, är det också oerhört angeläget att man ser till att kronofogdemyndigheterna kan lägga beslag på vinsterna. Det är faktiskt minst lika effektivt för att minska ekobrottsligheten som själva straffet. Om man tar vinsterna kommer man ju också åt själva drivkraften i brottsligheten.

Fru talman! Mot denna mycket oroande bakgrund vill jag fråga justitieministern om regeringen ändå inte är beredd att nu tänka om och sätta in de nödvändiga åtgärderna för att kraftfullt bekämpa den ekonomiska brottsligheten.

Anf. 4 SYLVIA LINDGREN (s):

Fru talman! Jag är bekymrad över det svar som justitieministern har lämnat med anledning av Hans Göran Francks interpellation om den ekonomiska brottsligheten.

Jag är bekymrad, eftersom svaret återigen andas ett ryck på axlarna och en låt-gå-attityd när det gäller dessa oerhört viktiga frågor.

Den nuvarande tillgången till utredningspersonal är långt ifrån tillräcklig. Det är nödvändigt med särskilda åtgärder, inte minst i storstäderna och i Stockholmsområdet.

Ekobrottsligheten är mest utbredd i storstäderna. Men verksamheten sprider sig, och det går fort. Den negativa utvecklingen inom vissa branscher, t.ex. hotell-, restaurang- och taxibranscherna, följs upp i negativ bemärkelse även i mindre städer och på mindre orter. Därför är det oerhört viktigt att man sätter i gång med att bekämpa ekobrottsligheten och att man ger detta arbete högsta prioritet.

Ärendebalansen vid ekoroteln i Stockholm är fortfarande mycket stor. Trots flera ansträngningar från oss socialdemokrater för att försöka få den borgerliga regeringen att inse allvaret i framför allt den grova ekobrottsligheten, händer mycket litet.

När vi socialdemokrater t.ex. i Länsstyrelsen i Stockholm ville prioritera åtgärder mot ekobrotten, sade den borgerliga majoriteten nej.

Häromdagen fick vi information om att man, vid en razzia mot en restaurang som inte hade betalat sina skatter, fann sex pistoler och ca 1 miljon kronor i tusenlappar. Detta är bara början. Det är en liten del. Det är en högst kriminell verksamhet som pågår. Åtgärder måste sättas in, och det måste ske snabbt.

Missbruk av den fria etableringsrätten är också ett grundläggande hot mot näringsfriheten och den sunda konkurrensen. Det är vår skyldighet att värna näringsfriheten, de anställda och de seriösa företagen. Kontroll, prövning och riktade åtgärder mot ekonomisk brottslighet och oseriösa näringsidkare är A och O.

Min fråga blir därför om Gun Hellsvik är beredd att pröva krav om någon form av näringstillstånd, "körkort", eller åtminstone branschkännedom och därmed visa förtroende för de seriösa företagarna och bekämpa den ekonomiska brottsligheten.

I interpellationssvaret som vi i dag behandlar står det: "En framgångsrik kamp mot den ekonomiska brottsligheten är dock inte bara fråga om ökade resurser."

Vid justitieutskottets utfrågning om den ekonomiska brottsligheten sades det dock mycket klart att man var bekymrad när det gäller resurser och kompetens.

För att man skall komma till rätta med ekobrotten krävs resurser, kompetens och snabba tydliga konsekvenser av brott. Snabbheten lyser i dag med frånvaro.

Det är bra att man ser över regelsystemet, men det vill till att man visar trovärdighet. Jag skall ge ett par exempel.

Riksskatteverket skrev till regeringen i april 1992 och begärde ett medgivande om att särskilda ADB-program skulle få användas för att samman-

ställa uppgifter ur TSV:s och RSV:s register för länsstyrelsernas tillsyn av yrkesmässig trafik. Efter åtskilliga skrivningar och förfrågningar beviljade regeringen i december samkörning – åtta månader efter – att gälla första halvåret 1993. Det skulle alltså bara gälla för ett halvår. Man ville försäkra sig om att det inte påverkade den personliga integriteten.

Justitieministern sade i en tidigare interpellationsdebatt om ekobrott att vårt främsta bidrag till kampen mot ekobrott måhända är att se till att ekonomin stabiliseras och att skattetrycket hålls tillbaka. Det kan endast utläsas som: Sänk skatten så får vi ingen ekonomisk brottslighet. Sådana här uttalanden gör inte regeringen trovärdig i dessa frågor – tvärtom. Det behövs mycket mera tydlighet och vilja i dessa frågor.

Folk är retade – med rätta – över att man ser genom fingrarna och inte hinner med att sätta dit dem som ägnar sig åt ekobrott. Det går så långt att man inte ens anmäler brott längre, eftersom det inte händer någonting. Jag tycker att det är närmast löjligt att se hur långt efter ekoutredarna är i sitt arbete när det gäller teknisk utrustning. Man måste gå betydligt längre när det t.ex. gäller dataunderstöd. Brottslingarna ligger hästlängder före, och det är de naturligtvis väl medvetna om. Detta fortgår så länge vi har en regering som inte ger högsta prioritet till bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten.

Anf. 5 KENT CARLSSON (s):

Fru talman! Jag hade från början inte tänkt att begära ordet, men när jag hörde justitieministerns svar på den här interpellationen så hoppade jag till.

Statsrådet sade i slutet av sitt svar att vid den hearing som justitieutskottet ordnade om den ekonomiska brottsligheten var riksåklagaren och den högsta polisledningen nöjda med den inriktning som arbetet bedrivs efter och att utvecklingen således går åt rätt håll. Det var en välvillig tolkning både av riksåklagarens och av polischefens uttalande under utskottsutfrågningen. Det framkom en rad krav på förändringar, som även har presenterats tidigare. Man återkom också med fler förslag om förändringar när det gäller styrformer m.m. Det fanns också ett allmänt önskemål om ökade resurser just för den här typen av brottsbekämpning. I denna utfrågning deltog även andra personer som hade en rad andra åsikter. T.ex. Rolf Åbjörnsson, chef för konkursförvaltarna, hade många synpunkter både på organisationen och på resurserna. Andra advokater som deltog i utfrågningen hade många kritiska synpunkter, även om de sade att man under senaste tiden har fått upp ögonen för ekobrottsligheten, vilket innebär vissa möjligheter, men att det fortfarande återstår många politiska beslut och framför allt en tydlig och klar politisk vilja.

Jag reagerade därför också när statsrådet sade att den här positiva utvecklingen när det gäller bekämpningen av ekobrotten kom till stånd först efter det att den socialdemokratiska regeringen lämnade ifrån sig makten. Jag har också synpunkter på hur den socialdemokratiska regeringen behandlade den här typen av frågor. Det är dock ett faktum att när regeringen i sin budgetproposition förra året tog bort prioriteringen av de ekonomiska brotten, hände det någonting ute i de lokala polisdistrikten. Det blev en minskning av antalet ekobrottspolis och man gjorde lokala omprioriteringar, vilket

har lett till att vi i dag har betydligt färre ekobrottspoliserna i tjänst. Det kan man faktiskt inte belasta den socialdemokratiska regeringen för, även om man kan ha många synpunkter på jobbet med ekobrotten under den tiden.

Det viktigaste är nu att vi får i gång ett kraftfullt arbete som innebär ändringar i styrformerna. Man kanske kan få till centrala ekobrottsrotlar i Stockholm, Göteborg och Malmö, där de flesta ekobrotten trots allt utförs. Man bör också se till att man får bättre teknisk utrustning. Här har vi givetvis en resursfråga. Om jag har förstått det rätt är de 60 miljoner kronor som regeringen talade om under utfrågningen i princip 60 "gamla" miljoner som man omfördelar. Därvidlag är det en väsentlig skillnad mellan regeringen och Socialdemokraterna. Vi har föreslagit 100 nya miljoner till arbetet med ekobrott.

Avslutningsvis skulle jag vilja fråga justitieministern om huruvida man är beredd att överväga den här formen av centrala ekobrottsrotlar i de större städerna för att effektivisera arbetet och om man är beredd att plocka fram nya pengar för att förbättra teknisk utrustning, samordning m.m. Jag undrar också om man är beredd att förändra styrmedlen. Nuvarande styrsystem inom polisen innebär att det här är en fråga som de lokala polismyndigheterna skall besluta om. I det prioriteringsarbetet försvinner ofta ekobrottspolisen – tyvärr, får man väl säga.

Anf. 6 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Det här är en intressant och viktig diskussion. Hans Göran Franck säger att jag blir irriterad över att få denna fråga. Nej, Hans Göran Franck, jag är tacksam över att jag får den här frågan gång på gång, och det markerade jag också i mitt svar. Varför är jag tacksam över detta? Jo, det finns många krafter, bl.a. de fyra personer som har varit uppe och talat, som inte vill något hellre än att få det att framstå som om regeringen inte är intresserad av att bekämpa ekobrottslighet. Jag behöver därför många tillfällen att klargöra att så icke är fallet. Kom gärna tillbaka med denna fråga, det ger mig tillfällen att vara tydlig. Jag skall försöka vara tydlig.

Det framfördes också, av Hans Stenberg, att jag inte har kommit med något konkret. När det gäller utvecklingen av bearbetningen av ekobrottsligheten säger Hans Göran Franck att det har varit ett starkt motstånd från de konservativa regeringarna genom tiderna. Vi kanske i dag skall vara litet försiktiga med begreppet konservativ. I dag används det begreppet oftast när vi talar om gammalkommunisterna i nuvarande Ryssland. Jag tycker också att det kan finnas skäl att tala om konservatism inom socialdemokratien. Det är väl bättre att vi talar om socialdemokratiska resp. borgerliga regeringar.

När började man för första gången medvetet bygga upp resurser för att bekämpa ekonomisk brottslighet? Jo, det skedde 1977. Vad hade vi för regering 1977? Jo, det var en borgerlig regering. Man fortsatte sedan under slutet av 1970- och början av 1980-talet enligt plan att bygga upp resurser för bekämpning av ekonomisk brottslighet. Under perioden 1987–1991 minskades resurserna för bekämpning av den ekonomiska brottsligheten med 10 %. År 1991 lade man ner 10 % färre timmar på ekobrottsbekämpning än vad man gjorde år 1987. Huruvida vi hade en konservativ regering 1987–1991 får nå-

gon annan bedöma, men det var i varje fall inte en borgerlig regering utan en socialdemokratisk.

Vår förra budgetproposition återopades och påstods resultera i en minskning av resurserna för ekobrottslighet. Vad har då hänt sedan vi lade fram den budgetpropositionen? Jag skall vara konkret och gå efter de siffror som har redovisats. Det har visat sig att de resurstimmar som lades ner på ekobrottsbekämpningen i Sverige ökade för första gången sedan 1987. Ökningen var 7 %. Den stora ökningen sker på rikskriminalen, vilket gör att det i och för sig ligger något i vad Kent Carlsson sade om att vi har en minskning lokalt. Jag har också uppfattat att Socialdemokraterna kämpar för en mera centraliserad resursallokering, vilket jag i och för sig sätter frågetecken inför. Att budgetpropositionen från i fjol skulle ha resulterat i minskad satsning på ekobrottsligheten stämmer inte med verkligheten.

Hur de 60 miljoner som vi från regeringen har angivit att man skall ha extra på Rikskrim kommer att utnyttjas kan vi inte svara på nu. Det är faktiskt så att Rikspolisstyrelsen skall komma med förslag på hur dessa 60 miljoner skall fördelas. I budgetpropositionen har vi – det kan ingen förneka – angivit att vi måste ta krafttag för att komma åt den ekonomiska brottsligheten.

Det är inte bara vi som har påpekat detta, utan det har också länsstyrelserna gjort, som Sylvia Lindgren nämnde. Jag förstår nu att Sylvia Lindgren sitter i länsstyrelsen – jag var inte riktigt säker på det tidigare. Jag sitter där emot inte i Länsstyrelsen i Stockholms län, men jag känner ändå till att man, bl.a. på initiativ från Ulf Adelsohn, har mycket långtgående planer på att förbättra samordningen mellan olika organ i samhället för att på ett bättre sätt kunna komma åt den ekonomiska brottsligheten, bl.a. inom restaurangnäringen, som Hans Stenberg tog upp.

Det finns mycket att kommentera när det gäller Rikspolisstyrelsens styrmedel. Enligt Rikspolisstyrelsens instruktioner har man skyldighet att kontrollera att polisen följer de av regeringen angivna riktlinjerna. Gör polisen inte detta är Rikspolisstyrelsen skyldig att anmäla det till regeringen.

Trots att vi inte är överens om hur vi skall organisera verksamheten är vi överens om att vi måste ta krafttag mot ekobrottsligheten, och det visar vi konkret. Det finns emellertid en fråga där vi icke är överens. Ni säger: Ge högsta prioritet åt, alltså sätt framför allting annat, bekämpningen av ekobrottsligheten. Jag säger: Sätt framför allting annat bekämpningen av våld och narkotika. Därmed inte sagt någonting annat än att vi skall ta krafttag mot ekobrottsligheten.

Anf. 7 HANS STENBERG (s):

Fru talman! Justitieministern använde en del av tiden till att angripa oss socialdemokrater för vad som gjordes under 1980-talet. Då den socialdemokratiska regeringen tillträdde 1982 sattes det för första gången till ordentliga resurser i kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Att det var så kan justitieministern själv kontrollera.

Vad som hände sedan i mitten av 1980-talet och som gjorde att resurserna till den här verksamheten faktiskt minskade mellan 1987 och 1991 var att polisväsendet regionaliserades, och i och med det var vi inte nog observanta

på att man inom de lokala polismyndigheterna faktiskt började nagga på resurserna och förde över pengar till annan polisverksamhet.

Sedan kom den borgerliga regeringens budget 1992, i vilken regeringen nedprioriterade det här området. Det var inte längre uppsatt som ett prioriterat område, och i och med det började raset på riktigt. Det var en signal till polisen att flytta över resurser till annat, eftersom regeringen inte längre prioriterade bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten.

Justitieministern säger att vi socialdemokrater vill att det skall framstå som att regeringen inte gör någonting åt den ekonomiska brottsligheten, men det är inte nödvändigt att vi anstränger oss för det, eftersom regeringen gör det så bra själv. Jag har nyss nämnt nedprioriteringen i 1992 års budget, och vi kan konstatera att det nu inte sätts in några nya resurser.

Det förs dessutom i de borgerliga partierna ett resonemang om att det är nödvändigt att avskaffa MBL 38 §. Jag har genom åren träffat oerhört många arbetsgivare, men jag har inte träffat någon seriös arbetsgivare som har upplevt MBL 38 § som ett hinder i sitt arbete. Däremot har den i många fall fungerat som en effektiv broms mot företag som inte är seriösa, som inte betalar skatter och avgifter och följer lagar och bestämmelser.

Den här regeringen lägger faktiskt ner kraft och arbete på att riva ner det i och för sig bristfälliga skydd vi har mot den ekonomiska brottsligheten. Detta gör regeringen i stället för att jobba för att förbättra läget. Jag är väldigt orolig för det här, och det finns all anledning att på nytt prioritera den här frågan.

Ta som exempel restaurangnäringen. Det är många ungdomars första kontakt med arbetslivet. Vad får de för uppfattning och vad får de för rättsmedvetande när de på sin första arbetsplats får lära sig att det är okej att helt strunta i lagar och bestämmelser? Vad formar det för samhällsmedborgare inför framtiden?

Anf. 8 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Det finns anledning för samtliga regeringar som har föregått denna att självkritiskt granska den verksamhet som har förekommit när det gäller ekobrottsbekämpning. Jag hör till dem som har framfört kritik oavsett vilken regering som har suttit vid makten, eftersom jag har ansett att det har behövts betydligt starkare och effektivare åtgärder. Jag tycker också att jag och andra kritiker har blivit sannspådda.

Nu befinner vi oss i det läget att situationen är värre än vad den någonsin har varit. I det läget är de åtgärder som regeringen vidtar eller avser att vidta helt otillräckliga. Det betyder att den ekonomiska och organiserade brottsligheten av allt att döma fortsätter att tillta, utan att tillräckligt effektiva åtgärder vidtas.

Det är nödvändigt att vi nu granskar alla de förslag som finns. Det gäller enligt min uppfattning att realisera en rad av de förslag som redan finns på bordet. Huvuddelen av justitieministerns svar handlar emellertid om nya undersökningar och nya utredningar och i alldeles för liten grad om omedelbara insatser.

Jag tycker därför att den socialdemokratiska motionen är en klar förbättring. Den innebär i det närmaste att man bör sätta in resurser för att för-

dubbla antalet ekopoliser. Detta är ett mycket centralt och viktigt krav. Dessutom innehåller motionen krav på resurser till kronofogdemyndigheterna, Riksåklagaren, Riksskatteverket och Tullverket, och detta är resurser som är i hög grad nödvändiga.

Den fråga som justitieministern undviker att ta ställning till är den som gäller en koncentration av resurserna till storstadsområdena och att vi behöver de nödvändiga medlen för att kunna åstadkomma denna styrning av resurserna. Det är här det brister mycket betänkligt, och det är allvarligt att vi inte har konkreta förslag på detta område.

Anf. 9 SYLVIA LINDGREN (s):

Fru talman! Det var definitivt inte min avsikt att på något vis skälla på Ulf Adelsohn, justitieministern. Han har nog gjort vad han har kunnat i den här frågan. Den skrivning jag hänvisade till och som tog så lång tid att behandla – det tog faktiskt drygt åtta månader – låg också Ulf Adelsohn bakom.

Det tog som sagt väldigt lång tid innan regeringen fattade beslut; eftersom Datainspektionen hade sagt nej var det bara regeringen som kunde ta över i nästa instans. Regeringens besked blev som sagt att den samkörning, den samordning som är så viktig för bekämpningen av ekonomisk brottslighet, bara kom att gälla i ett halvår. Sedan måste det återigen ske en ny prövning. Detta blev fallet trots att det tidigare har funnits möjlighet till en sådan samordning – den möjligheten togs bort i samband med avregleringen av taxi den 1 juli 1990.

Jag ställde också en annan fråga till Gun Hellsvik, nämligen om hon var beredd att pröva någon form av näringstillstånd, ”körkort”, eller åtminstone kräva branschvana, för att därmed visa förtroende för de seriösa företagarna och på så vis bekämpa den ekonomiska brottsligheten. I dag drar ju tyvärr de seriösa företagarna det kortaste strået på grund av att den ekonomiska brottsligheten är så utbredd.

Länsstyrelsen kan naturligtvis göra en hel del. Det är mycket riktigt att jag sitter i Länsstyrelsen. Jag låg bakom bl.a. förslaget om att man skulle prioritera den ekonomiska brottsligheten, men den borgerliga majoriteten röstade nej.

Jag tycker att jag får mer och mer klara belägg för detta, inte minst med tanke på vad som nu äger rum inom taxi- och krognäringen. Exemplet med tillvaratagandet av sex pistoler och ca 1 miljon kronor i tusenlappar är bara ett av många. Inom hotell- och restaurangnäringen förekommer det dagligen exempel på att ombudsmän inte vågar vara offentliga därför att det pågår bulvanverksamhet och djupt kriminell verksamhet, som är följder av den ekonomiska brottsligheten.

Av den anledningen är det mycket viktigt att regeringen visar styrka, intresse, resurser och framför allt ger mycket tydliga signaler i de här frågorna. Man ger inte sådana signaler om man hänvisar till skattetryck och personlig integritet.

Anf. 10 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Det är rätt att jag inte svarade på alla frågor som ställdes, men Sylvia Lindgren vet att man har begränsad talartid. När det är många som

ställer frågor är det därför mycket effektivt att kunna säga att man inte fick något svar på sin egen fråga.

Frågan om näringstillstånd är viktig, och i den frågan finns det en viktig och grundläggande skillnad i våra uppfattningar. Sylvia Lindgren säger något som för mig är mycket otroligt. Hon säger att vi skall kräva näringstillstånd för att visa förtroende för de seriösa näringsidkarna. För mig, som borgerlig, är utgångspunkten att vi visar förtroende för människor, men de som missbrukar förtroendet skall vi angripa. Seriösa och hederliga människor skall inte behöva komma till myndigheterna och be om lov för att ges möjlighet att försörja sig på ett hederligt sätt. Mitt svar på frågan om vi skall ha flera former av näringstillstånd är därför nej.

Jag vill emellertid markera att de som visar bristande lojalitet mot människor, de som missbrukar de regler som finns, dem skall vi angripa. Det är det den här diskussionen skall gälla. Hur skall vi bygga upp våra resurser, hur skall vi förbättra utnyttjandet av våra resurser för att kunna komma åt just dem som missbrukar det förtroende som man enligt min mening skall utgå från att man bör ge enskilda individer?

Då är det naturligtvis lätt att som Hans Göran Franck säga att vi skall anslå mer pengar. Jag vill dock ännu en gång påpeka något som jag har påpekat många gånger tidigare: I höstas kom regeringspartierna och Socialdemokraterna överens om ett sparbeting på Justitiedepartementets område på 500 miljoner. Detta var ett önskemål från Socialdemokraterna, men vi ställde upp för att få till stånd en omfattande besparing. Att sedan, efter det att vi har varit överens om ramen, säga att vi skall lägga 100 miljoner – eller, för att tala i nettosiffror, kanske 62 miljoner – på polisens verksamhet för bekämpning av ekobrottslighet, innebär att man säger att ytterligare 62 miljoner utöver de redan överenskomna 500 miljonerna skall sparas in på Justitiedepartementets område, och Justitiedepartementets budget är totaldominerad av polisens verksamhet.

Vill vi då minska resurserna när det gäller utredning av våldsbrott och narkotikabrott och de resurser som satsas på att komma åt unga människor som är på väg in i brottslighet? Jag vill det inte. Vi har en hel del resurser, och vi håller också på att bygga upp resurserna, och vi måste därför se till att vi utnyttjar dessa resurser på bästa möjliga sätt.

Initiativet från Länsstyrelsen i Stockholms län är i det sammanhanget ett bra exempel, som ger uttryck för precis det som vi från regeringens sida försöker markera, nämligen att vi skall samordna resurserna och se till att de som arbetar med ekobrottslighet har en hög utbildningsnivå. Det hjälper inte att vi sätter in en massa människor, utan det är också nödvändigt att de som arbetar med ekobrottsligheten är av en mycket hög kvalitet och har en mycket hög kompetens.

Det är ett eftersatt område, och jag tror att vi kan vara överens om att man inte uppnår hög kompetens över en natt utan att det tar tid, precis som det tar tid att reparera eftersatt teknisk utrustning. Den tekniska utrustning som har tagits upp i debatten blev inte föråldrad i samband med regeringsbytet 1991, utan den var föråldrad långt tidigare, och det var ingen som tidigare såg till att förnya den. Ju längre man väntar, desto längre tid tar det naturligtvis att komma i kapp.

Anf. 11 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Jag konstaterar att justitieministern nu och i ett tidigare inlägg vitsordar att en betydande del av de 60 miljonerna kommer att gå till andra områden än ekobrottslighet. Men hon kan inte säga hur mycket.

Jag konstaterar också att det här finns goda möjligheter att förhandla med socialdemokratin om en ordentlig utökning. Jag har tidigare diskuterat med justitieministern om detta. Hon har då sagt – även om hon också upprepat vad som sagts i krisuppgörelsen – att det finns eventuella möjligheter till en öppning.

Precis som justitieministern säger innebär krisuppgörelsen att man skall göra besparingar inom rättsväsendets område med 500 miljoner. Men det finns besparingsmöjligheter inom rättsväsendet utan att det skall behöva drabba ekobrottsligheten som är så viktig. Det finns möjligheter bl.a. inom kriminalvården, men även inom andra områden.

Det rör sig också om att kunna ta upp en diskussion med Socialdemokraterna om att träffa en överenskommelse i utskotten om att kunna få dessa nya pengar. Dessa pengar är så nödvändiga. Varför inte ta chansen till en överenskommelse om det här?

Tilltron till rättsväsendets funktionsmöjligheter och aktionsduglighet måste förstärkas. Det bedömer jag som mest angeläget, i det läge som vi nu står inför. Tilltron ökar inte bara genom att man talar om framtiden eller att man talar om att vi skall ha exempelvis en bättre moral. Nu fordras omedelbara förstärkta insatser för att polis, åklagare och alla andra som finns inom rättsväsendet över huvud taget skall få ökad förmåga att vända strömmen. Det är avgörande. Allt går inte att göra på en gång. Det fordrar uthållighet. Det betyder också att man måste ha tron att det här kommer att hålla i sig och att det därför är nödvändigt att tillsätta dessa resurser.

Anf. 12 HANS STENBERG (s):

Fru talman! Justitieministern avslutade med att säga att polisens utrustning inte har blivit föråldrad enbart under den borgerliga regeringsperioden. Det är förvisso sant. Men sedan sade justitieministern att ju längre man väntar, ju mer föråldrad blir polisens utrustning. Självfallet är det så, därför vill vi socialdemokrater se åtgärder vidtagna nu, vi vill inte ha nya utredningar.

Det allvarligaste med den ekonomiska brottsligheten är att den skadar människors rättsmedvetande oerhört mycket, därför måste den prioriteras. När man upplever att etablerade och rika människor och stora företag i samhället kan komma undan sina ålägganden, inte behöver följa de lagar och regler som finns och att de får agera efter snöd vinning, hur skall man då kunna begära att ungdomar och andra skall rätta sig efter samhällsreglerna?

Den här frågan kan man inte ställa mot frågorna om narkotika och våldsbrottslighet och säga att narkotika- och våldsbrotten är farligare än de ekonomiska. Det är själva demokratin som det handlar om. Det handlar även om att den grova våldsbrottsligheten och den ekonomiska brottsligheten är väldigt nära förknippade med varandra.

Varifrån skall man ta resurser till det här, kan man fråga sig. Precis som justitieministern säger går det att hänvisa till uppgörelser när det gäller budgetläget. Men det är faktiskt så, att det är svårt att beräkna hur mycket

pengar som undanhålls i ekonomisk brottslighet. I de beräkningar som emellertid finns pekar det mot ungefär 100 miljarder kronor om året, som försvinner ur statskassan på grund av detta. Skulle man med ökade insatser mot ekonomisk brottslighet kunna få in pengar till statskassan är det troligt att insatserna som görs på det här området faktiskt betalar sig – kanske ger ett visst överskott.

Jag berörde tidigare 38 § medbestämmandelagen som handlar om fackens vetorätt mot företag som inte sköter sig seriöst. Justitieministern har inte ens kommenterat det. Det skulle faktiskt vara intressant att höra justitieministerns uppfattning i den här frågan. Är det verkligen till gagn för kampen mot ekonomisk brottslighet att avskaffa 38 § MBL, eller är det ett rent ideologiskt beslut? Det är ungefär som – jag brukar göra den här jämförelsen – när gamla stalinister av ideologiska skäl vill avskaffa all lagstiftning som begränsar arbetsgivarens rätt. 38 § MBL är ett av de få effektiva vapen som vi har haft när det gäller kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

Anf. 13 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Först vill jag säga till Hans Stenberg att även om jag är justitieminister går jag inte och håller paragrafnummer i huvudet, speciellt inte paragrafnummer på områden som inte direkt ligger inom mitt ansvarsområde, som arbetsrätten. Dessutom vill jag se närmare på de regler som jag kommenterar, även om jag självfallet i vissa fall vet vad en viss regel innehåller i stort.

Rent principiellt tycker jag att man verkligen kan diskutera om huruvida det är vissa grupper som skall ha speciell rätt att reagera mot olaglighet. Det är egentligen vars och ens skyldighet – särskilt arbetsgivarens – att reagera. Det är också det offentliga skyldighet att reagera. Jag är inte kompetent att diskutera 38 § MBL. Det får i stället andra, som kan det bättre, göra.

Hans Göran Franck använder debattekniken att säga att han har fått si och så bekräftat. Det finns inget i det som jag har sagt som bekräftar att de 60 miljonerna till Rikskriminalen till största delen skall användas till annat än bekämpande av ekobrottslighet. Jag sade att Rikspolisstyrelsen har fått i uppdrag att till regeringen redovisa hur de 60 miljonerna skall användas. Om regeringen hade fått den redovisningen skulle jag ha kunnat tala om hur pengarna kommer att användas. Uppdraget bygger emellertid på att vi skall komma åt den avancerade brottsligheten. Jag markerade även att just den ekonomiska brottsligheten är en tung del. Vi får vänta och se till dess jag och andra kan bekräfta hur medlen verkligen skall fördelas.

Hans Stenberg, jag håller helt med om att det är viktigt att bekämpa den ekonomiska brottsligheten med tanke på det allmänna rättsmedvetandet. Regeringen har därför i regeringsförklaringen angivit att all brottslighet skall bekämpas. Samtidigt är regeringen hederlig och säger att i en situation där det är brist på resurser – och så var situationen när vi tog över, efter det att resurserna successivt minskat under 80-talet – måste man våga säga att vissa saker alltid måste göras först och att givna resurser inte räcker till allt.

Vi utreder mycken ekobrottslighet. Men det är komplicerat. Jag repeterar

det som jag sade i tidigare inlägg: Rikskriminalens resurser för utredning av ekonomisk brottslighet ökade med 27 % 1992 jämfört med 1991.

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

Överläggningen var härmed avslutad.

*Svar på
interpellationer*

2 § Svar på interpellation 1992/93:76 om blyfri bensin

Anf. 14 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Elving Andersson har frågat mig om regeringen anser att distributionssystemet för bensin uppfyller de krav man bör kunna ställa, om Naturvårdsverket kontrollerar kvaliteten på blyfri bensin och inom vilka toleransgränser bensinen bör ligga. Elving Andersson frågar också om vilket rättsläge som råder för bilbranschens garantiåtagande om bilägaren själv ovetande tankar blyad bensin i en bil med katalysator.

Låt mig börja med att besvara den tredje frågan och klargöra rättsläget. Enligt 11 § bilavgasförordningen (1991:1481) gäller tillverkarens särskilda ansvar mot bilägaren bara om denne använder blyfri bensin. Detta gäller även om bilägaren är helt omedveten om att den bensin som används är förorenad med bly. Om katalysatorn på bilen förstörs av att bilen tankas med bensin som innehåller bly, trots att den anges vara blyfri, måste bilägaren vända sig till den som sålt bensinen för att få ersättning.

Som svar på frågan om Naturvårdsverkets kontroller kan jag informera om att Naturvårdsverket har utfärdat föreskrifter om hur kontrollen skall ske av att den bensin som uppges vara blyfri verkligen är blyfri. Systemet bygger dels på ett regelbundet kontrollprogram för blyfri motorbensin vid tankställe som utförs av Statens provningsanstalt, dels på ett program för oljeföretagens egen kontroll vid huvuddepå och tankställe. Oljeföretagen är skyldiga att rapportera sina mätvärden till Naturvårdsverket.

Enligt förordningen (1985:838) om motorbensin får bensin innehålla högst 13 mg bly per liter för att den skall anses vara blyfri. Enligt Naturvårdsverkets föreskrifter skall oljeföretagen lämna en beskrivning av vilka åtgärder som kommer att vidtas för att förhindra att blyförorenad motorbensin överlåts, om ett enskilt mätvärde överstiger 7 mg per liter vid bensinpump eller 5 mg per liter vid depå. Om blyhalten i en bensinpump för blyfri motorbensin överstiger 13 mg per liter, måste försäljningen av blyfri bensin stoppas vid det aktuella tankstället. I sådana fall skall företaget lämna en rapport till Naturvårdsverket med redovisning av planerade åtgärder. Försäljningen får inte återupptas innan Naturvårdsverket medgivit detta.

Vid de kontroller som Statens provningsanstalt gör upptäcks då och då blyföroreningar i bensin som uppges vara blyfri. På senare tid har några större incidenter inträffat som medfört en större spridning av förorenad bensin. Ett exempel på det är blyförorenad bensin som levererats från depån vid Loudden i Stockholm. I detta fall har Naturvårdsverket kommit överens med oljeföretagen om att dessa skall spåra de bilägare som tankat den förorenade bensinen.

Beträffande frågan om distributionssystemet för bensin uppfyller de krav man bör kunna ställa visar de inträffade incidenterna att detta fungerat otill-

fredsställande. Enligt vad jag har erfarit har Naturvårdsverket startat överläggningar med oljebranschen för att få till stånd förbättringar. En översyn av föreskrifterna planeras också.

Naturvårdsverket har nyligen till regeringen överlämnat ett förslag till miljöklasssystem för bensin. I rapporten föreslås också att tillverkning och import av blyad bensin avsedd för bruk i Sverige förbjuds fr.o.m. den 1 juli 1994. Naturvårdsverkets förslag bereds för närvarande inom regeringskansliet.

Anf. 15 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Låt mig först tacka miljöministern för svaret på denna interpellation. Trafiksektorn utgör en strategisk del av samhällets totala miljöpolitik. För att klara miljömålen i stort måste också trafikens negativa miljöpåverkan minimeras.

Genom den katalytiska avgasreningen minskar utsläppen av framför allt kväveoxider drastiskt, under förutsättning att tekniken fungerar. Men om förorenad bensin används i en katalysatorrenad bil uppstår sådana skador på katalysatorn att funktionen allvarligt försämras.

Enligt en artikel i Dagens Nyheter skadades minst 10 000 bilar av blyförorenad bensin i december förra året. Det skedde i samband med just det exempel som miljöministern nämner i sitt svar. Kostnaden för att byta samtliga dessa katalysatorer kan beräknas till mellan 50 och 100 miljoner kronor.

Miljöministern har i svaret redovisat det gällande rättsläget på detta område. Det låter bra i teorin. Men i praktiken riskerar ändå många bilägare att drabbas ekonomiskt. Hur skall bilägaren t.ex. kunna bevisa att det var vid ett visst tankningstillfälle som den förorenade bensinen kom in i bilen? Det kanske är långt efteråt, t.ex. i samband med en kontrollbesiktning, som bilägaren upptäcker att man har fått dessa skador på katalysatorn. Risken är då naturligtvis uppenbar att det är den enskilda bilägaren som hamnar mitt emellan katalysatortillverkarens ansvar och bensinbolagets ansvar och själv, utan egen förskyllan, får stå för denna kostnad. Detta är i så fall ett mycket dåligt incitament för att engagera bilägarna i kampen för en bättre miljö.

Det finns mycket som tyder på att Sverige är bland de länder i världen som har den sämsta kvaliteten på bensin. Bl.a. har olika biltillverkare och importörer jämfört katalysatorer från bilar som har tankats i olika länder. Det har då visat sig att det finns väsentligt mycket mer bly i katalysatorer från bilar som har tankats just i Sverige jämfört med bilar som har tankats i andra länder. Dessa förhållanden är naturligtvis djupt otillfredsställande.

Det som miljöministern redovisar i svaret om att Naturvårdsverket nu skall se över detta och planerar en översyn av gällande föreskrifter är positivt. Men jag vill ändå understryka att det inte räcker med föreskrifter, oavsett hur bra de är. De måste också följas upp, så att de verkligen fungerar i praktiken. De exempel som här har tagits upp visar att det inte är fel på föreskrifterna utan efterlevnaden av dem. Detta brådskar – både för miljöns och för de enskilda bilägarnas skull.

Jag anser också att det är nödvändigt att ytterligare se över rättsläget, så att de enskilda bilägarna inte riskerar att helt utan egen förskyllan drabbas av stora kostnader därför att bensinbolagen inte sköter detta på det sätt som

man kan fordra. Jag undrar om miljöministern är beredd att initiera en sådan översyn?

Den bästa lösningen är naturligtvis att man helt får bort den blyade bensinen från marknaden. I svaret hänvisas till en rapport från Naturvårdsverket där det föreslås att tillverkning och import av blyad bensin skall förbjudas fr.o.m. den 1 juli 1994. Detta är ett mycket bra förslag, och det vore mycket bra om miljöministern kunde ge något besked om huruvida regeringen ämnar följa detta förslag, så att detta blir verklighet.

Jag tror att miljöministern och jag är överens om att det på sikt behövs helt nya bränslen för att klara trafikens miljöpåverkan, framför allt biobaserade bränslen av olika slag.

Avslutningsvis skulle jag vilja komplettera min fråga till miljöministern. Vilka tankar och planer finns det inom regeringen för att på sikt introducera biobaserade bilbränslen i stor skala i Sverige?

Anf. 16 JAN SANDBERG (m):

Fru talman! Den blyförgiftade bensinen kan faktiskt vara ett av de större miljöhoten som Sverige har stått inför när det gäller just biltrafikens miljöpåverkan. Vi vet att införandet av den katalytiska avgasreningen var den största enskilda miljöåtgärden som har vidtagits i Sverige på lång tid. Vi vet också att de svenska bilisterna genom den merkostnad som denna avgasrening medför har satsat och kommer att satsa i storleksordningen 10 miljarder kronor på att få en bättre miljö. Det var tänkt att detta skulle ge betydande miljövinster i och med att denna avgasrening tar bort mer än 90 % av de farliga avgaserna vid normal drift.

Detta är intressant också därför att det är ett av de största områdena där man har ett speciellt tillverkaransvar, där biltillverkaren får ansvara för katalysatorns funktion upp till 8 000 mil eller till dess bilen är fem år gammal.

Men nu visar det sig att i varje fall en del av det här har drivits till sin ände. Detta kan vara ett tickande miljöhot om ingenting görs. Om det inte bringas total klarhet om ansvarsförhållandet och om vad som hänt, finns risken att biltillverkarna och indirekt också bilisterna, som i sista ledet får stå för biltillverkarnas kostnader, får bekosta oljebranschens och de statliga kontrollorganens misstag – för misstag har begåtts.

Om bensenbolagen är ansvariga för en eventuell blyförgiftning, blir det mycket stora problem med att få klart för sig *när* en katalysator blivit förorenad. Man kan ju tanka vid olika bensinstationer, och det kan vara fråga om olika bensenbolag. Vem skall betala det här när ansvarsförhållandet är så pass oklart?

Detta visar också hur viktigt just det statliga kontrollansvaret är. Ett ägarbyte kan också ha skett under de första fem åren, något som är väldigt vanligt. Då får den tillkommande bilägaren eller biltillverkaren stå för kostnaden. Även här drabbas bilägaren genom att det blir ett högre nybilspris. Det blir ju resultatet av att kontrollansvaret troligen faller på biltillverkaren.

Jag skulle vilja ställa två kompletterande frågor till statsrådet i anledning av svaret:

1. Har man egentligen någon uppfattning om antalet katalysatorer som blivit blyförgiftade? Det här har troligen skett under ganska lång tid, så det

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

kan vara fråga om tusentals bilar. Men det kan också vara fråga om hundra-tusentals olika bilar. Har man fått klart för sig hur stort det här problemet är?

2. Det är egentligen inte bara oljebranschen som har missat här, även om den givetvis har huvudansvaret. Men jag tycker att det är tydligt att de statliga kontrollmyndigheterna haft bristande kontroller på detta område. Således undrar jag: Vilka initiativ tänker statsrådet ta för att se till att staten från sin horisont uppfyller sitt kontrollansvar när det gäller bensinens kvalitet?

Anf. 17 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Först vill jag slå fast ett par grundläggande saker i den här debatten.

Bly i bensin och katalysatorer på bilar hör inte ihop. Det är här som problemet har sin början. Det är alltså en gammal och traditionell, ganska konservativ, modell som oljebolagen i det här fallet har valt. Vi är många som under årens lopp har försökt att övertyga dem om att de bör använda andra tillsatser, additiv, i bensinen för att klara detta. Men det har gått trögt.

På denna punkt kan vi i dag konstatera att vi som konsumenter och politiker har haft mer rätt än vad oljeföretagen haft. Det är viktigt att av detta dra slutsatsen att det här ökar trycket när det gäller att åstadkomma en grundläggande förändring. Då är jag inne på ett kompletterande svar som så här långt gäller för mig personligen, nämligen: I den rapport som Naturvårdsverket har lagt fram och som gäller bättre miljöegenskaper hos bensin finns det ett konkret förslag, som redan har nämnts i debatten och som jag också nämnt i svaret, om att avskaffa blytillsatserna framöver.

Det är klart att det inte kommer att vara möjligt att fullständigt avskaffa blytillsatserna, för det finns äldre bilar i trafik som kräver bly. Ett exempel som ofta nämns är veteranbilarna. Självfallet har jag inriktningen att vi skall komma ifrån motsatsställningen när det gäller dels katalysatorreningen, som är en oerhört viktig åtgärd för miljöns bästa, dels blytillsatserna.

Det finns alltså en prioriterad beredning i regeringskansliet när det gäller att få en ändring till stånd. Den signalen skickar jag gärna ut omedelbart.

Vi som förde debatten i 1985 års valrörelse skulle nog helst ha varit civilingenjörer för att kunna förklara alla teknikaliteter – hellre det kanske än politiker. Jag skall inte på nytt lockas in i den diskussionen, utan här är det, som nämnts, fråga om ett politiskt ställningstagande, en politisk viljeinriktning. Men det är klart att detta har varit en viktig miljöinsats. Effekten av denna växer med tiden, allteftersom allt fler av de äldre bilarna försvinner från marknaden.

Nästa fråga är naturligtvis hur man åstadkommer en mera långsiktig förändring, dvs. andra bränslen. Även det ingår i den här utredningen. Miljöklassning av olika bränslen och bränslekvaliteter är den modell som vi försöker utveckla. Det gäller naturligtvis inte bara bensinbilar utan också t.ex. dieselfordon. Min intention, och det är därför som vi gav uppdraget till Naturvårdsverket, är att man skall titta på möjligheterna att föra in biobaserade bränslen på lämpligt sätt. Inte heller här går jag in på det tekniska. Men de medel som kan användas för att skapa ett ökat inflytande för konsumenterna

är naturligtvis prismetakismerna, dvs. marknaden. Både som konsumenter och som medborgare skall vi kunna styra utvecklingen i rätt riktning.

Det är därför som regeringen, på mitt förslag, ökade differentieringen. När vi ändå av statsfinansiella skäl tvingades höja bensinskatten handlade det om att ta tillfället i akt och öka skillnaden mellan blyad och oblyad bensin. Samma modell kan naturligtvis användas också i fråga om introduktionen av andra bränslekvaliteter. Det är den långsiktiga strategin. Utöver detta har vi miljöklassningen av fordon, men den saken går jag inte in på här.

I de delarna tycker jag att strategin är tydlig. Vi har utvecklat den vidare och kommer att fortsätta med det. Men vi har problem också på det området. Vi är ju inte helt oberoende av omvärlden. I de nu pågående förhandlingarna med EG finns en del av det här problemet med. Det gäller då vilka krav som ställs på just katalysatorrenade bilar och på uthålligheten i den här utrustningen. Från svensk sida har vi inte tänkt retirera från vår position. Jag hoppas att det skall vara möjligt att vidmakthålla högsta tillämpade ambitionsnivå, något som vi i Sverige har på den här punkten jämfört med EG.

När det gäller det som har hänt får jag säga att det som är gjort inte kan göras ogjort. Men det är svårt för mig att svara på den sortens frågor. Det handlar ju om att gå in i en rättsfallssituation, och det tänker jag inte göra. Men det är självklart att jag eftersträvar att de som har felat får bära ansvaret. Så är regelsystemet uppbyggt. Problemet är som sagt att få detta konstaterat, för det är inte enkelt.

Anf. 18 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag vill tacka miljöministern för hans kompletterande svar. Först vill jag säga att jag till fullo instämmer i den mera långsiktiga strategi som statsrådet ger uttryck för när det gäller att minimera den negativa miljöpåverkan från biltrafiken genom en satsning på dels helt blyfri bensin, dels på sikt mer av alternativa bränslen. Jag tänker då på t.ex. biobaserade bränslen och eldrivna bilar. Jag instämmer alltså helt och fullt beträffande den strategin.

Inte heller jag är tekniker. Jag skall därför inte föra någon teknisk diskussion. Miljöministern har naturligtvis rätt när han säger att det som redan är gjort inte kan göras ogjort. Jag tycker dock att det finns två viktiga saker som man måste ta till sig här. Det gäller att väldigt snabbt se till att det inträffade inte händer igen, och då handlar det naturligtvis om det statliga kontrollorganets, kontrollmyndighetens, sätt att hantera detta. Vidare gäller det att åstadkomma ytterligare påtryckningar, regelverk osv. för petroleumhandeln, så att detta kan skötas på ett sådant sätt att det inte blir en upprepning.

Självfallet är det när det gäller alla i sammanhanget drabbade bilägare, som har fått sina katalysatorer helt eller delvis förstörda av blysmittad bensin – vi vet ju inte hur många de är – viktigt att det blir en bra lösning. Det får inte bli så, att de hamnar mellan olika ansvarsområden. Jag tänker på dels bensinhandelns ansvar, dels katalysatortillverkarnas eller importörernas ansvar. Jag föreställer mig att det kan bli väldigt svårt att leda i bevis vad som har hänt, när något hänt, vem som har ansvaret osv.

Uppfattningen från samhällets sida måste ändå uttryckligen vara att det i

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

alla fall inte är den enskilda bilägaren som skall drabbas i detta sammanhang. Det rör sig ju om stora kostnader. Dessutom är jag rädd för att bilägarens vilja att engagera sig för en bättre miljö då skulle kunna minska. Jag hemställer därför att miljöministern tar sig ytterligare en funderare på det här och att han undersöker vilka möjligheter som finns inom gällande lagstiftning eller om det finns behov av en ny lagstiftning, så att situationen kan klaras ut. De enskilda bilägarna skall inte på sluttampen bära den väldiga kostnad som det här för med sig. De har ju hamnat i nämnda situation helt utan egen förskyllan.

Anf. 19 JAN SANDBERG (m):

Fru talman! Detta med den blyade bensinens vara eller inte vara och med drivmedlens kvalitet i framtiden är intressanta och viktiga frågor. Jag tänkte att jag i varje fall i den här debatten skulle hålla mig till dagens problem och till de problem som kommer att finnas i en nära framtid. Inte minst gäller det vad Elving Andersson här tar upp: de enskilda bilägarna, som riskerar att ordentligt komma i kläm om en del saker på området inte kan klarläggas.

Jag tycker att det vore viktigt att ganska snart få klarlagt hur många det är som kan vara drabbade. I några fall under den senaste tiden har man kunnat konstatera var felet fanns och kunnat säga något om den ungefärliga omfattningen. Men sett till den totala svenska bilparken är det väldigt oklart i dag om det är tusentals eller hundratusentals bilar som har blivit drabbade. Jag har sett jämförelser mellan bilar i andra länder och svenska katalysatorrenade bilar som visar att svenska katalysatorrenade bilar faktiskt inte har speciellt goda siffror vad gäller reningsgrad o.d. Det tyder på att problemet är större än vad vi kan ha klart för oss i dag. Man bör nog alltså klarlägga omfattningen av problemet och även förbättra kontrollen.

Statsrådet kom in på en mycket intressant fråga. Det talades ju här om EG-perspektivet. Sverige har i EG-perspektivet, vill jag påstå, ett ganska gott anseende på miljöområdet. Vi har framfört krav på EES-avtalet och sagt att vi vill behålla det nuvarande tillverkaransvaret. Det har vi också klarat, men med en viss övergångsperiod. Men vi kommer också att föra fram att vi vill ha samma särbestämmelser vid ett svenskt EG-medlemskap.

Misstänker inte statsrådet att vår förhandlingsposition i just det här avseendet kan försvagas? Det har ju visat sig att exempelvis bensinbolagen inte har uppfyllt sina åtaganden och, inte minst, att svenska staten inte har tagit sitt ansvar när det gäller att kontrollera systemet.

Anf. 20 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Det finns ingenting konkret som det hittills gått att peka på, bortsett från svepande förmodanden, när det gäller detta med att staten inte skulle ha uppfyllt sitt kontrollansvar.

En kontroll innebär inte en möjlighet att hindra alla felhandlingar. En kontroll är ofta stickprovsbetonad. I annat fall blir en kontroll totalt omöjlig, för vid en kontroll måste man ju finnas på plats överallt i samhället där bensinströmmarna drar fram. Alla som har sysslat med kontrollfrågor vet att ett kontrollsystem inte kan fungera så. I stället måste ett betydande ansvar ligga på aktörerna på marknaden.

Jag är minst lika intresserad som Jan Sandberg av att klarhet vinnes i den här frågan. Jag har helt klart samma uppfattning som ni båda här har framfört, nämligen att bilisterna inte skall drabbas i detta sammanhang.

Frågan är egentligen hur mycket bilisterna så här långt har drabbats. Jag delar alltså oron över att katalysatorfunktionens nedsättning på ett antal bilar, okänt hur stort, är en allvarlig indikator på att saker och ting inte står riktigt rätt till. Man måste kanske se över gränserna för vad som får kallas för blyfri bensin och sådana saker. Det är mycket möjligt att detta är en förklaring, dvs. att man har hållit sig inom ramarna, men att det ändå inte har fungerat i enlighet med intentionerna.

Jag delar uppfattningen att man skall skärpa kontrollen. I de aktuella fall där man har uppdragat att överträdelse av bestämmelse har skett – för så har det varit – skall man naturligtvis fullfölja ärendet med största möjliga skyndsamt.

Jag drar mig inte för att säga att detta självfallet är ett argument för att lämna blyet. Det är självklart. Vi måste lämna blyet som tillsats. Jag hade hoppats, måste jag säga, att oljeföretagen skulle reagera snabbare. Något företag har gjort det nu, har jag sett i tidningsrubrikerna den här veckan.

Jag tror att de flesta av dem inser att den tiden är förbi när vi såg blytillsatsen som en lösning för framtiden. Nu handlar det om en mycket kort tidsperiod. Nedtrappningen skall börja omedelbart. Det är den radikala metoden att komma ifrån de här problemen. Det är huvudstrategin, helt klart.

Jag vill inte spekulera i förhandlingsläget när det gäller EG. Men jag har ingen avsikt och det är heller ingenting som än så länge tyder på att vi skulle tvingas att lämna våra varaktighetskrav, t.ex. när det gäller katalysatorer. Men det innebär förmodligen att man måste ha övergångsbestämmelser och utgå från att EG kommer ifatt oss.

De senaste direktiven, som kom före jul, var inte så positiva i det här avseendet. Där fanns det brister. Dem har jag påpekat för nye miljöministern i Bryssel, Paleokrassas, för några veckor sedan. Jag har naturligtvis framhållit hur viktiga jag anser att de här frågorna är. Det har inte kommit någon signal från EG-sidan om att man inte har förstått det kravet.

Problemet är svårhanterligt. Det är det minsta jag kan säga. Jag är övertygad om att Naturvårdsverket kommer att göra vad verket kan i det här sammanhanget för att få en bättre kontroll, om det är några brister, om man måste göra kontroller tätare, om man måste ha mer medverkan från oljeföretagens sida. Vapnen har vi som sagt. Ju mindre medverkan från deras sida, desto snabbare måste blyet bort ur bensinen. Det är den press som vi sätter på branschen och på dem som har ansvaret.

Bilisterna har som vi vet ställt upp mycket bra när det gäller att till stora kostnader introducera katalysatorer. Då är det rimligt att de som framhårdar i att inte förändra sina egna bränslen, sin egen hantering av drivmedlen känner desto större ansvar när felhandlingar uppstår.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1992/93:84 om visst uttalande av miljöminister Olof Johansson i dansk TV

*Svar på
interpellationer*

Anf. 21 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Per-Richard Molén har frågat mig om det är riktigt att jag i en intervju i dansk TV den 16 februari 1993 uppmanat ett annat lands regering att utöva utpressning på Sverige i en fråga som för det egna landet är mycket infekterad.

Interpellationen föranleds av ett uttalande i dansk TV där jag svarade på en fråga om huruvida det vore lämpligt för Danmark att koppla ett danskt nej till Öresundsförbindelsen till en stängning av Barsebäcks kärnkraftverk. Jag sade då att jag personligen inte skulle ogilla en sådan koppling.

Det framgick tydligt av uttalandet att det inte var någon uppmaning till Danmark, utan en personlig synpunkt. Det var inte ett uttalande om vad Sverige anser att ett annat land skall göra. Regeringen har inte behandlat just denna fråga.

Jag har i samband med Nordiska rådets möte i Oslo mött den danska inrikesministern och dryftat frågan om Barsebäck. Vi var överens om att Sverige och Danmark borde hålla regelbundna kontakter på politisk nivå i frågan.

Anf. 22 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Fru talman! Jag vill tacka miljöministern för svaret på min interpellation. Den här aktuella intervjun ingår i ett 45 minuter långt program som sändes den 16 februari i dansk TV. I intervjun finns det en del uttalanden av miljöministern som det finns anledning att få ytterligare belysta. Jag har tre kompletterande frågeställningar att aktualisera vid det här tillfället.

Först utgår jag från själva uttalandet i intervjun, där Olof Johansson säger: "Jag gav ett tips när vi var nere på Nordiska Ministerrådet tidigare i vinter. Det är att göra samma sak på det här området som beträffande den tilltänkta Öresundsförbindelsen."

Sedan kommer reportern in och säger: "Ska vi säga nej till Öresundsförbindelsen tills vi har fått lukket (stängt) Barsebäck?"

Miljöministern svarar: "Ja, jag skulle inte ogilla den kopplingen. Det finns ju alla möjligheter att sätta politisk press på ett land om man vill ha en sådan utveckling — —."

Jag reagerar för egen del, fru talman, mot detta och tycker att det är litet märkligt att ett svenskt statsråd i dansk TV säger att han inte ogillar om man från dansk sida gör en koppling mellan Öresundsbron och Barsebäck för att få Barsebäck avstängt. Det finns, säger miljöministern, alla möjligheter att sätta politisk press på ett land om man vill ha en stängning av kärnkraftverket i Barsebäck.

Det finns därför anledning att ställa frågan: Är det rimligt att en ledamot av den svenska regeringen, som även framöver skall föra samtal och förhandlingar med den danska regeringen om Öresundsbron, och jag förmodar även om Barsebäck, ger motparten i de här samtalen och förhandlingarna tips om hur man skall driva samtalen?

Den andra kompletterande frågan har med den tekniska livslängden att göra. Där sade miljöministern i intervjun: "Senast 2010 är inte slumpmässigt

valt. Utan det är när den yngsta i Sverige idrifttagna reaktorn blir 25 år. Det betyder alltså att från och med den tidpunkt då varje reaktor startats plus 25 år. Det är den tekniska beräknade livslängden. Det är det som har varit gränssättande för avstängningen. Så det är bara att räkna från när Barsebäck 1 och Barsebäck 2 startades, lägga på 25 år så har man den förväntade avstängningstidpunkten.”

Efter en fråga från reportern säger miljöministern: ”— avskrivningstiden, den tekniska livslängden, det råkar vara samma — 25 år.”

Eftersom jag själv satt i riksdagens näringsutskott våren 1988 vet jag att man behandlade frågan om den tekniska livslängden. Näringsutskottet gjorde då tolkningen att avskrivningsperioden är 25 år, men att den tekniska livslängden likaväl skulle kunna vara kortare eller längre. Den formulering som näringsutskottet i sitt betänkande 1987/88:40 kom fram till är: ”Det beslut som riksdagen har fattat om en bortre tidpunkt får, menar utskottet, inte ses som en ren framräkning grundad på bedömningar om reaktorernas sannolika livslängd.”

Detta var ett uttalande och en tolkning som riksdagen på våren 1988 också ställde sig bakom. Då har åtminstone jag anledning att fråga: Delar miljöministern den uppfattning som riksdagen ställde sig bakom våren 1988, att 25 år inte är den tekniska livslängden?

Min tredje punkt är att miljöministern under sitt departement har ansvaret för Kärnkraftsinspektionen och därmed för hela den svenska kärnkraftssäkerheten. Han säger i intervjun i dansk TV: ”Man kan inte tillåta att de som har ekonomiska intressen att avgöra slutdatumet därför att de har intresse att köra tills det smäller. I synnerhet som de inte behöver bära riskerna och konsekvenserna av ett haveri.”

Jag vill då ställa den tredje och sista frågan: Anser miljöministern att Vattenfall, som är statens eget kraftföretag och som äger reaktorerna i Ringhals och i Forsmark, samt Sydskraft, — som till huvudsaklig del ägs av kommunerna nere i Skåne; Helsingborg, Landskrona, Malmö och Lund, även Oskarshamn är med i Sydskraft — kör anläggningarna tills det smäller och därmed är beredda att i värsta fall offra människoliv?

Anf. 23 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Det var flera frågor, och jag skall gärna svara på dem.

Jag har gått igenom dessa frågor i en tidigare frågedebatt med Olle Schmidt, men bara delvis. Vi hade ju mindre tid på oss.

Först och främst är det viktigt att vi båda är på det klara med att detta var en intervju, där det ställdes frågor. Det är klart att det inte är första gången jag får frågor från danska vänner, antingen det gäller Öresundsförbindelsen eller kärnkraftsområdet.

Ett sådant tillfälle var före jul. Då diskuterades i Danmark just frågan om Öresundsförbindelsen. Det var det jag syftade på när jag talade om tips. Det tips som jag gav då om hur man hanterar en sådan här situation nordiska länder emellan var att hänvisa till de partipolitiska relationerna, precis som Ingvar Carlsson gjorde när han påverkade det socialdemokratiska partiet att gå in för Öresundsförbindelsen, dvs. i kontakt med Svend Auken. Det har icke dementerats.

Vid det tillfället sade jag, och det är det jag åsyftar: Ni bör naturligtvis ta kontakt med er närstående partier i Sverige och övertyga dem som är motsträviga när det gäller den här frågan, antingen det gäller Öresundsförbindelsen eller Barsebäcksverket. Det är samma princip. Det är inte jag som är problemet i de frågorna och inte Centerpartiet.

Det ligger också i sakens natur att tala i jag-form i de här sammanhangen, dvs. ingen har hittills kunnat övertyga mig om att kärnkraft är ofarlig, att kärnkraftens avfall är oproblematiskt eller att det inte finns något samband mellan kärnvapen och kärnkraft. Därmed har jag heller ingen anledning att undanhålla de grundläggande värderingarna när jag möter journalister. Det anser jag inte vara någon som helst illojalitet mot mitt eget land. Det handlar om normalt nordiskt samarbete och hur vi hanterar våra relationer med nära partipolitiska kontakter. Det var tipset. Det var alltså första frågan.

Om den tekniska livslängden, alltså fråga nr 2, vet vi att man kan ha olika uppfattningar. Till sist blir det någonting som kan avläsas först i efterhand, om man inte går in och bryter med ett politiskt beslut eller om inte myndigheten går in och bryter av säkerhetsskäl. Då förändras den tekniska livslängden.

Nu är den här frågan inte så enkel som den har framställts. Vi har också haft en diskussion – vilket Per-Richard Molén inte nämner – om reservdelsreaktorer, dvs. samma problem som kan uppstå med oss människor ibland, då det blir nödvändigt att byta ut organ. På det sättet kan man förlänga livet. Jag har för min del många gånger haft anledning att säga att jag inte anser att den sortens livstidsförlängande åtgärder är lämpliga, men det har inte gått att uppnå enighet om detta i samband med energiöverenskommelsen. Däremot tillsattes en utredning som har hanterat frågan. Enligt experterna är det svårt att göra en gränsdragning i det fallet.

Per-Richard Molén tog upp att näringsutskottet och riksdagen hade denna uppfattning 1988, men jag har talat om det som gällde från början, dvs. efter folkomröstningen då detta lades fast. Jag kan erkänna att beskedet har varit litet svävande. Men jag har inte haft någon insyn, eftersom det var Socialdemokraterna som i sitt program formulerade detta med de 25 åren. Det har heller aldrig dementerats att det var den bedömning som gjordes, men man kanske inte tydliggjorde helt och hållet vad det var som till sist var avgörande, om det var den tillämpade avskrivningsperioden eller om det var den bedömda tekniska livslängden som dikterade tidpunkten senast år 2010. Det årtalet är dock inte slumpmässigt valt. Det första beslutet faller inom ramen för det som vi har sagt att vi skall respektera, oavsett vilken linje vi tillhörde. Därmed inte sagt att jag behöver respektera förändringar av den linjen därefter. Det har vi inte lovat.

Det är ju därför som vi har haft en diskussion om vad som menas med förtida resp. sentida avveckling. Den debatten behöver jag inte upprepa här. Jag bara konstaterar hur det förhåller sig.

När det gäller den tredje frågan är det klart att man kan säga att det rör sig om en förenklad formulering. Så långt kan jag gå. Men "tills" är enligt min uppfattning inte detsamma som "så att".

Fru talman! Jag tackar för de kompletterande svaren på mina tre frågor. Alla vet vilka grundläggande värderingar som miljöministern har när det gäller kärnkraft och Öresundsbron. Det har man all anledning att respektera. Jag kan förstå och tycka att det är rimligt att t.ex. Ingvar Carlsson tar kontakt med Svend Auken för att diskutera dessa frågor. Men det är en väldigt stor skillnad att föra ett samtal med sin danske kollega och låta sig intervjuas – såvitt jag förstår i miljöministerns eget tjänsterum – i dansk TV och ge uttryck för värderingar som presenteras mer i jag-form än som är representativa för regeringen. Det gav en annan bild – vilket programmet kanske också syftade till – till de danska invånarna än hur den riktiga verkligheten ser ut.

Hittills har det varit fråga om en teknisk och en ekonomisk livslängd. Nu kan vi notera att miljöministern för in ytterligare en typ av livslängd, den politiska livslängden. Han sätter någon form av likhetstecken mellan den politiska livslängden och den tekniska livslängden. Jag tror inte att det är särskilt logiskt att göra på det sättet. Det har ju kommit fram mycket när det gäller den tekniska utvecklingen. Den har ju inte stått stilla ens på det kärnkraftsteknologiska området. I dag går det i princip att byta ut hela reaktorn – utan alla de problem som gäller reservdelsmänniskans organ lever, hjärta o.d. – och på de fundament som finns bygga upp en ny reaktor. På det viset förlängs den tekniska livslängden för kärnkraftsreaktorerna.

Beträffande den tekniska livslängden utgår jag ifrån – vilket också står i regeringsdeklarationen – att det egentligen inte är olika typer av livslängder som avgör de svenska kärnkraftreaktorernas framtid, utan det är säkerheten. Så står det även i den överenskommelse som man har gjort mellan partierna och som också den borgerliga fyrtiparegeringen har ställt sig bakom. Då är de olika livslängderna i sig relativt ointressanta.

Fru talman! Vi kan naturligtvis föra en ganska lång diskussion om detta. Angående uttalandena under intervjun har jag i ett tidigare frågesvar sagt att jag inte är anhängare av tystnadens konformism. Det innebär att jag har möjlighet att ge uttryck för mina egna värderingar, när jag markerar att jag talar i jag-form eller att jag yttrar mig personligen, vilket jag också har gjort i intervjun. Jag har påpekat att "påtryckningar" eller "utpressning" – det beror på vad man har för känsla för ordens valörer – har förekommit i annat sammanhang. Det var det som var innebörden av det s.k. tipset. Så det finns ingen anledning att fördjupa sig ytterligare i detta.

Jag konstaterar bara att definitionen av teknisk livslängd har så sent som i samband med och efter energiöverenskommelsen varit föremål för utredning. Det var vad jag sade. Det är alltså inte så självklart hur man definierar den tekniska livslängden med hänsyn till livstidsförlängande investeringar. Där finns en oklarhet. Experterna anser att det är svårt att dra gränser. Frågan är således oavgjord i den delen.

Det är riktigt som Per-Richard Molén påpekade, att säkerheten sätts först. Den bryter allting annat. Om myndigheten finner att säkerheten inte är tillfredsställande, går den in och stoppar. Det skall den göra, eftersom det är myndighetens uppgift. Så skedde också när de fem reaktorerna var av-

stängda. Om den frågan inte kommer upp, finns det en politisk gräns fastlagd. Den innebär avveckling senast 2010. Jag vet att Per-Richard Molén och hans parti inte delar den uppfattningen, men det är en annan sak. Avveckling senast 2010 är vad majoriteten i riksdagen har sagt, och det är åberopat med hänvisning till det energipolitiska beslutet 1988 och också i den senaste energiöverenskommelsen samt i den proposition som antogs våren 1991. Inte heller på den här punkten finns det anledning till något ifrågasättande. Det finns alltså en politisk markering när det gäller avveckling senast 2010.

Det har förts en debatt i Sverige om huruvida denna avveckling är möjlig och huruvida bedömningen kommer att hålla. Min uppfattning är att vi har ett betydande, permanent energiöverskott i Sverige. Det visade sig ju också i det dåvarande läget att fem avställda reaktorer inte var något problem med de reserver som finns. I och för sig var det lågkonjunktur, men det var kall årstid. Så visst finns det betydande marginaler. Sedan kan man ogilla ersättningen. Jag anser att det skall göras en analys av vad som inträffade under avställningen av de fem reaktorerna, vilket jag också har anmält här i riksdagen. Då får man se på hur ersättningssystemet fungerade i det fallet, och dra slutsatser av bl.a. importen från kolkraftverken i Danmark. Om man inte gillar detta, vilket vi inte gör, – jag hoppas att vi är överens på den punkten – måste det svenska elsystemet förstärkas så, att den sortens import kan undvikas. Då är det den uppgiften som ligger framför oss för att verkställa den politiska målsättningen, dvs. kärnkraftsavveckling senast år 2010. Jag tror inte att det är nödvändigt för oss att vara så sofistikerade i den här delen. Det var nog inga av de svenska medborgare, som deltog i folkomröstningen 1980 och vars resultat i alla fall jag har sagt att vi från Centerns sida respekterar, som utgick från att vi skulle ha någon sorts evig livstidsförlängning av de reaktorer som fanns. Den debatten fördes över huvud taget inte, därför att i så fall skulle det kräva nya ställningstaganden, och de finns inte.

Anf. 26 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Fru talman! Vi kan diskutera länge om 2010 och om olika livslängder. Men jag tycker att det vore värdefullt om miljöministern insåg att han går för långt när han hävdar att Sydkraft och Vattenfall på grund av ekonomiska intressen är beredda att köra anläggningen tills den smäller. Det vore välgörande i den här interpellationsdebatten om Olof Johansson, som har ansvar för Kärnkraftsinspektionen och kärnsäkerheten, tog avstånd från den här typen av olycklig formulering. Den ger ju en väldigt egendomlig signal, inte bara till danskarna utan även till de människor som bor i södra Sverige och dessutom till de som äger och driver dessa anläggningar och som är bosatta i närbelägna områden. Jag tycker att det gränsar litet grand till det cyniska och kanske till det oförsämda att på något sätt hävda att det är den typen av intressen som styr.

Om jag, fru talman, hade varit miljöminister och fått tillfälle att delta i en 45 minuter lång intervju i dansk TV, hade jag naturligtvis – eftersom jag ändå företräder ett land med en fantastiskt fin miljö och med väldigt miljövänliga anläggningar på energiområdet – försökt att påverka danskarna genom att säga att det ju ändå hade varit lämpligt att danskarna med sina nedsmutsande kolkraftsanläggningar, som släpper ut såväl kväveoxider, svaveldioxi-

der som koldioxider, snabbt borde vidta lämpliga åtgärder för att försöka åstadkomma den rening som är nödvändig. På så sätt skulle vi slippa att uppleva att många av de miljöstörande resterna av energiproduktion bara dumpas bl.a. i södra Sverige.

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 27 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! På den tredje frågan vill jag gärna svara litet mer utvecklat än vad jag hade tid till i första omgången. "Tills" är för mig inte detsamma som "så att". "Tills" innebär "fram till". Men det är klart att jag erkänner att det kan misstolkas, i synnerhet som jag inte hann säga det som jag hade tänkt, men man får ju sällan fullständig tid i en intervju. Jag hade tänkt säga det som också är bekant, nämligen att vid en olycka svarar i första hand reaktorägaren för en viss summa. Jag tror att den är en miljard i dagsläget. Därefter kommer de internationella konventionerna och den pool som finns på det området in, och därefter kommer skattebetalarna in. Detta borde jag också ha kunnat tillägga. Men som sagt, "tills" är detsamma som "fram till". Jag har inte ansett det vara självklart att de har något intresse av att se till att det inträffar en olycka. Det är en helt absurd tolkning av det hela.

Anf. 28 TALMANNEN:

Nu pågående interpellationsdebatt har vidgats till väsentligt nya frågeställningar. Jag skulle vilja rekommendera debattdeltagarna att, i stället för att fortsätta debatten i nuvarande form, ställa nya interpellationer där de olika frågeställningarna klart kommer fram. Det blir ingen bra interpellationsdebatt när debatten alltför mycket avlägsnar sig från de frågor som ställdes i interpellationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1992/93:89 om miljösituationen på Kolahalvön

Anf. 29 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Åke Selberg har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att medverka till en förbättring av miljösituationen på Kolahalvön.

Den ekologiska situationen på Kolahalvön är utomordentligt allvarlig. En av de största föroreningskällorna är nickelsmältverken i området.

Frågan om vår medverkan och vårt stöd för modernisering och reningsåtgärder i de ryska nickelsmältverken på Kolahalvön är föremål för nordiska överläggningar.

Vid ett gemensamt möte mellan de nordiska miljöministrarna och den ryske miljöministern i början av september 1992 diskuterades denna fråga ingående. Vi gjorde även ett besök på ett av smältverken tillsammans. Vi kunde då konstatera att det fortfarande finns skilda uppfattningar mellan Ryssland och de nordiska länderna vad gäller utformningen av projektet.

I oktober månad förra året ägde ett expertmöte rum och en ny ministeröverläggning ägde rum i november 1992 i denna fråga i Köpenhamn. Då be-

slöts att fortsätta att utreda olika tekniska och finansiella alternativ för att minska utsläppen från Pechonganickelsmältverket. Bl.a. kommer man att noga studera möjligheterna att förbättra nuvarande anläggningar.

Det nordiska miljöfinansieringsbolaget NEFCO har nyligen tagit fram en rapport som pekar på att det skulle vara möjligt att reducera svaveldioxidutsläppen med 70–90 % till en kostnad av 71–130 miljoner dollar. Denna rapport kommer att diskuteras vid en ny expertkonferens sannolikt i april, följt av en ny konferens om finansieringsaspekter på projektet.

Kärnsäkerhet och strålskydd i Östeuropa är prioriterade områden för regeringen. Tillsammans med övriga nordiska länder deltar Sverige i det pågående internationella samarbetet med Ryssland och andra östeuropeiska länder för att förbättra kärnsäkerheten och strålskyddet. Sverige har främst engagerat sig i säkerhetsfrågor vid Ignalinaverket i Litauen samt i strålskydds- och saneringsprojekt i de tre baltiska staterna och i Ryssland. De svenska insatserna samordnas med övriga nordiska länders program bl.a. genom ett nära samarbete mellan resp. ansvariga myndigheter och organisationer. Som exempel kan jag nämna samarbetet mellan den finska strålsäkerhetscentralen (STUK) och Statens kärnkraftsinspektion när det gäller insatserna i kärnkraftverket Sosnovyj Bor i Ryssland och Ignalina i Litauen samt samarbetet mellan STUK, det svenska strålskyddsinstitutet och det norska strålevarnet kring provtagning och undersökning av Sillamäedammen i Estland.

Även om bilateralt och nordiskt samarbete är väsentligt anser regeringen inte att dessa frågor kan lösas enbart genom detta samarbete. Det internationella samfundet måste ta ett gemensamt ansvar för de stora och svåra problem som måste lösas när det gäller kärnsäkerhet, avfallshantering, energiförsörjning och energihushållning i Östeuropa. De dyrbara investeringar som måste tillkräver internationellt samarbete samt internationell finansiering och kreditgivning.

Avslutningsvis vill jag framhålla att det är viktigt att Norden står enat i arbetet att förbättra miljön i vårt närområde. Sedan kan vi ha litet olika roller vad gäller det konkreta projektarbetet. En viss rollfördelning har utvecklats i riktning mot att Sverige ger prioritet åt samarbetet i Östersjön och vad gäller kärnsäkerhet medan Finland och Norge ger högre prioritet åt samarbetet på Nordkalotten än vad Sverige gör. Denna ansvarsfördelning på nordisk sida medför ett rationellt utnyttjande av våra gemensamma resurser.

I detta sammanhang vill jag också nämna arbetet med den s.k. Östersjövisionen som syftar till att ta fram ett gemensamt planeringsunderlag för Östersjöländerna och täckande även Kolahalvön i syfte att minska den framtida miljöbelastningen.

De politiska diskussionerna om samarbete i de nordliga områdena fortsätter. Ett viktigt tillfälle blir vid det miljöministermöte som äger rum i Nuuk på Grönland i mitten av september i år.

Anf. 30 ÅKE SELBERG (s):

Fru talman! Jag tackar miljöministern för svaret. Jag hade hoppats och trott att det skulle innehålla en del konkreta förslag på åtgärder när det gäller

miljöproblemen på Nordkalotten, som man kan säga också omfattar i stort sett hela Barentsregionen.

Miljökatastrofen på Kolahalvön blir alltmer uppenbar allt eftersom tiden går. En stor del av den information som vi får i dag har tidigare varit sekretessbelagd, men har nu blivit tillgänglig. Fram till 1989 var alla data om miljö i Sovjetunionen klassificerade som statshemligheter. Men vi har nu genom rapporter och artiklar i medier och genom olika dokument fått kännedom om många och bl.a. följande skrämmande fakta. Kärnkraftreaktorernas säkerhet och underhåll är mycket bristfälliga. Farligt avfall lagras på ett otryggt sätt. Kolahalvöns industrier släpper ut ofattbart stora mängder svavel och tungmetaller. Svavelutsläppen från de omoderna nickelsmältverken i Nikel och Montjegorsk är tre gånger större än de totala svenska utsläppen. Stora markområden runt dessa smältverk är helt förgiftade och den ekologiska öknen sprider ut sig.

Halvmiljonstaden Murmansk släpper t.ex. ut allt avloppsvatten orenat. Det finns en sjö, Imandra, som är vattentäckt för en stor stad med 88 000 invånare – Apatity. Den tar emot 180 miljarder kubikmeter avfall från de olika smältverken.

Kolahalvön har världens största koncentration av kärnreaktorer. Förutom 4 reaktorer finns det 11 isbrytarreaktorer på militära fartyg. Bl.a. atomsopor och radioaktivt avfall lagras på en del äldre fartyg som ligger förankrade i hamnen i Murmansk.

Det är också känt att ubåtar med aktiva kärnreaktorer har sjunkit till botten i Barents hav. En kärnkraftsolycka på Kolahalvön berör hela Nordkalotten. Vi upplever det därför som väldigt viktigt att man tar tag i problemen. En olycka kan inverka på ett område med tusen kilometers radie – det innebär att områden i höjd med Sundsvall skulle påverkas.

Nya undersökningar visar också att det skyddande ozonlagret över Nordpolen är kraftigt förtunnat. Den ekologiska katastrofen på Kolahalvön har global räckvidd. Ryssland klarar inte att lösa dessa problem på egen hand, men skall för den skull självfallet inte fråntas sitt ansvar för att åstadkomma en bättre miljö på Kolahalvön.

De biståndsresurser som nu går till Östeuropa bör ju också innefatta Kolahalvön. Biståndet skall naturligtvis kombineras med krav på den ryska regeringen att vidta de åtgärder som krävs för att minska de miljöfarliga utsläppen.

Jag skulle villja fråga miljöministern om han är beredd att driva frågan i det forum som nu har kommit till, nämligen Barents råd. Det kan vara ett lämpligt forum att driva dessa frågor i.

Jag skulle också vilja fråga om miljöministern är beredd att ge Länsstyrelsen i Norrbottens län utökade resurser. Man har gjort ett väldigt bra arbete för att bygga upp kontakter och för att komma närmare problemen, men resurserna är för små. Jag undrar om ministern är beredd att tillföra ytterligare resurser?

Anf. 31 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag har ingen invändning mot den beskrivning av eländet som Åke Selberg gör. Vi vet heller säkerligen inte allt om detta. Det kan vara ännu värre.

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

Situationen är ett uttryck för att en tidigare regim med total slutenhet mot omvärlden också ägnat sig åt total exploatering av människor och natur. Det säger mycket om den ideologi som styrde österut.

Det finns naturligtvis anledning att tänka på hur man skall göra en insats utan att kunna göra alls så mycket som man vill. Man tvingas till en prioritering.

Jag skall gärna ta Pechonga-nickelsmältverket som ett exempel, eftersom jag har följt den diskussionen under de senaste ett och ett halvt åren. Det är ett ganska typiskt exempel. Det rör sig om en ekologisk öken och död natur. Det representerar det linjära samhället i sin prydno. Man slänger allt som går sönder omkring sig. Man har stordrift och exploaterar människor och natur på ett sätt som vi över huvud taget har svårt att föreställa oss om vi inte ser det med egna ögon.

Jag sade vid en TV-intervju att gruvorna och upplagen uppe i Kiruna vid en jämförelse ser ut som en liten välskött trädgårdsanläggning. Problemen är alltså gigantiska.

Det handlar inte enbart om miljöproblem i detta specifika fall, utan också om det som brukar kallas eftersatt underhåll, dvs. behov av miljardinvesteringar. Om de nordiska länderna går in i ett sådant projekt med begränsade resurser, är det som att kasta pengar i ett svart hål. Vi får inte heller något riktigt säkert utfall när det gäller miljön. Vi talar ändå om relativt stora be-
lopp. Det behövs en halv eller en hel miljard svenska kronor bara för att i ett fall komma åt miljöutsläppen.

Det är likadant överallt. Det är farligt med den utveckling vi kan se just nu. Vi bildar olika organ, och vi träffas och träffas, men det finns inga pengar och ingen som ställer upp frivilligt. Det skulle kräva gigantiska skattehöjningar i vårt eget land att göra en insats av någon större omfattning.

Vi har därför riktat våra insatser strategiskt. Arbetsfördelning gäller. Norge och Finland arbetar i första hand med utsläppen på Kolahalvön. Men det är, som jag säger i svaret, oerhört viktigt att Norden uppträder enigt. Det har jag betonat i det nordiska samarbetet, och jag kommer att driva tesen också i fortsättningen. Jag bryr mig inte om i vilket organ – det är för mig underordnat. Det viktiga är att de nordiska länderna uppträder gemensamt i förhållande till Ryssland och sätter gemensam politisk press på den politiska ledningen där.

Det är inte så lätt, därför att den politiska ledningen i Ryssland är inte alltid entydig. En del ministerier har inte så mycket pengar, och andra har mer. Jag skall inte gå in på hela den problematiken.

Det har ändå börjat röra på sig. Den ryske miljöministern har visat en positiv attityd när det gäller att försöka att gemensamt med oss hantera dessa frågor.

Arbetsfördelningen är den ena viktiga frågan, och den andra är prioriteringen. Man måste kunna göra mycket på en lagom nivå. Ett exempel är att gå in i kärnkraftverket i Ignalina. Där har vi fortfarande ett olöst problem på europeisk nivå. Det är inte helt klart vems skadeståndsansvaret är om man går in och gör reparationsarbeten. Vi kan inte gå in och ta över ansvaret för att stänga reaktorer i Ryssland, utan måste ägna oss åt att försöka klara

säkerheten på en rimlig nivå. Om det skulle hända en olycka när vi går in och gör reparationer riskerar vi att bli skadeståndsansvariga.

Den frågan måste lösas på internationell nivå. Vi håller på med det arbetet tillsammans med Tyskland och många andra.

I samband med förhandlingen om koldioxidskattehöjningen fastställdes en särskild ram på 500 miljoner. De pengarna tog vi in på ökad koldioxid-skatt. Inom den ramen tar vi pengar till miljöarbetet i Östeuropa och i Östersjön. Därutöver tar vi pengar till vår egen hantering av förnybar energi och klimatfrågor. En proposition som gäller detta är på väg till riksdagen nu i dagarna.

Det är dessa ramar som vi har att hålla oss till. Jag är beredd att göra allt som är möjligt inom dessa ramar.

Anf. 32 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Jag är väl medveten om att det äger rum många möten och att man träffas på ministernivå. Det har man gjort i flera år. Det är väl i och för sig bra att man träffas och diskuterar detta. Men det är viktigt att man kommer till konkreta resultat.

Det råder inget tvivel om att det behövs en gemensam press på den ryska regeringen. Samtidigt behövs det också en press på andra nationer. Detta är ett globalt problem. Det är ett problem som är utbrett och som kan få stor betydelse även för utomnordiska nationer.

När det gäller dessa problem och samarbetet med Norge och Finland vet vi också att både Norge och Finland har varit duktigare och aktivare än vad vi har varit här i Sverige. Det är inte tillfredsställande. Också vi måste höja ribban i detta sammanhang. För att knyta och stärka kontakter med Ryssland bör vi se till att etablera ett konsulat i Murmansk. Det gäller att förbättra kontakterna inte bara på miljöområdet. Det är också fråga om att etablera kontakter på andra områden för att nå resultat.

Man måste på ett eller annat sätt bygga upp förtroende i detta område. Vi vet ju vad som hände vid kärnkraftsolyckan i Tjernobyl. Det bör vi ha i minnet. Vi skall komma ihåg att det inte är längre från Kiruna till Murmansk än vad det är från Kiruna till Umeå. Avstånden är förhållandevis små. Det är dessutom ungefär samma avstånd som det handlade om när Tjernobyl-olyckan inträffade, med de resultat det ledde till för Sverige.

Som ministern också sade sprider sig den ekologiska öknen runt smältverken, och den sprider sig med en hastighet av ett par kilometer per år. Det skyddande ozonlagret över Nordpolen har kraftigt förtunnats. Miljösituationen är, som jag tidigare sade, ett globalt problem.

Jag vill avslutningsvis fråga miljöministern om han är beredd att lägga fram förslag för en etablering av en svensk beskickning i Murmansk, något som vi tror skulle få stor betydelse.

Anf. 33 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag upprepar det jag sade tidigare. Jag har inga invändningar mot eländesbeskrivningen. Det kan t.o.m. vara värre än vad Åke Selberg beskriver. Det tyder i varje fall situationen i de delar av Kolahalvön som jag har sett på.

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

Vad jag däremot vill invända mot är resonemanget att Norge och Finland har varit mer aktiva. Det beror på den arbetsfördelning som vi har kommit överens om. De har arbetat mest konkret med Pechonga-nickelsmältverket. Men de har inte arbetat lika konkret med Österjöproblematiken, Baltikum, Ignalina-kärnkraftverket, etc.

Vi måste göra en arbetsfördelning, men med det tillägget att vi skall se till att vi har en gemensam nordisk uppställning för att skapa den politiska press som också är nödvändig för att något skall hända, i detta fall i Ryssland. Det är förklaringen. Jag har i hög grad medverkat till att utforma den strategin, så att inte vissa nordiska länder ställer sig vid sidan om problematiken på Kolahalvön. Vi skall göra arbetet gemensamt.

Det är också markerat i det nya program för det kommande året – där Sverige som ordförande har huvudansvaret för det nordiska samarbetet – som statsministern anmälde i Oslo vid Nordiska rådets session. Detta är alldeles klart. Det är medvetet upplagt på så sätt att vissa länder arbetar mer konkret i direkt kontakt, i detta fall med Ryssland. Vi andra är definitivt inte ointresserade, utan vi följer det hela och är beredda att göra vad vi kan i sammanhanget.

Det som nu händer är att Ryssland går ut med anbud. I varje fall har man anmält att så skall ske. Jag tror inte att det har förverkligats ännu. Det sker ett anbudsförfarande, och man går även ut internationellt för att se hur mycket det till sist kommer att kosta. I detta anbudsförfarande för Pechonga-nickelsmältverket ingår naturligtvis också miljökraven – något som vi från de nordiska länderna hela tiden har påpekat – som ett viktigt moment. Vi utgår i varje fall från detta. Jag har ännu inte sett dokumenten, men det kommer vi att få göra under våren.

Jag skall inte svara på frågan om att etablera konsulat eller beskickning i Murmansk. Den har inte varit föremål för någon beredning. Jag är inte uppdaterad om vad Utrikesdepartementet håller på med i det fallet. Det ingick inte i interpellationen. Det är mycket möjligt att det är en bättre användning av resurserna för att etablera den nära kontakten inom Barentsregionen och Kolahalvön att göra på det sättet. Jag skall naturligtvis höra efter vilka planer som finns inom UD när det gäller prioritering. Utrikesdepartementet har också varit involverat i arbetet i Barentsrådet. Man känner ett ansvar för utvecklingen av de vidare kontakterna även när det gäller detta område och miljön där.

Jag vill till sist ta tillfället i akt att konstatera att behoven är enorma. Det handlar om miljarder och åter miljarder kronor. Det är viktigt att man för att inte hamna i orealistiska föreställningar är klar över att dessa pengar inte finns i utgångsläget om vi inte vill beröva de fattiga länderna i världen det bistånd som vi ger dem.

Öststatsanslaget har tredubblats under den nya regeringen. Men det räcker inte. Vi använder den ram på 500 miljoner som etablerades i samband med energiskatteomläggningen fr.o.m. den 1 januari 1993. Inte heller dessa resurser räcker. Men det är utomordentligt viktigt att vi satsar så pass mycket som vi ändå gör.

Jag vill särskilt betona det arbete som görs i österled av Statens kärnkraftsinspektion och Strålskyddsinstitutet. Det har skett en sjudubbling av dessa

anslag mellan budgetåren 1991/92 och 1992/93 sedan den nya regeringen tillträdde. Vi kommer inte att trappa ner denna prioritering framöver.

Det sker en mycket stark ansträngning för att vi skall kunna bygga ut detta samarbete österut via fler bilaterala och nordiska insatser. Fler insatser via EBRD:s Nuclear Safety Fund kommer inom kort. En del förslag kommer i en proposition som är på väg till riksdagen. Den har visserligen rubriken klimat, men det handlar ju också i hög grad om klimatet i österled. Där finns nya förslag om hur vi skall hjälpa till i vårt närområde.

Anf. 34 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Jag är naturligtvis väl medveten om att anslagen för samarbete med öst på detta område har blivit större under senare tid. Det är ganska naturligt, eftersom det är först på senare år som man har fått tillgång till information, eller över huvud taget uppgifter om vad som händer och sker där, i och med att samhället har öppnats.

Det krävs mycket stora resurser för detta. Det råder inget tvivel om det. Men det hindrar inte att vi måste agera kraftfullt. Ett agerande handlar inte alltid om att dela ut anslag. Det kan kanske också delvis, som miljöministern säger, bygga mycket på samarbete mellan nationerna.

Jag har försökt att lyfta fram ett antal problem. Man skulle kunna göra uppräkningsen mycket längre. Det är fruktansvärda saker som händer på Kolahalvön. Man vet t.ex. att genomsnittslivslängden är 42 år, och små barn dör i lungcancer. Öknen sprider sig, träden är döda, och det finns i stort sett ingen växtlighet.

Jag vill avslutningsvis säga att det inte räcker med ministermöten och att man träffas och resonerar. Vi från norra Sverige kräver att det skall hända saker och ting. Smällen kan komma i stort sett när som helst från de olika kärnkraftshärdar som finns där. Att en svensk UD-representation saknas i Murmansk utgör i dag ett betydande hinder för att bygga upp detta samarbete.

Jag vill till sist tacka miljöministern för svaret och för denna diskussion. Jag hoppas att vi skall kunna ta steg framåt när det gäller miljöarbetet i detta område.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1992/93:79 om Sydafrika

Anf. 35 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Hans Göran Franck har i en interpellation till statsministern ställt vissa frågor om Sydafrika. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Jag vill först erinra om att regeringen i en skrivelse till riksdagen nyligen lämnat en redogörelse för den senaste tidens utveckling i Sydafrika och för regeringens bedömning och ställningstaganden i frågan om avskaffandet av handelsförbudet och vissa andra sanktioner.

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

Vad gäller den politiska situationen i Sydafrika vill jag bara sammanfattningsvis konstatera att en viktig och positiv utveckling på vägen mot ett demokratiskt Sydafrika har ägt rum sedan i september 1992, då ett möte ägde rum mellan Nelson Mandela och president De Klerk. Därefter har dessa parter vid flera tillfällen bekräftat att den politiska processen måste påskyndas. Under den allra senaste tiden har betydelsefulla framsteg gjorts i och med att enighet uppnåtts mellan ANC och regeringen om maktindelning efter valet och om regionernas maktbefogenheter. Av särskild betydelse är den planeeringskonferens som hölls den 5–6 mars, där ett stort antal organisationer – däribland ANC och Inkatha – och regeringen, kom överens om att de avbrutna flerpartiförhandlingarna skall återupptas inom en månad. Vid dessa förhandlingar är avsikten bl.a. att datum för val skall fastställas och att ett övergångsråd ("Transitional Executive Council") – som borde kunna likställas med en interimregering – skall upprättas. Den tidsplan som avtecknar sig innebär att övergångsrådet borde kunna tillsättas till sommaren och val hållas i slutet av detta år eller tidigt 1994. Av denna utveckling framgår att statsministerns uttalande den 13 februari inte alls var förhastat, som Hans Göran Franck påstår.

Hans Göran Francks första fråga berör vilka åtgärder regeringen vill vidta för egen del och på det internationella planet för att främja den fredliga och demokratiska utvecklingen i Sydafrika.

Som svar på frågan vill jag hänvisa till utrikesministerns svar den 4 december på en interpellation av Pär Granstedt. Sverige – och omvärlden – har framför allt ett intresse av att stödja de modererande krafterna i Sydafrika, dvs. att uppmuntra till fortsatt förändringsvilja från regeringens sida samt stödja ANC och andra grupper som företräder den svarta befolkningen och verkar för demokrati. Det internationella samfundet spelar en ny och betydelsefull roll i och med att det till följd av säkerhetsrådets beslut i somras nu finns ett 70-tal observatörer från FN, EG, OAU och Samväldet som i nära samverkan följer utvecklingen. Jag tror man kan säga att dessa observatörers närvaro har bidragit till att förhandlingsklimatet förbättrats och till att våldet har dämpats.

FN:s generalsekreterare har på grundval av en rapport från den norske diplomaten Tom Vraalsen nyligen beslutat utöka antalet observatörer i Sydafrika med tio. Med tanke på den viktiga uppgift som närvaron av internationella observatörer och experter i Sydafrika fyller är detta beslut glädjande. Naturligtvis kommer FN att följa den fortsatta utvecklingen i Sydafrika för att kunna avgöra om den nu beslutade utökningen av antalet observatörer är tillräcklig.

På Hans Göran Francks andra fråga om vår inställning till de av FN beslutade sanktionerna vill jag bara svara det självklara att vi följer FN:s sanktionsbeslut så länge de är i kraft.

Såvitt jag känner till har den nya amerikanska administrationen inte givit uttryck för någon avsikt att skärpa den amerikanska Sydafrikapolitiken. Det är givet att vi allmänt sett beaktar vilken Sydafrikapolitik som andra länder bedriver. Att alla andra länder har beslutat att avskaffa sina handelsrestriktioner är naturligtvis någonting regeringen inte kan eller bör bortse ifrån.

Vad gäller den sista frågan – om regeringens avsikter när det gäller de

svenska Sydafrikasanktionerna – vill jag hänvisa till den skrivelse som ligger på riksdagens bord. Regeringen har utifrån en totalbedömning av läget i Sydafrika och av sanktionspolitikens effekter kommit till slutsatsen att handelsförbudet bör avskaffas. I samband med att handelsförbudet upphävs kommer också vissa andra sanktioner att upphävas. Vad gäller investeringsförbudet gäller tills vidare vad som överenskoms våren 1992, nämligen att förbudet avskaffas när en interimregering har bildats i Sydafrika såvida överenskommelser inte träffas om att rekommendera ett tidigare avskaffande.

Under tiden fram till handelsförbudets avskaffande avser regeringen att tillämpa en generös politik vad gäller dispensererna.

Anf. 36 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Jag hade föredragit att statsministern själv hade lämnat svaret i denna viktiga fråga. Det gäller mer än Sveriges sanktioner mot Sydafrika. Dessutom föranleddes min interpellation av ett uttalande av statsministern.

Någon slutlig överenskommelse om maktindelning har inte träffats, vare sig vid tidpunkten för Carl Bildts uttalande eller senare. Delade meningar föreligger fortfarande i denna fråga.

Något avtal om valdag har ännu inte träffats. Inte heller om upprättande av ett verkställande övergångsråd, liksom inte heller om den s.k. val- och mediakommissionen. ANC:s ståndpunkt är att det är först sedan överenskommelse om detta skett som vissa sanktioner kan upphävas, bl.a. den beträffande handeln.

Det är klart att vi hoppas och önskar att parterna skall kunna komma överens om dessa centrala frågor vid det kommande mötet den 5 april. Men det finns skäl att avvakta mötet och inte göra några förhastade ställningstaganden. Enligt riksdagens beslut har hävandet av handelsförbudet kopplats till upprättandet av en interimregering. Nu kopplade regeringen detta till avsikten att datum för val skall fastställas och övergångsråd upprättas den 5 april.

Någon bestämd dag för upphävandet av handelsförbudet har inte bestämts eller föreslagits. Det sägs i regeringsskrivelsen att detta avses ske genom att regeringen beslutar upphäva förordningen om förbud mot handel med Sydafrika.

Det kan ifrågasättas om ett övergångsråd kan likställas med en interimregering. Om så likväl kan ske, borde upphävandet av handelsförbudet ske först efter det att övergångsrådet tillsatts. Enligt regeringen borde övergångsrådet kunna tillsättas till sommaren, alltså inte den 5 april.

Regeringens ståndpunkt i sanktionsfrågan kan inte godtas. Handelsförbudet liksom vissa andra sanktioner bör kvarstå, i vart fall till dess övergångsrådet verkligen upprättats och utsetts, liksom till dess att valdag fastställts definitivt. I avvaktan på detta bör dispensmöjligheten tillämpas, men restriktivt som föreskrivits vid tillkomsten av sanktionerna och även senare uttalats av riksdagen. Dispensmöjligheten får inte användas på sådant sätt att sanktionsbesluten kringgås, vilket redan får anses vara fallet.

Regeringen hänvisar till andra länders sanktionspolitik och till svenska in-

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

dustrins konkurrensläge för sitt ställningstagande. Avgörande hänsyn i denna fråga bör tas till riksdagens tidigare beslut, till ANC:s ställningstagande och framför allt till frågan om att en demokratisk utveckling i Sydafrika måste säkras.

Vad beträffar andra länders sanktionspolitik kan nämnas att någon ändring inte skett i bl.a. USA, Canada, Australien och en rad afrikanska länder. Dessutom är de viktigaste sanktionerna mot Sydafrika kvar, nämligen IMF-sanktionerna. President Clinton gjorde ett klart uttalande på dessa punkter om vidmakthållandet av de sanktioner som rör IMF.

Det finns skäl att varna för en alltför optimistisk och förhastad hållning. Våldet fortsätter. Enligt Human Rights Commission dödades 3 500 människor under 1992. Det är en ökning med 35 % sedan 1991.

Det är givetvis glädjande att man avser att utöka antalet observatörer. Men det gäller inte bara att sända observatörer, utan det gäller att få övervakare till förberedelserna för valet och till själva valproceduren.

Det finns också behov av en rad andra konkreta åtgärder. ANC måste få fortsatt stöd från Sverige. Det behövs stöd till väljarutbildning. Man behöver assistans med speciella uppdrag som rör det politiska våldet och demokratiseringsprocessen. Vid den internationella solidaritetskonferens som hölls nyligen i Sydafrika antogs ett aktionsprogram som förtjänar närmare studier. Det rör sig om att öka det internationella trycket för en demokratisk utveckling. Det gäller att ge stöd till utbildning, hälsovård och sociala insatser. Allt detta förutsätter ett utökat stöd till Sydafrika på ett sätt som föreslagits i en socialdemokratisk motion.

Anf. 37 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Vi har debatterat den här frågan vid många tillfällen i riksdagen. Vi hade en stor interpellationsdebatt den 27 november.

Nu har regeringen med sin dispensgivningspolitik sett till att handelsförbudet i princip är avskaffat. Utrikeshandelsministern har vid flera tillfällen, både här i kammaren och brevlades, poängterat för mig att det råder bred partipolitisk enighet om den inriktningen.

Efter det att vi har debatterat frågan här i kammaren har jag försökt få det bestyrkt att Europa- och utrikeshandelsministern har rätt i den frågan. Jag vill påstå att det uttalandet inte är helt med sanningen överensstämmande.

Alla partier har varit överens om att vi har kunnat lätta något på dispensgivningen, men inte om att fullständigt släppa den och göra det med hänvisning till svenska företags situation och sysselsättningsläget i Sverige. Det finns ingen bred partipolitisk enighet om detta.

I ljuset av detta kan man också se regeringens skrivelse och det svar som statsrådet ger här i dag. Det finns, som Hans Göran Franck sade, inte någon bindande överenskommelse om en interimregering och ingen fastställd tidpunkt för när val skall genomföras. Ändå föreslår regeringen i strid med det beslut som riksdagen fattade att man redan nu skall avskaffa handelsförbudet.

Det är häpnadsväckande hur många kristallkulor som tycks finnas i regeringskansliet. Statsministern kan en månad innan en konferens hålls mellan

ANC och den sydafrikanska regeringen förutse en utveckling som inte ens ANC är riktigt säker på.

I den skrivelse som regeringen lade fram för ett par dagar sedan kunde man tolka in att den svenska regeringen har en kristallkula där man kan se att de konferenser som möjligtvis kan komma att leda fram till en bindande överenskommelse om en interimregering och om tidpunkt för val verkligen kommer att lyckas med detta. Det är märkligt med tanke på de många bakslag som förekommit i Sydafrikafrågan och i de många diskussioner som förts mellan de olika politiska krafterna i Sydafrika. Man har där tagit ett steg framåt och två steg bakåt, förhandlingsprocesser har avstannat osv. Detta är märkligt. Förhoppningsvis kommer riksdagen att avvisa regeringens skrivelse om att avskaffa handelsförbudet och avvakta att de krav som riksdagen ställde upp när frågan behandlades förra våren blir tillgodosedda.

Jag måste återigen gå tillbaka till dispensfrågan, som är av central betydelse. Man kan formellt bibehålla ett handelsförbud men bakvägen lämna dispenser för i princip alla företag som söker dispens för att få handla med Sydafrika. Om man dessutom gör det med åberopande av de skäl som statsrådet har angivit vid andra tillfällen, dvs. svenska sysselsättningsskäl, återstår inte speciellt mycket av det handelsförbud som finns på papperet.

Jag måste få ställa en fråga. I den formulering som statsrådet använder i sitt svar till Hans Göran Franck framhålls:

"Under tiden fram till handelsförbudets avskaffande avser regeringen att tillämpa en generös politik vad gäller dispensererna."

Jag skulle vilja få en precisering från Ulf Dinkelspiel. Innebär det att man i princip kommer att bifalla alla dispensansökningar så snart företaget hänvisar till det svenska sysselsättningsläget? Eller vad menas med "en generös politik när det gäller dispensererna"?

Anf. 38 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Herr talman! När restriktionerna för Sveriges handel med Sydafrika infördes i mitten på 70-talet skedde det utanför ramarna för samarbetet med FN. Få länder hade lika långtgående restriktioner som de som Sverige då införde.

Jag var i mitten på 70-talet ansvarig för ett tillverkningsbolag i Sydafrika med 2 500 anställda. Efter de här restriktionerna tvangs vi att lägga ned bolaget, och det medförde att ca 1 500 familjer drevs ut i arbetslöshet. Jag blev pinsamt medveten om vad det betyder att vara arbetslös i ett land som Sydafrika. Det hjälpte sedan inte att man skickade fackföreningsdelegationer från det bolag där jag arbetade till Sverige. Regeringen och fackföreningsrörelsen ville inte träffa dem.

Det här har gjort att jag särskilt vill uppmärksamma det stora problem som arbetslösheten just nu är i Sydafrika. Den drabbar ca 7 miljoner människor, vilket motsvarar 20–25 % av befolkningen. Få länder i världen har i dag en större arbetslöshet än Sydafrika.

En förutsättning för att få en lugn övergång till en demokratisk regim är att man löser problemen på arbetsmarknaden. Jag vill framhålla för regeringen att det bästa sättet att bidra till detta är att svenska företag får hjälpa att reinvestera i Sydafrika. Man har föreslagit ett avskaffande av handelsför-

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

budet. Det är mycket viktigt, och det stöds av mig och av Ny demokrati. Vi vill se det infört snarast möjligt. Men det är inte tillräckligt, utan jag tycker att regeringen skall föreslå åtgärder som gör att det blir lättare att göra investeringar i Sydafrika igen. Det gäller t.ex. att släppa exportkreditgarantierna fria. Man bör också göra Exportkreditnämnden medveten om att den inte kan ställa samma krav på säkerheter som annars. Man får också ta vissa chanser som man inte verkar vara beredd att ta i dagens läge.

Jag skulle också vilja att man ger investeringskrediter till Sydafrika, vilket gör att ekonomin kan komma i gång igen. Det är speciellt viktigt att man får en ny regering, som förhoppningsvis kommer att träda i kraft under hösten under Nelson Mandelas ledning.

Jag menar att man i detta sammanhang också bör se över den svenska handelspolitiken gentemot Sydafrika. Jag föreslår att regeringen upprättar en handelssekreterarorganisation där. Jag menar att man bör centrera hela biståndsarbetet i Sydafrikas gränssstater till Johannesburg. Där kan man bygga upp en expertis, som kan användas i Angola, Moçambique, Zimbabwe och Namibia. Det är där som alla relationer finns, och därifrån flyger man på några enstaka timmar till alla dessa länder. Jag vill fråga Europaministern, som nu också är Afrikaminister, vad regeringen tänker göra.

Jag tror vidare att ANC-pengarna, 240 miljoner kronor, kan användas bättre i t.ex. Murmanskområdet, som Olof Johansson diskuterade med Åke Selberg för några minuter sedan. Där finns de stora problemen för miljön och hotet mot Sverige. Jag tror att ANC i det läge som nu har uppkommit har möjlighet att få sina pengar från annat håll i västvärlden. Sverige har bättre användning för de här u-landspengarna i sin närhet.

Min fråga till ministern är alltså vad regeringen avser att göra för att främja investeringarna i Sydafrika.

Anf. 39 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Regeringen föreslår nu i sin skrivelse en helt ny sanktionspolitik mot Sydafrika. Riksdagen har tidigare beslutat att hävandet av sanktionerna skall vara kopplat till vissa utvecklingsmål i Sydafrika. Ett hävande av handelsförbudet är kopplat till en bindande överenskommelse om att en interimregering skall bildas och ett hävande av investeringsförbudet till att interimregeringen skall finnas i sinnevärlden.

Vad regeringen gör i och med denna skrivelse är egentligen att man skriver under på den reservation som Ny demokrati fogade vid betänkandet i detta ärende. Ny demokrati menade där att sanktionerna borde lyftas omedelbart, utan några villkor kopplade till en demokratiseringsprocess.

Jag menar nu som tidigare att regeringen har för bråttom och tolkar signalerna från Sydafrika alldeles för optimistiskt, och så har man på vissa håll gjort hela tiden. Den delegation som besökte Sydafrika för ett och ett halvt år sedan kom hem och sade att vi nu kunde häva sanktionerna. Nu var demokratiprocessen i Sydafrika sådan att allt skulle gå på räls. Som framgår av riksdagens beslut blev det inte riktigt så.

Men det har hela tiden funnits krafter som menat att vi kan häva sanktionerna, eftersom processen är klar. Jag har hela tiden varnat för denna optimistiska inställning, och jag gör det också nu. Vi skall glädja oss åt de signa-

ler som finns, men inte övertolka dem. Jag menar att man underskattar svårigheterna.

Det sägs i skrivelsen och även i svaret att övergångsrådet, Transition Executive Council, skulle kunna jämföras med den interimregering som vi har talat om tidigare, och det tycker jag är okej. Men därmed är inte sagt att man måste bortse från allt det som är kopplat till denna interimregering när det gäller vårt ställningstagande. Jag tycker att det skall kopplas ihop med Transitional Executive Council, TEC, när detta är etablerat. Man bör föra över det som gällde interimregeringen till att i stället gälla det nya TEC.

Det framhålls också att man under resans gång, innan riksdagen häver handelssanktionerna, skall ha en generös politik vad gäller dispenser. Jag vill fråga vilken kontakt med ANC man har i detta sammanhang. Diskuterar man utvecklingen med ANC? Från det hållet har man nyligen lagt fast vissa punkter som man vill ha uppfyllda innan sanktionerna hävs, nämligen att datum för val skall vara fastställt och likaså datum för etablerandet av övergångsregeringen. Lyssnar man på de här signalerna från ANC?

Ibland får jag när jag framför detta kritik av innebörden att vi inte skall gå i ANC:s ledband utan föra vår egen politik och göra våra egna bedömningar. Men samtidigt säger statsrådet i sitt svar här i dag att Sverige framför allt har ett intresse av att stödja ANC och andra grupper som företräder den svarta befolkningen och verka för demokrati. Där finns ju en inriktning att man vill ha en öppen dialog med och lyssna på ANC. Då måste man väl göra det konkret och lyssna på vad ANC säger.

Har man innan man beviljar de här generösa dispensererna haft en sådan dialog med ANC som det i Sverige framhålls att man önskar ha?

Att man nu häver sanktionerna utan koppling till de konkreta mål som jag har talat om tidigare är en helt ny politik. Min fråga är: Har regeringen nu för avsikt att släppa fram alla önskingar från företag om att öppna handel med Sydafrika, och vilka kontakter har man med ANC för att stämma av att vi går någorlunda parallellt med de krafter som önskar ha en demokratisk utveckling i Sydafrika?

Kopplingen till ANC är viktig. Frågan är om man önskar ha kontakt med de krafter i Sydafrika som verkar för demokrati, eller är man mer intresserad av att ha kontakt med de krafter som hela tiden bromsar och motarbetar? Mitt svar är helt klart: Man skall ha en öppen dialog med de krafter som arbetar för demokrati, och då är ANC en naturlig samtalspartner.

Anf. 40 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Den svenska Sydafrikapolitiken har under en mycket lång period varit en viktig del av svensk politik. Vi har haft en hög profil. Vi har varit föregångare när det gäller att få till stånd sanktioner mot Sydafrika, sanktioner som – det är allmänt omvittnat, också av den nuvarande sydafrikanska regeringen – har spelat en avgörande roll för att få i gång den demokratiprocess som i dag förekommer. Sverige har också varit föregångare när det gäller aktivt humanitärt stöd till demokratiörelsen i södra Afrika. Också det har naturligtvis varit mycket betydelsefullt för den situation som vi nu har.

Man kan alltså på goda grunder säga att den öppning vi nu ser, dvs. mot

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

att få till stånd en demokratisk utveckling i Sydafrika, är resultatet av en politik där Sverige har spelat en osedvanligt viktig roll. Det här är alltså ett exempel på utrikespolitisk framgång för svenska strävanden, som har varit unikt under senare decennier. Det är naturligtvis viktigt att vi fullföljer den politiken på ett konsekvent sätt och att vi inte byter fot innan vi har nått de resultat politiken syftar till. Därför är det viktigt att våra strävanden att stödja demokratirörelsen i Sydafrika fortsätter så länge stödet behövs. Det kommer att behövas också efter det att formell demokrati har införts. Det är också viktigt att vi fullföljer sanktionspolitiken till dess att syftena har uppnåtts.

Mot den här bakgrunden tycker jag att den skrivelse som vi har fått till riksdagen är litet olyckligt utformad. Där motiveras förslaget att häva sanktioner framför allt med det svenska näringslivets intressen. Det bör naturligtvis vara uppenbart – det framskymtar i skrivelsen, men inte med det eftertryck jag skulle vilja se – att det som betingar ett svenskt hävande av sanktionerna är att syftena har uppnåtts. Vi är inte riktigt där än. Men vi är förhoppningsvis väldigt nära. Det har också framkommit tidigare i debatten.

ANC, som ändå är den mest representativa företrädaren för folkmajoriteten i Sydafrika, har gått ifrån tidigare ståndpunkter, nämligen att sanktioner bara kan hävas efter demokratiska val. ANC har lagt fram en tidtabell som innebär att sanktionerna skulle kunna hävas i och med att det exekutiva övergångsrådet har inrättats och en tidpunkt för val har fastställts och en formell process har genomförts för demokratisering.

Det är naturligtvis viktigt att Sveriges lyftande av sanktionerna knyts an till denna process. Då går det verkligen att se att vi har följt med hela vägen. Skrivelsen från regeringen möjliggör en sådan hantering. Jag hade gärna sett att det i skrivelsen hade framgått tydligt att detta är avsikten. Nu gör det inte det. Men jag tror att vi kan hantera detta i riksdagens behandling. Jag tror att vi kan genomföra ett lyftande av sanktionerna så att de faktiskt ansluter till de steg som har stöd i den demokratiska rörelsen i Sydafrika. Vi kan då verkligen säga att vi stått fast vid denna politik till dess syftena har uppnåtts.

Det här är viktigt även av andra skäl. ANC tar stora politiska risker i Sydafrika. Det beror dels på att ANC har ställt upp på maktodelning tillsammans med Nationalistpartiet, dels på att ANC har ställt upp på ett tidigare lyftande av sanktionerna. Det är viktigt att vi agerar på ett sätt som stärker ANC:s auktoritet i Sydafrika gentemot mera radikala och mindre kompromissvilliga grupper i landet. Därför vore det olyckligt om vårt agerande i stället skulle vara ägnat att undergräva ANC:s auktoritet, beroende på att vi förhastar oss när det gäller att lyfta sanktionerna.

Herr talman! Jag är övertygad om att vi kommer att kunna genomföra lyftandet av sanktionerna på ett sätt som överensstämmer med våra strävanden att föra en konsekvent politik så till vida att sanktionerna lyfts i det ögonblick syftena har uppnåtts. De har uppnåtts när övergångsrådet har inrättats och ett datum för demokratiska val har framställts och man alltså är oåterkallelig på väg mot en demokratisering av Sydafrika.

Herr talman! Det är betydelsefullt att den här debatten har kommit till stånd i dag, eftersom regeringens skrivelse som kom i början av veckan har vållat mycket bekymmer.

*Svar på
interpellationer*

Jag ser det stöd som Sverige har givit till de demokratiska krafterna i Sydafrika under många år, Sveriges stöd till en internationell politik mot apartheid, som oerhört viktigt för att utveckla demokratin i Sydafrika. Vi har fått otaliga bevis från våra vänner i Sydafrika på hur vårt stöd har haft avgörande betydelse för att kunna utsätta regeringen för påtryckningar.

Det är naturligtvis därför med viss bestörtning som man nu tar del av denna skrivelse, där den svenska regeringen förefaller vilja springa i förväg utan att försöka ta råd av och gå parallellt med de demokratiska krafterna i Sydafrika.

Precis som Karl-Göran Biörsmark tidigare har anfört ser jag detta som en helt ny politik. Det finns flera andra uttryck från riksdagens och regeringens sida som klart visar att man inte skall gå i förväg. Jag tänker t.ex. på utrikesutskottets betänkande från förra våren och Utrikesnämndens beslut häromveckan, som klart och tydligt anger att man inte skall förhast sig. Det är därför naturligtvis glädjande att se att det finns representanter från både Folkpartiet och Centern som inser detta. Hur kommer det sig då att regeringen enhälligt står bakom skrivelsen? Pär Granstedt framförde en from förhoppning om att riksdagen skall kunna hantera frågan desto bättre. Vi har inte sett något ännu, men det är naturligtvis hela riksdagens uppgift att se till att frågan hanteras bättre.

Jag skall inte upprepa vad andra på ett bra sätt redan har framfört – Hans Göran Franck, Kent Carlsson m.fl. Att inte lyfta sanktionerna utgör ett sätt att pressa på i förhandlingarna mot den sydafrikanska minoritetsregeringen. Det är därför vi är många som i dag är upprörda över att regeringen inte kan vänta. Sanktionerna är ett sätt att driva på den sydafrikanska regeringen. ANC och andra vill göra det inne i Sydafrika.

Om vi i dag, utan att ett datum för val är utsatt och utan att det är klart med en interimregering osv., upphäver sanktionerna, vad finns det då för internationell kraft för att ge stöd åt de demokratiska krafterna i Sydafrika? Jag tycker att regeringen definitivt har lämnat de demokratiska krafterna i Sydafrika åt sitt öde.

Andra har varit inne på frågan om dispenser. Dessa har minst sagt varit mycket generösa. Jag vill fortsätta Kent Carlssons resonemang. Finns det i dag några skäl som talar för att regeringen skall neka dispenser? Vilka skulle de vara? Vad finns det för argument kvar för att neka dispenser? Vi i Vänsterpartiet kan acceptera möjligheten till att ge dispens. Men att dispenser används på ett sätt så att ingen blir nekad är inte en bra utveckling.

Herr talman! Jag vill återvända till den fråga som Hans Göran Franck tog upp, nämligen frågan om det fortsatta stödet för att utveckla demokratin och för att bistå Sydafrika i utvecklingen från ett u-land till ett land där befolkningen i stort kan få en bra levnadsnivå. Jag tycker att det svar som statsrådet Dinkel Spiel har gett Hans Göran Franck är synnerligen vagt. Vi vet i dag att riksdagen har anslagit ca 240 miljoner kronor till ANC. Hur kommer det att

bli i fortsättningen? Kommer man från regeringens och riksdagens sida se till att stödet utökas?

När Sverige väl har upphävt handelsblockad och andra sanktioner kan vi inte lämna Sydafrika åt sitt öde. Det är då det blir extra viktigt att gå in med bistånd för att hjälpa befolkningen ur fattigdom. Men det är också viktigt att Sverige bidrar i en valutbildning och ser till att de kan genomföra ett val i ett land som aldrig har haft regelrätta val.

Jag menar därför att det här svaret från statsrådet lämnar mycket i övrigt att önska. Jag hoppas att regeringen kommer med en komplettering, att man inser att man inte under årtal kan driva en sanktionspolitik mot ett land för att bidra till att utveckla demokratin, att utveckla den fattiga befolkningens väg till ett bra liv, och när de har genomfört val och har en regering som accepteras av folket vill man inte ge bistånd och medverka till att människor får en dräglig levnadsnivå. Det vore ytterligare ett svek.

Jag hoppas alltså att den här skrivelsen kommer att behandlas på ett sådant sätt av riksdagen att den inte går i uppfyllelse utan att Sveriges riksdag och regering följer rekommendationer och står fast vid ett stöd till de krafter i Sydafrika som vill utveckla landet mot demokrati och social rättvisa.

Anf. 42 PIERRE SCHORI (s):

Herr talman! Det är ett mysterium för många av oss att denna skrivelse i denna form kan komma till riksdagen. Den är undertecknad av Carl Bildt och Ulf Dinkelspiel. Jag tror att en förklaring är att man har gjort den uppdelningen i regeringen att varje statsråd svarar för sitt departement och att de andra inte lägger sig i. Hur skulle det annars kunna vara på detta sätt? Vi får en kompakt majoritetsuppfattning här i riksdagen, där nu också Folkpartiet och Centern ingår, som ju sitter i regeringen?

Vi har alltså fått en skrivelse. Den är inte nöjaktig, därför att den talar inte om hela sanningen och den är luddig. Man säger t.ex. att det vid ANC:s exekutivkommittémöte nyligen antogs en resolution som fastslår att alla diplomatiska och ekonomisk-finansiella sanktioner bör upphävas när ett övergångsråd upprättats och ett datum för val fastställts. Här finns fel, och här står icke hela sanningen.

Det är fel att alla sanktioner skall upphöra, t.ex. olje- och vapenembargot.

Det är också fel när man säger att de diplomatiska sanktionerna skall upphävas. Det blir först när en demokratisk regering tillkommer.

Det är inte heller hela sanningen att det är när övergångsrådet har upprättats och datum för val har fastställts som ANC rekommenderar att dessa sanktioner skall upphävas. De kräver litet mera, och det står inte här.

Jag undrar hur man kan sända i väg en så här ofullkomlig skrivelse i en så viktig fråga. Det skulle man inte ha gjort om det hade gällt delpensionen eller andra bitar av finansplanen, men man gör det när det gäller Sydafrika. Jag undrar varför.

Jag övergår nu till sakfrågan. I skrivelsen sägs också att handelsförbudet bör avskaffas under förutsättning att demokratiseringsprocessen fortgår och att man kan göra detta i regeringen genom att upphäva förordningen och förbudet. Men det står ingenting om en tidpunkt, och det är också ett exempel på luddigheten.

Vad säger då ANC och den sydafrikanska fackföreningsrörelsen Cosatu, som båda representerar majoritetskraften – den demokratiska majoritetskraften – i Sydafrika? Det är en kraft som hör framtiden till, som vi fäster stor vikt vid och onekligen bör samarbeta med. Vad är det som inte står i den här skrivelsen och som vi anser bör gälla för oss om dessa sanktioner upphävande?

Jag skulle gärna vilja att statsrådet bekräftar att han står bakom den tolkning som jag nu gör, att det är den som gäller och inte den stympade version som vi har fått i skrivelsen.

ANC säger exakt så här: – – – när det gäller tidpunkt för val, upprättande av övergångsrådet och under detta också oavhängiga val- och massmedia-kommissioner.

Massmedia står i dag totalt under den vita regimens kontroll. Det gäller också valförrättningsystemet. Därför vill man tillsätta dessa två kommissioner – det ingår i överenskommelsen.

Man säger också att det skall vara en överenskommelse i lagstadgad form i parlamentet som binder upp de här bitarna.

Det är alltså fyra delar som skall vara med: tidpunkt för val, övergångsrådet och dess två underkommissioner, som är oerhört viktiga och som skall övervaka valprocessen tekniskt och se till att det blir något slags demokrati i media, plus – det är viktigt för oss här i riksdagen – en lag i parlamentet där hela den här överenskommelsen anhängiggörs.

Detta är inte bara ANC:s syn, herr talman. Detta är också den vita regeringens syn – man är överens om detta med ANC.

Jag menar då att detta har att göra med respekt mot riksdagen, respekt för den demokratiska processen. Därför vill jag gärna att statsrådet tydligt uttalar, eftersom det inte görs i skrivelsen, att det är dessa element som gäller, och när de är på plats är det tid att upphäva sanktionerna, handelsförbudet och förbudet mot nyinvesteringar. Det är oerhört viktigt.

Sedan finns där naturligtvis en spänning, herr talman, i attityden till dispenser, i detta flytande läge. Jag är ganska optimistisk i fråga om situationen i Sydafrika, och jag tror att de svarta och vita och de övriga färgade har insett att de sitter i samma båt, att de har en gemensam framtid och måste lösa frågorna om ekonomin och det sociala-politiska läget tillsammans. Därför tror jag att det kommer att gå vägen, men man måste ändå ha respekt för den parlamentariska processen.

Hur skall vi då göra i gråzonen, herr talman? Det är ett konstruktivt förslag, med den här spänningen ...

Anf. 43 FÖRSTE VICE TALMANNEN:
Taletiden är tyvärr slut.

Anf. 44 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Det har varit många inlägg i debatten, och jag skall på den korta tid som står mig till buds försöka kommentera dem.

Hans Göran Franck tar först upp statsministerns uttalande och kritiserar det förhållandet att han skulle ha sagt att marken bereds genom utvecklingen i Sydafrika för en avveckling av sanktionerna mot Sydafrika. Men det var ju

precis den slutsats som också Utrikesnämnden kom fram till bara några veckor senare. Utvecklingen går i den riktningen – låt vara att den exakta tidpunkten inte kan fastställas.

Många talare har, i något skiftande ordalag, framfört vad som tidigare har sagts i fråga om en interimregering och knytningen till den. Min minnesbild är att riksdagen på den punkten, efter den parlamentariska delegationens besök i Sydafrika för mer än ett år sedan, uttalade att sanktionerna skulle avskaffas. Rekommendationen var att det skulle ske när överenskommelse om interimregering har fattats, icke när den är på plats.

I det här avseendet vet vi att utvecklingen inte har gått i den riktning som då förutsågs. Det gick mycket långsammare än vad hela den parlamentariska delegationen förutsåg. Det verkar nu inte bli någon interimregering enligt de tidigare planerna.

Jag "skammar" inte på något sätt delegationen för att ha gjort en felaktig bedömning. Jag tycker att man över huvud taget borde vara mer ödmjuk när man gör bedömningar, och att man borde inse hur svårt det är att göra de avvägningar som varje regering och riksdag i sådana här frågor måste göra. Att gå från den tidigare regimen i Sydafrika till demokrati är en besvärlig utveckling. Den kommer säkerligen även framöver att mötas av motgångar, men rörelseriktningen är klar.

I ljuset av denna utveckling, i ljuset av vad som uppnåtts, i ljuset av den tidsplan som lagts fast för det fortsatta arbetet, har regeringen gjort bedömningen att tidpunkten är kommen för att avskaffa sanktionerna. Man kan ha olika uppfattningar om när beslutet exakt skall fattas, men det är mot den bakgrunden som det skall ses. Eftersom man inte i varje givet ögonblick, Pierre Schori, kan förutse utvecklingen har vi i skrivelsen inte angivit någon precis tidpunkt. Om vi hade vetat exakt hur det skulle komma att gå hade vi kunnat ange en tidpunkt. Men det har vi inte gjort, utan vi har hänvisat till den tidsplan som ligger fast.

Efter Utrikesnämndens möte uttalade statsministern att det kan röra sig om några veckor innan sanktionerna skulle kunna avskaffas och Ingvar Carlsson uttalade sig efter samma möte att han räknade med att sanktionerna skulle kunna avskaffas i april. Skrivelsen utgör en redovisning av läget, av utvecklingen och av den förutsedda tidsplanen i den här frågan. När skrivelsen har behandlats i riksdagen kommer regeringen i ljuset av detta att fatta sitt beslut.

Flera har tagit upp frågan om kontakterna med ANC. Självfallet har vi nära kontakter med ANC, nu liksom tidigare, detta för att befordra utvecklingen i Sydafrika och för att vara lyhörda för ANC:s argument. Det är emellertid uppenbart att regeringen måste göra en sammanfattande bedömning och väga in även andra faktorer. Det är, för att uttrycka det milt, för mig överraskande, att man när man har använt ordet sysselsättningen bara har använt det i negativ bemärkelse. Jag menar att sysselsättningsaspekterna i Sverige är viktiga och att de skall vägas in. När vi i det förgångna har beslutat om dispenser har sysselsättningsaspekterna också vägts in. Om det innebär allvarliga nackdelar för svensk industri och svensk sysselsättning har det beaktats vid dispensgivningen. Det tycker jag är viktigt, till skillnad från flera andra som har debatterat här.

Slutligen, herr talman, är det min förhoppning att vi snart skall komma i det läge att vi på alla sätt skall kunna utveckla de ekonomiska förbindelserna genom investeringar m.m. för att befordra ett ökat samarbete mellan Sverige och Sydafrika. Vi stöder därmed den fortsatta demokratiseringsprocessen.

I avvaktan på att sanktionerna avskaffas i sin helhet är vår avsikt att vi skall tillämpa en generös dispensgivning. Det innebär inte att varje enskild dispens kommer att medges, bl.a. kommer hänsyn just till sysselsättningen i Sverige och till effekterna på längre sikt att tas.

Anf. 45 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det är anmärkningsvärt att statsrådet Dinkelspiel intar den position som han gör i sitt inlägg, efter den massiva kritik som finns här i kammaren. Jag tror att statsministern bättre skulle ha förstått vad som sades här i dag och att han inte på det här envisa sättet skulle vidmakthålla en rad felaktiga positioner.

Utgångspunkten för min interpellation är att diskussioner om en maktledning förs. Förhoppningsvis kommer det också att bli en koalitionsregering, vilket är önskemålet. Men problemet i det här sammanhanget är att man inte har kommit överens om hur detta skall ske. Det arbetet återstår.

Det har från flera håll talats om regeringens förhastade hållning, inte bara Ulf Dinkelspiels hållning utan också statsministerns. Det är ingenting nytt. Jag erinrar mig att det också i samband med Nelson Mandelas besök gjordes förhastade uttalanden. Man sade att det nu var nära nog klart och att det rörde sig om dagar, möjligtvis veckor, innan man skulle kunna förändra den svenska Sydafrikapolitiken.

Man måste ställa sig frågan: Vad beror de felaktiga ställningstaganden som finns i både svaret och i skrivelsen på? De beror på att insikterna är otillräckliga och att man inte bryr sig om att sätta sig in i den komplicerade förhandlingsordningen. Visserligen talar statsrådet om att det är komplicerat, men samtidigt förenklar han hela förfarandet. Det går därför inte att godta framlagd skrivelse. Det kommer att föranleda motioner med innebörden att detta inte är godtagbart.

Det är opportunistiskt av statsrådet, tycker jag, att tala om sysselsättningen. Statsrådet tror att han kan inhämta några poäng genom att i dagens mycket kritiska läge i Sverige tala om sysselsättningen. Men faktum är att om man studerar förarbeten finner man att motivet inte är sysselsättningen. Syftet med detta har Pär Granstedt på ett bra sätt talat om. Det föreligger ett klart missförstånd från statsrådets sida.

Anf. 46 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! För mig är det ytterst förvånande att regeringen, inte bara när det gäller finanspolitiken utan uppbarligen även när det gäller utrikespolitiken, där vi i många stycken tidigare haft en gemensam syn, väljer att frondera mot riksdagen. Det är helt uppenbart vad riksdagen i olika sammanhang uttryckt och vad det i riksdagen finns en bred majoritet för. Ändå är det i det här fallet regeringen som väljer att agera mot riksdagen. Men regeringen kommer förmodligen att inse att man har förlorat i den här frågan,

och förhoppningsvis kommer regeringen att få allvarlig kritik när betänkandet efter utskottsbehandlingen debatteras i kammaren.

Det är naturligtvis bra att man i utskottet kommer till en annan bedömning. Det är naturligtvis bra att riksdagens ställningstagande förhoppningsvis är annorlunda än det som framgår av skrivelsen. Men jag kan inte förstå att regeringen väljer att bete sig på det här sättet.

Med anledning av den fråga som statsrådet själv tog upp vill jag citera utrikesutskottets betänkande från i våras i vilket det talas om interimisregering: Den slutliga bekräftelsen på processen från apartheid till demokrati borde enligt delegationen kunna utgöras av själva bildandet av en interimisregering. Delegationens bedömning var att en sådan regering borde kunna tillträda någon gång under sommaren 1992.

Jag undrar om det finns beslut om interimisregering i Sydafrika i dag? Har någon sådan regering bildats? Jag tycker svaret är solklart. Riksdagen har uttalat sig på den punkten. Jag kan inte förstå att statsrådet Dinkelspiel kan ha någon annan uppfattning, om det inte är så att regeringen vill ha en annan uppfattning och vill agera på ett annat sätt. Det har man uppenbarligen gjort.

Herr talman! Jag kan inte tänka mig att någon riksdagsledamot eller någon annan svensk inte har uppfattningen att sysselsättning i Sverige är viktig. Kan mer jobb skapas minskar arbetslösheten. Och då tror jag att vi alla ställer upp. Men sysselsättning på bekostnad av utveckling av demokrati i Sydafrika är en gammal fråga. Argumenten har ständigt dykt upp. Vi vet att svenska företag har drabbats av sanktionerna, och vi vet att sanktionerna har orsakat problem. Just det problemet har Sverige som nation tagit ställning till och man har tyckt ställningstagandet vara värt sitt pris, nämligen att våra handelsförbindelser och vår sysselsättning i någon mån har fått stå tillbaka för att vi skulle kunna utöva påtryckningar mot en rasistisk regim. Det är viktigt att vi även fortsättningsvis står bakom det, till dess en garanterad utveckling av demokrati i Sydafrika finns.

Anf. 47 PIERRE SCHORI (s):

Herr talman! Jag vänder mig också mot att man använder sig av sysselsättningsargumentet. Det är ett utslag av taktiserande, skulle jag vilja säga. Så sent som i går röstade regeringspartierna ned vårt förslag som skulle skapa tiotusentals nya jobb för ungdomar.

Jag ställde frågan till statsrådet om han delar Socialdemokraternas uppfattning att en tredje viktig förutsättning för att häva sanktionerna är att överenskommelsen om ett övergångsråd och ett fastställande av datum för val förankras i det sydafrikanska parlamentet genom "Transition to democracy act" dvs. en övergång till lagen om demokrati. Det vill jag gärna ha svar på.

Det finns när det gäller dispenser en spänning mellan riksdagens tidigare skrivning om restriktivitet och regeringens vilja till generositet. Den frågan hade vi anledning att diskutera med ANC och fackföreningsrörelsen Cosatu i Sydafrika. Jag tror att det finns ett slags mellanläge här. Tidigare när regeringen har visat generositet har man gjort det ensidigt, utifrån regeringens egen bedömning. Nu säger Cosatu och ANC att man i det här övergångsläget är beredd till en ganska välvillig inställning till dispenser som är till ömsesidig

nytta. Dessutom vill man att investeringarna och affärerna skall göras så att de gagnar sysselsättningen och de svaga utsatta grupperna i Sydafrika, inom programmet För utveckling och återuppbyggnad, som fackföreningsrörelsen har antagit. Svensk fackföreningsrörelse är inbjuden att komma ned till Sydafrika för att vara med som rådgivare när dispenserna kommer till stånd.

Det går alltså att finna en medelväg mellan den spänning som har uppstått, om arbetet görs i samförstånd med också Cosatu, dvs. när dispenserna är till ömsesidig nytta och sker inom ramen för Sydafrikas återuppbyggnad, till folkmajoritetens bästa.

Anf. 48 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag medger att jag inte blev fullt så indignerad av Ulf Dinkelspiels senaste debattinlägg såsom en del andra talare här. Om jag tolkar hans inlägg rätt, vilket jag hoppas att jag gör, är anledningen till att regeringen inte har satt ut ett datum att man överlåter åt riksdagen att göra den slutliga bedömningen när det här kan träda i kraft.

Jag uppfattar det också så, att vi är ense om att riksdagens bedömning skall bygga på utvecklingen i Sydafrika. Det innebär att vi bör kunna genomföra det så, att ett lyftande av svenska sanktioner nära ansluter till de steg som också demokratiörelsen i Sydafrika ställer sig bakom, dvs. ett inrättande av övergångsråd, ett genomförande av demokratilagstiftning, ett fastställande av datum för val och ett genomförande av val och speciella organ för massmedia.

Det här bör vi kunna hantera. Det är bra om jag får ytterligare bekräftat att det är ungefär så som regeringen förväntar sig att det här kommer att hanteras.

När det gäller frågan om dispenser är det naturligt att vi, nu när vi ser att det bara är en tidsfråga innan vi kan häva sanktionerna, visar en större generositet i dispensgivningen. Detta skall naturligtvis inte innebära – vilket statsrådet också framhöll – att det blir något slags automatik, dvs. att alla som ber om dispens får det.

För att få dispens måste det alltid föreligga särskilda skäl. Det finns ju också en klart uttalad förståelse bland de demokratiska rörelserna i Sydafrika för att vi kan behöva ge dispenser för att göra det möjligt för det svenska näringslivet att förbereda återkomsten i stor skala, att så att säga börja bereda mark för situationen efter det att sanktionerna har hävts – detta för att inte svenska företag skall ha en nackdel jämfört med företag från länder som har varit tidigare ute med att häva sanktionerna.

Det måste alltså vara den här typen av långsiktiga bedömningar som ligger bakom dispensgivningen och naturligtvis också det som Pierre Schori talade om: den ömsesidiga nyttan, den faktiska effekten av olika åtgärder även på sysselsättningsläget i Sydafrika.

Det är också viktigt – jag vill ansluta mig till det som Ny demokratis företrädare sade i debatten, även om det känns litet otryggt i dessa tider – att vi förbereder en aktiv politik för att stödja svenska företag som vill återvända till Sydafrika när sanktionen har hävts. Det är viktigt att vi verkligen aktivt uppmuntrar svenska investeringar, en utökad handel osv. i och med Syd-

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

afrika – gärna genom representation på platsen, kreditgarantier och sådana saker.

Det är viktigt att vi också ser nästa steg.

Anf. 49 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Det är förvånande att statsrådet inte preciserar sig mer när det gäller dispensererna. Vad statsrådet säger är att sysselsättningen i Sverige skall vara tungt vägande skäl vid dispensansökningar.

Jag kan inte förstå att det finns någonting kvar som skulle kunna hindra ett svenskt företag från att få dispens. Jag vill återupprepa den fråga som jag och Eva Zetterberg har ställt: Vad finns det för skäl till att ett svenskt företag i dag inte kan få dispens? Finns det några sådana skäl?

Vad jag har förstått, av de dispensansökningar som har inkommit, är det för de svenska företagen i princip bara att uppge att det för sysselsättningen i Sverige är viktigt att man får dispens, så får man det. Då har vi ju bakvägen upphävt handelsförbudet. Då är ju egentligen riksdagens övriga diskussion om handelsförbudet onödig, eftersom regeringen redan bakvägen har avskaffat det.

Man har varit överens i riksdagen om att man skall ha en något mer generös tolkning av dispenserreglerna, men det innebär inte att det skall vara grönt ljus, att man skall tuta och köra och släppa igenom i princip alla dispenser.

Om det föreligger bred partipolitisk enighet om en sådan tolkning kan vi ju få det bekräftat av herrarna och damerna i Utrikesnämnden och av andra. Vi kan få reda på om den tolkning som statsrådet gör – att det i princip är grönt ljus för nästan samtliga dispenser bara man uppger sysselsättnings-skäl – stämmer eller inte. Det vore bra att få det klargjort. Om statsrådet har rätt slipper jag hacka på honom i fortsättningen.

Herr talman! Dispensgivningen är helt klart en central punkt när det gäller handelsförbudet. Om man i praktiken upphäver handelsförbudet är den övriga diskussionen relativt onödig. Men om diskussionen – vilket jag hoppas – inte är onödig skall man ju se till vad utrikesutskottet och riksdagen så småningom beslutade vad gäller handelsförbudet. Då sade faktiskt riksdagen att "handelsförbudet jämte övriga sanktioner och rekommendationer – i propositionen kunna upphävas när det föreligger en bindande överenskommelse om en interimregering i Sydafrika."

Vad jag förstår föreligger det inte någon bindande överenskommelse. Det finns en överenskommelse om att man skall ha en konferens om en månad. Då skall man diskutera frågan och möjligtvis fatta beslut. Men därmed är ju riksdagens villkor inte uppfyllt. Jag vill instämma med de talare som har sagt att det är förvånansvärt att regeringen på det här sättet vill byta politik. Jag ser det också som om man ändrar principer.

Jag tycker att riksdagens beslut från våren 92 är alldeles utmärkt. Det bör också bli riksdagens nya beslut när man behandlar den här skrivelsen.

Anf. 50 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Jag tror att regeringen, genom att gå fram för fort och ha för bråttom, håller på att göra ett historiskt misstag. På detta vis förfuskar man år av förtroendeuppbyggande agerande när det gäller anti-apartheidarbetet.

Nu låter det som om man vädjar om att riksdagen skall rätta till det här. Jag lyssnade på Pär Granstedt. Det var intressant. Han menade att tanken är att riksdagen skall få fram andra skrivningar, och det skall vi försöka hjälpa till med.

I regeringens skrivelse nr 204 står det följande: "Med hänvisning till de framsteg och det fördjupade samförstånd mellan huvudparterna som nu uppnåtts i den politiska processen i Sydafrika, och till tidsplanen för den fortsatta demokratiseringsprocessen, anser jag att handelsförbudet bör avskaffas. Detta avses ske genom att regeringen beslutar att upphäva förordningen (1987:477) om förbud mot handel med Sydafrika.

I avvaktan på att handelsförbudet upphävs anser jag att regeringen bör tillämpa en generös politik vad gäller dispenser."

Detta är som sagt någonting helt nytt. Det är någonting helt annat än det som riksdagen tidigare har beslutat. Då säger statsrådet att det ständigt sker förändringar, att det är en ständig process. Visst är det så. Naturligtvis går livet vidare, och det sker förändringar. Min huvudpoäng handlar om vem vi skall lyssna till i denna process. Vem skall vi stödja i denna process? Mitt svar är klart. Det är de krafter i Sydafrika som arbetar för en demokratisk utveckling, inte de krafter som verkar mot en sådan utveckling. Det finns ju starka sådana krafter.

Vi skall vända våra öron mot och lyssna till de organisationer och grupper som jobbar för en demokratisk utveckling i Sydafrika. De säger vissa saker till oss om hur de vill att utvecklingen skall vara när det gäller sanktionerna. Det har framgått mycket klart och tydligt vilket körschema de önskar se. Detta skall vi lyssna till.

Det har sagts att en del här har en optimistisk syn på utvecklingen. Jag har tidigare sagt att det finns vissa glädjande signaler, men det finns också mycket som gör att man blir pessimistisk när det gäller utvecklingen: det grova våldet i Sydafrika, krafter som verkar mot demokratiutvecklingen. Frågan är: Vem lyssnar vi till i denna process?

Anf. 51 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Herr talman! Jag har, till skillnad från de flesta andra talare, gjort det lätt för mig, genom att utgå ifrån att den demokratiska processen i Sydafrika kommer att fungera, kanske redan till hösten.

Alla har visat på en viss optimism, inte minst Pierre Schori, om att det kommer att gå vägen mycket snart. Det är därför som jag i likhet med Pär Granstedt redan nu vill titta in i framtiden och se vad som kommer att hända.

Investeringar gör man inte över en natt. Det tar månader, kanske år, att planera och genomföra investeringar. Därför vill jag än en gång plåga statsrådet litet med att fråga: Vad har regeringen tänkt göra för att hjälpa svenska företag, som mitt eget, som vill reinvestera snarast möjligt i Sydafrika? Det gäller investeringskrediter, exportkrediter och handelskontor. Vi måste redan nu börja planera för hur framtiden kommer att se ut i Sydafrika.

Mina herrar och damer! Glöm inte att det är arbetslösheten som kommer att vara det stora problemet när den nya regeringen kommer till stånd. Det finns 7 miljoner arbetslösa. Det kommer inte att fungera politiskt-demokratiskt om man inte kan få i gång tillräckligt många arbeten. Vi ser ju vilka

problem och vilken kris vi har i vårt eget land. Den är många gånger större i Sydafrika. De har 20 % medan vi i Sverige har 7 %. Jag hoppas att regeringen redan nu börjar planera för svenska företags återkomst till Sydafrika.

Anf. 52 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! För det första har några talare här i debatten talat om att det här beslutet är förhastat. I ett fall användes t.o.m. ordet ett historiskt misstag. I en värld som präglas av att det ena landet efter det andra har avskaffat handelssanktionerna – nu senast var det Norge per den 15 mars –, frågar jag mig hur man kan komma och påstå att det är ett förhastat beslut och att vi på något sätt skulle ha sprungit före alla andra och därigenom ha gjort ett historiskt misstag.

Man kan alltid diskutera tidpunkten. Det har jag förståelse för. Det kan också finnas olika åsikter om vad som är den riktiga politiken i det här avseendet. Men hur man kan tala om ett historiskt misstag när Sverige är det sista land som avskaffar handelssanktionerna övergår mitt förstånd.

För det andra har det talats om sysselsättningsaspekterna. De har självfallet inte varit avgörande för den svenska sanktionspolitiken mot Sydafrika. De har tvärtom fått stå helt tillbaka. Det ligger i själva sakens natur. Hade sysselsättningsaspekterna givits en stor tyngd är det uppenbart att vi skulle ha avskaffat handelssanktionerna långt tidigare. Sysselsättningsaspekterna har tvärtom fått stå på undantag. Skälen är huvudsakligen vår önskan att stödja den demokratiska utvecklingen i Sydafrika, inte minst ANC. Det är en politik som vi alla står bakom.

När det nu blir fråga om en dispensgivning är det här naturligt. Jag trodde att det fanns en bred partipolitisk enighet om detta, eftersom man inom Utrikesnämnden redan i slutet av förra året kunde enas om att dispenser skulle kunna medges när det gäller avsevärda konkurrensnackdelar för svenska företags produktion och sysselsättning. Men det har uppenbarligen skett en radikal vindkantring hos socialdemokraterna i det här avseendet.

För det tredje vill jag ta upp riksdagens beslut om en interimregering. Riksdagen knöt beslutet om avskaffande av sanktionerna till beslut och överenskommelser om upprättande av interimregering. Nu blev det inte så. Det blev ingen interimregering. Den utveckling som riksdagen förutsåg – den var inte överraskande, och jag gjorde själv samma bedömning – kom inte till stånd. Mot den bakgrunden har en ny situation inträffat. Då har jag – trots att det är regeringen som har att fatta beslut i frågan om avskaffande av sanktionerna – funnit det naturligt att gå tillbaka till riksdagen med en redovisning av det nya läget som har uppstått när den gamla ordningen inte har följts.

För det fjärde har det talats om tidsplanen. Det är alldeles riktigt och jag kan bekräfta, Pär Granstedt, att skälet till att vi inte angav ett precist datum är att vi känner en ödmjukhet. Det är svårt att förutse utvecklingen. När Utrikesnämnden sammanträdde den 23 februari gjorde vi från regeringens sida bedömningen att det är fråga om veckor innan beslutet skall kunna avskaffas – i ljuset av vad som har åstadkommits men också i ljuset av vad som skulle komma. Vi visste inte om mötet den 5 mars skulle komma till stånd. Vi visste inte, och vi vet fortfarande inte om flerpartiöverläggningarna kom-

mer att inledas före den 5 april, vilket har förutsetts. Detta är faktorer som vi kommer att ta hänsyn till när vi sist och slutligen skall fatta beslut om avskaffande av sanktionerna. Vi skall givetvis också ta hänsyn till den bedömning som riksdagen gör i det här avseendet.

Det här var emellertid den bedömning som vi gjorde från regeringens sida. Det var uppenbarligen också den bedömning som gjordes från socialdemokraternas sida. Omedelbart efter Utrikesnämndens möte talade Ingvar Carlsson om att han räknade med att sanktionerna skulle kunna avskaffas i april. Han talade dessutom om att man borde tillämpa en generös dispensgivning. Vad är en generös dispensgivning? Det innebär inte att vi säger ja till varenda dispensansökan. Vi har varit restriktiva när de gäller generella dispenser för företag som tidigare inte har varit verksamma på den sydafrikanska marknaden. Vi har varit restriktiva när det gäller dispenser för import. I övriga avseenden har vi tillämpat en liberal dispensgivning.

Besluten kommer att fattas med beaktande av alla faktorer som rör den demokratiska utvecklingen, men utan att nödvändigtvis vara bundna till en enskild åtgärd. Detta var ett svar till Pierre Schori.

Slutligen upprepar jag att jag hoppas att den dagen skall komma snabbt då vi med all kraft skall kunna utveckla förbindelserna med Sydafrika. Då blir det fråga om exportkreditgarantier, och investeringsförbudet skall släppas. Det blir fråga om satsningar från Exportrådets sida, och vi skall på flera andra vägar verka för ett snabbt återupprättande av fulla ekonomiska förbindelser.

Förste vice talmannen anmälde att Eva Zetterberg och Simon Liliedahl anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 53 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Den absolut viktigaste frågan är att ANC och de demokratiska krafterna i Sydafrika får allt tänkbart och möjligt stöd för att demokratiprocessen skall kunna genomdrivas till ett lyckligt slut. Därför är det så viktigt att ytterligare ansträngningar görs för att ge detta stöd. ANC och de demokratiska organisationerna har ekonomiskt och på andra sätt ett stort underläge i Sydafrika. Det kan medföra att utvecklingsprocessen blir oviss. Därför har jag också kritiserat att regeringen har dragit ner på biståndet till den demokratiska rörelsen i Sydafrika så mycket, nämligen från 310 till 240 miljoner kronor. Det finns all anledning att inte bara öka det här stödet, som föreslås i en socialdemokratisk motion, utan också att bredda stödet långt utöver detta med observatörer och sådant som sades i interpellationssvaret. Det handlar om att vi skall ge ett brett stöd.

När det gäller den andra frågan som vi har ägnat huvuduppmärksamheten åt konstaterar jag att statsrådet inte har gått in tillräckligt på de fyra villkoren. Fyra villkor skall vara uppfyllda för att man skall kunna säga att det sker en förändring som är av betydelse för våra ställningstaganden. Det krävs en bestämd valdag, att ett övergångsråd upprättas, att lagfästa bestämmelser om övergång till demokrati kommer till stånd och att en oberoende val- och mediakommission inrättas. Dessa fyra villkor har blivit förbisedda i rege-

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

Svar på
interpellationer

ringens skrivelse, och det är nödvändigt att klara ut detta. Det här är utgångspunkten för hur regeringen skall handla. Om man gör detta klart för sig blir det inte så svårt att göra ställningstaganden i fortsättningen, och man behöver då inte komma med förhastade uttalanden eller skrivelser till riksdagen.

Avslutningsvis vill jag ta upp frågan om dispenser. Jag vill tillägga till vad Pierre Schori har sagt att det är viktigt med Cosatu. Cosatu hade vissa invändningar på den här punkten. Det är inte bara fråga om ömsesidig nytta, utan demokrati och mänskliga rättigheter skall främjas. Detta är Cosatus tillägg. Jag tror att det är mycket viktigt att göra klart att man skall inhämta synpunkter från ANC och den demokratiska rörelsen, Cosatu m.fl. organisationer, så att man kan göra detta på ett riktigt sätt.

Anf. 54 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Låt mig återkomma till frågan om dispenser. De dispenser som regeringen hittills har fattat beslut om kommer att granskas av konstitutionsutskottet, så vi skall kanske inte orda mer om dem. Det viktiga är de framtida dispensererna och vad regeringen har beslutat om och lämnat information till riksdagen om i sin skrivelse. Det avser att man tänker ha en fortsatt generös politik när det gäller dispensgivning.

Det är klart att man kommer in på tolkningsfrågor här. Om man tolkar det som Pär Granstedt har gjort, att det handlar om att långsiktigt planera för ett återinträde, kan även jag acceptera en förändrad dispensgivning. Det kan också vara i skenet av vad Pierre Schori säger, där Cosatu och ANC har diskuterat hur man kan hitta en mellanväg. Den uppfattning jag har fått av de tidigare fattade dispensbesluten är att det i princip har varit grönt ljus för de svenska företag som har varit i Sydafrika tidigare bara de har angett sysselsättningsskäl. Jag menar att detta inte har varit riksdagens avsikt. Utrikesnämndens överläggningar är hemliga, men statsrådet talade om en del av nämndens beslut. Det innebär att i begreppet konkurrensnackdelar kan man väga in väldigt många olika saker. Jag tror att regeringen hårdtolkar Utrikesnämndens och riksdagens beslut i det här avseendet. Det ser jag som att man avskaffar handelsförbudet bakvägen.

Jag fick inget riktigt svar på min fråga och upprepar den därför. Om ett svenskt företag vill ha dispens, vilka skäl skulle medföra att man inte får det? Den uppfattning som jag har bibringats genom den information jag har fått är att företagen i princip kan få dispens bara de uppger sysselsättningsskäl.

Herr talman! Det här är information till riksdagen som regeringen gör möjlig genom sin skrivelse, men i praktiken har regeringen beslutat att upphäva handelsförbudet. Kommer man från regeringens sida att avvakta tills riksdagen har fattat beslut om den här skrivelsen? Kommer regeringen således att avvakta med att gå vidare med dessa beslut till dess att riksdagen har givits möjlighet att tycka till?

Anf. 55 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Jag skall först svara på frågan vilka dispensprinciper vi tillämpar. Hans Göran Franck, det är inte ANC:s principer utan det är våra egna som vi har fastställt efter samråd i Utrikesnämnden. Jag har tidigare

redovisat vilka utgångspunkter vi har. Det innebär inte – jag tyckte att jag uttryckte mig klart på den punkten – att vi medger alla dispenser. Vi har intagit en restriktiv hållning när det gäller dispenser för import från Sydafrika. Vi har också varit restriktiva när det gäller generella dispenser för företag som inte tidigare har varit verksamma i Sydafrika.

Jag är för en gångs skull enig med Hans Göran Franck om att det gäller att åstadkomma ett brett stöd för utvecklingen och demokratiseringsprocessen i Sydafrika. Det skall göras med biståndsmedel. 245 miljoner kronor har anvisats i årets budgetproposition. Det skall också ske – och jag tror att det är minst lika effektivt – genom att utveckla handeln, främja investeringar och ekonomiskt samarbete. Vi skall med dessa medel på allt sätt uppmuntra förbindelserna med Sydafrika när sanktionerna väl har avskaffats. Jag tror också att vi kan vara eniga om att vi önskar att den dagen skall komma så snabbt som möjligt. Sedan kan vi ha olika uppfattningar om exakt när det skall ske.

Slutligen vill jag ta upp frågan om tidsplanen. Om det vore så att regeringen hade beslutat att avskaffa sanktionerna skulle vi ha kunnat göra det. Jag trodde att skälet till att vi inte gör det var uppenbart; det förvånar mig att frågan över huvud taget ställs. Skälet är att vi, som jag sade i en tidigare replik, i ljuset av att det inte blev en interimsregering kom till slutsatsen att det var naturligt att gå tillbaka och redovisa läget för riksdagen i en skrivelse – som det finns möjlighet att motionera på – och på så sätt inhämta riksdagens synpunkter på detta. Det är i ljuset av detta, i ljuset av utvecklingen i Sydafrika och i ljuset av hela den fortsatta demokratiseringsprocessen som vi sedan kommer att fatta vårt beslut. Hade vi avsett att fatta beslutet innan vi över huvud taget hade sett någon reaktion från riksdagens sida hade vi – det är väl uppenbart – avskaffat sanktionerna nu.

När det gäller tidsplanen vill jag säga att det som vi bedömde som sannolikt var april. Vi får se, i ljuset av den utveckling som sker framför allt i Sydafrika, inte minst vad som händer före den 5 april.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1992/93:88 om det planerade tredje järnvägsspåret genom Stockholm

Anf. 56 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! I en interpellation har Ulf Kristersson ställt sex frågor till mig om det planerade tredje järnvägsspåret genom Stockholm. Han har frågat mig om miljöeffekter och miljöprövning, det ekonomiska utrymmet för tredje spåret resp. en tunnel, under vilka omständigheter jag skulle ompröva att inte ställa medel till förfogande för en tunnel samt varför utbyggnaden inte kan vänta tills ekonomiskt utrymme finns för en tunnel.

I dag satsas det stora summor på utbyggnad av järnvägar i Stockholmsområdet och Mälardalen. Arbeten pågår med Grödingebanan, Svealandsbanan, Mälarbanan, Arlandabanan och anpassning av Södra stambanan och Ostkustbanan till snabbtåg. Den 29 mars tas första spadtaget för utbyggnad

den av dubbelspåret mellan Älvsjö och Västerhaninge. De flesta av dessa utbyggnader kommer att vara klara under åren 1996 och 1997.

Med dessa omfattande investeringar söder om Årsta och norr om Stockholm framstår det med all önskvärd tydlighet att något måste göras åt kapaciteten mellan Stockholms central och Årsta.

När det gäller utbyggnad av infrastruktur står olika intressen mot varandra. I varje enskilt fall vägs kostnader och behov mot det intrång i natur- och kulturmiljö som en utbyggnad av järnvägen innebär.

Även om regeringen har beslutat att inte pröva utbyggnaden till tre spår enligt naturresurslagens 4 kap. och 2 §, har noggranna miljökonsekvensbeskrivningar gjorts. För att försäkra sig om god hushållning med naturresurser vid genomförandet av Dennisöverenskommelsen har regeringen begärt att de kommuner som berörs skall redovisa hur de avser att tillgodose hushållningen med naturresurser vid genomförandet av de olika projekten.

Det finns i dag inom järnvägssektorn ett flertal olika projekt som är angelägna att genomföra men som av olika skäl inte kan finansieras. I min bedömning av de olika projekten inom hela landet kan jag inte motivera ytterligare nästan två miljarder kronor till en tunnel genom Stockholm när t.ex. varken Botniabanan eller Nordlänken kan finansieras fullt ut.

I fråga om ytterligare medel till en tunnel genom Stockholm har jag uppvaktats av borgarråden i Stockholm. Jag har givit dem samma svar som Ulf Kristersson får, nämligen att det inte finns ekonomiskt utrymme i statsbudgeten för en järnvägstunnel genom Stockholm.

Enligt vad jag tidigare redovisat sker en omfattande utbyggnad av järnvägarna i Stockholmsområdet och Mälardalen. Att i detta läge avvakta en kapacitetsökning av järnvägen genom Stockholm innebär att de investeringar som nu görs inte kan utnyttjas fullt ut. Därför är det angeläget att omgående fortsätta arbetet med det tredje spåret genom Stockholm.

Anf. 57 ULF KRISTERSSON (m):

Herr talman! Tack för svaret! Jag fick inte det svar jag väntade mig, utan jag fick det jag befarade. Uppriktigt sagt har Mats Odell inte alls svarat på mina frågor. Han har lämnat sitt standardsvar om varför det är bra med kommunikation i Sverige. Han nonchalerar fullständigt, tycker jag, alla de seriösa människor som säger att Riddarholmen faktiskt är ett för högt pris att betala för det.

Mats Odell går nu vidare i en katastrofal situation av stängda ögon inför vad som händer i Stockholm. Med en fartblindhet som inte ens ett snabbtåg kan ge visar Mats Odell ointresse både för tidigare generationer och – vilket faktiskt är värre – mot de generationer som kommer efter oss.

Jag trodde och hoppades att jag i mina frågor hade lyckats förklara vad många stockholmare faktiskt känner för det som har hänt och det som fortsätter att hända med stadsbilden och stadsmiljön i Stockholm. Men Mats Odell förstår inte eller lyssnar inte.

Mats Odell kommer inte från Stockholm utan från Värnamo, och även där har säkert arkitektoniska monster som Domus- och Åhlénsvaruhus fått ersätta historiska miljöer. I Stockholm har grävsoporna varit osedvanligt brutala. Det började på 50-talet och fortsatte på 60- och 70-talen.

Förstörelsen tog faktiskt paus under 80-talet, men nu vill Mats Odell börja om igen. Han kommer i ett sällsynt otrevligt sällskap. Genom Mats Odell gör den här regeringen gemensam sak med de politiker som trodde att man kunde riva och bygga om helt utan respekt för vår historia. Man brukade tala om betongsockar när man ville peka på den typ av politiker som tyckte att allt gammalt kunde ersättas med glas och betong, stål och räta linjer, den typ av politiker som bokstavligt talat ville bygga parkeringsplats tvärs över Gamla stan. Som vi vet kom grävskeporna inte ända dit. De stoppades några hundra meter därifrån, just i de kvarter där Mats Odell har sitt tjänsterum.

Nu har den gamla betongsocken ersatts av en betongkapitalist, en betongkapitalist nödortfött förklädd till kristen humanist. Och det är inget fel på kapitalism, men den kräver då och då politiker som tar sitt ansvar för det som är genuint gemensamt i Sverige.

Frågan om tredje spåret är inte en fråga om partipolitik, och det borde inte heller vara en fråga som skiljer socialdemokrater eller stockholmare från andra människor i resten av landet. Stockholm är mer än de flesta andra städer alla svenskers stad. Många av oss har kommit hit från landet. Många som inte bor här älskar staden i alla fall. Vi har helt enkelt inte rätt att nu göra ont värre, att ta ännu ett steg i förstörelsen av Stockholm.

Konkret handlar det här om tre saker. För det första: pengarna. Det är världens enklaste sak att säga att vi inte har råd. Men då vill jag veta hur Mats Odell har kommit fram till att vi har råd med precis så mycket att det räcker till ett spår över Riddarholmen men inte under Riddarholmen.

Ett spår som förstör kostar 1,6 miljarder. Två spår som inte förstör kostar enligt Odell själv 3,5 miljarder. Det är mycket pengar. Men det är alldeles uppenbart att vi behöver ett fjärde spår en bit in på 2000-talet. Då skall man jämföra de 1,6 miljarder kronorna för spår i ytläge med ungefär 1,75 miljarder per spår i tunnel.

Dessutom kommer det fjärde spåret – och det är kanske det viktigaste – att ställa en mycket obehaglig fråga. Skall vi då, en bit in på 2000-talet, lägga det fjärde spåret bredvid det tredje och dra det rätt igenom Riddarholmskyrkan? Eller skall vi då inse att en tunnel är ofrånkomlig och att det i dag inte finns anledning att kasta bort ett par miljarder helt i onödan? Var vill Mats Odell placera det fjärde spåret på 2000-talet?

För det andra handlar det om konsekvenserna för stadsmiljön. Man kan tycka att 1600-talsbyggnader är viktiga, eftersom de är en del av vår historia, eller man kan tycka att ett hus mer eller mindre inte spelar så stor roll. Men man skall veta vad man gör. Läser man Byggnadsstyrelsens åsikter i frågan inser man att det inte är bagateller det här handlar om. Jag vill veta om Mats Odell tycker att Byggnadsstyrelsen helt enkelt har fel.

För det tredje handlar det om var någonstans gränsen går. Visst har de rätt som säger att de brutala brotten faktiskt begicks redan på 50-talet när man byggde trafiklederna. Det kan varken jag eller Mats Odell göra någonting åt nu. Vi kan bara i likhet med alla andra titta på bilderna av hur det en gång såg ut, skaka på huvudet och ställa oss frågan: Hur kunde de på den tiden?

Men nu kan jag och framför allt Mats Odell verkligen påverka. Skall vi då gömma oss bakom den kriminellt fula sexfiliga trafikleden och bara köra vi-

dare eller skall vi säga att gränsen är nådd för vad vi har rätt att göra? Jag tycker att vår uppgift är att vända utvecklingen – inte att driva den vidare.

Varje generation har rätt att sätta sina spår i en ständig utveckling av den här staden. Och varje generation har en moralisk skyldighet att lämna den i ett bättre skick än vi själva fick den. Det är en sak att bygga nytt och skapa någonting som i framtiden kan bli lika historiskt som Riddarholmen är för oss som lever i dag. Det är en helt annan sak att riva, förstöra och radera ut sådant som aldrig kommer att kunna ersättas.

När jag får barn, och vi kommer hit till Riksdagshuset, som jag säkert stolt kommer att guida i, då skall de inte säga: Pappa, var du med och förstörde Riddarholmen och Gamla stan? Räckte det inte med den fula vägen? Var det verkligen ingen som varnade?

I värsta fall får jag då svara: Jo, vi var många som varnade. Men de andra ville inte lyssna på oss.

Anf. 58 KENNETH ATTEFORS (nyd):

Fru talman! Herr minister! Jag trodde faktiskt att jag hade ett ganska eldigt tal. Men jag inser att jag bara skulle tillstyrka allt som Ulf Kristersson sade. Jag går därför och sätter mig i bänken igen, eftersom jag håller med om allt det som Ulf Kristersson sade.

Anf. 59 KENT CARLSSON (s):

Fru talman! Jag är nästan benägen att hålla med föregående talare. Det var ett oerhört eldigt tal som Ulf Kristersson höll. Han tog dessutom upp alla de punkter som är väsentliga i denna fråga om ökad spårkapacitet inom centrala Stockholm.

Jag vill understryka några saker. När regeringen fattade sitt beslut i höstas om att det tredje spåret skulle förläggas på ytan och inte i tunnel sade den samtidigt att den gav Banverket ett uppdrag tillsammans med Solna och Stockholms kommuner att redan nu börja planeringen för ett fjärde spår.

Det som inte kan komma ur min hjärna, och som också Ulf Kristersson tog upp, är att det spåret kommer att behövas en bit in på 2000-talet. Med de investeringar som regeringen själv nu föreslår, snabbjärnvägar och satsningar på järnvägsnätet runt Mälaren, ned till Malmö, upp till Sundsvall osv., kommer helt uppenbart tågtrafiken att öka kraftigt. I och med det kommer det fjärde spåret också att bli så att säga akut inom en mycket kortare framtid än vad vi trodde för bara ett par månader sedan. Då måste man ställa frågan: Var skall då det fjärde spåret dras?

Om man hade valt att lägga det tredje och det fjärde spåret vid Fridhemsplan eller på någon annan plats i stället för att dra det genom Stockholms getingmidja, hade varit en sak. Men regeringen har nu bestämt sig för att det tredje spåret skall gå i ytläge över Riddarholmen. Det innebär att lösningen med att lägga ett fjärde spår någon annanstans är i princip utesluten. Då återstår frågan, såvitt jag förstår, var man skall lägga det fjärde järnvägsspåret, som vi kanske kommer att behöva inom tio år, eller åtminstone börja bygga inom tio år. Det alternativ som finns då är antingen att borra en tunnel, vilket blir en oerhört kostsam lösning för bara ett spår. Om man väljer att lägga det på ytan, är det väl Riddarholmskyrkan som måste ge plats. Jag

vet att vi har det gustavianska koret i riksdagen. Det finns en Gustaf IV, och det kanske vore lämpligt att lägga det fjärde spåret rakt över hans grav – fyra som fyra, ungefär.

Jag vill ställa en fråga och understryka det som Ulf Kristersson sade. Vad gör man när den kapacitet som det tredje spåret medger inte är tillräcklig? Var lägger man då det fjärde spåret?

När det gäller finansieringen är det också viktigt att en tidigareläggning av det fjärde spåret naturligtvis innebär en högre kostnad i dag. Men man måste väga det mot de miljömässiga och historiska skälen. Om man gör jämförelsen med att ett spår i ytläge kostar 1,6 miljarder kronor, skall man komma ihåg, Mats Odell, att i den kostnaden inte ingår ombyggnaden av Centralstationen, vilket medför ytterligare merkostnader för att få detta att fungera, ungefär 300 miljoner kronor.

Om man jämför ett spår med ett spår, utfaller tunnellsnigen inte som ett speciellt dåligt alternativ. Om man jämför ett spår i ytläge med två spår i tunnelläge, är det klart att det blir något dyrare med två spår. Men det hör till sakens natur.

Avslutningsvis, fru talman, kan man säga att en tunnellsnigen skulle, förutom att ge bättre omstigningsmöjligheter för kollektivtrafikresenärerna än vad en ytlösning ger, också skapa större säkerhet i denna centrala del av Stockholm. För några år sedan spårade ett tåg ur och blockerade större delen av Stockholms och Sveriges tågtrafik. Med en tunnel skulle vi slippa eller åtminstone minska problemen. Det gäller eventuella konfliktrisker med andra länder men också vardagliga problem såsom urspårningar, krockar och störningar från trafikleden bredvid, vilka också kan påverka tågtrafiken.

En tunnellsnigen har därför en mängd fördelar. Men det är självfallet fråga om den politiska viljan och hur man gör bedömningen. Är den historiska miljön och den nuvarande miljön så pass viktig att det i kombination med säkerhetsfrågor och kapacitetsfrågor gör att man är beredd att ta den merkostnad som en tidigareläggning av det fjärde spåret innebär?

Anf. 60 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag vill också börja med att instämma i allt vad som tidigare har sagts här av interpellanten och efterföljande talare.

Jag anser inte att kommunikationsministerns svar är något under av logik. Vad han säger är nämligen att å ena sidan finns det så många viktiga investeringsbehov på trafikområdet att man inte har råd att bygga detta spår i tunnel. Men å andra sidan är detta spåret i tunnel så mycket viktigare än alla andra investeringsobjekt att det måste genomföras.

Jag inbillar mig att om detta spår faktiskt har denna nyckelroll för hela kommunikationssystemet på järnvägssidan som det påstås, då har vi också råd att genomföra det på ett miljömässigt sätt. Om vi inte anser oss ha råd att genomföra detta spårbygge på ett sätt som är acceptabelt ur miljösynpunkt, då är det uppenbarligen inte så viktigt. Då har det inte denna väsentliga nyckelroll. Man måste alltså bestämma sig. Är spåret nödvändigt, då har vi råd att göra det miljömässigt vettigt. I annat fall bör vi kunna låta bli.

Jag anser att det är så viktigt, därför att jag anser att det är centralt att prioritera järnvägsutbyggnaden. Men då måste vi också i detta fall som i alla

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

andra fall tillämpa principen att de investeringar som man gör skall göras på ett sådant sätt att det har minsta möjliga effekt på miljön.

Fru talman! Vi kan i Stockholm se ett gott exempel på ett av Europas värsta stadsmiljömord. Det är de broar som redan nu skär av Gamla stan med Mälartorget och Kornhamnstorg från Riddarfjärden. Men det faktum att man har varit och mördat miljön här, är naturligtvis inte något motiv för ytterligare stadsmiljömord i det här området – att göra ont värre.

Däremot tycker jag att man borde ta sig en allvarlig funderare på om det inte skulle vara möjligt att ta ett radikalt grepp för att förbättra miljön mellan Riddarholmen och Slussen. Jag anser alltså att man borde ta upp till ordentligt övervägande om man inte skulle bygga en riktigt rejäl tunnel, som skulle kunna rymma inte bara första, andra, tredje och fjärde spåren utan också tunnelbana och söderled. Jag tycker inte att den frågan har prövats tillräckligt seriöst än. Det är helt klart att de miljövinster som skulle åstadkommas genom att man röjde undan den bråte som nu skärmar av Mälardrottningen från Mälaren skulle vara så stora att de faktiskt skulle kunna vara värda en rejäl investering. Då skulle naturligtvis inte bara staten behöva ställa upp utan man skulle även få ställa upp från regionen. Men, som sagt var, vinsten skulle kunna motivera ganska ordentliga satsningar.

Mitt budskap till kommunikationsministern är att det spår som inte är värt att bygga på ett miljömässigt sätt, det är inte värt att bygga. Men varför inte ta ett radikalt grepp på hela kommunikations- och miljösituationen mellan Riddarholmen och Slussen.

Anf. 61 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! Jag vill först säga några ord till Ulf Kristersson om mitt ursprung i Värnamo. Jag flyttade till Stockholm 1955. Jag har kontrollerat i ledamotsförteckningen att det noga räknat var åtta år innan Ulf Kristersson föddes. Men det bjuder jag gärna på.

Ulf Kristersson sade att det här inte handlar om partipolitik. Det kan jag hålla med om, när jag nu ser dessa herrar samlade framför mig. Dessa herrar – utom Pär Granstedt – hör till partier som har medverkat till denna uppgörelse, partier som finns representerade i såväl kommun och landsting som riksdag och regering. Det är kanske fel taktik att då gå på det ansvariga statsrådet. Det vore nog bättre att arbeta inåt i de egna partierna för att få gehör för sina önskemål om dessa förändringar – detta sagt som ett grundtips för det politiska arbetet. Men det kostar ju inte så mycket att gå ut med kraftfulla formuleringar mot det ansvariga statsrådet.

En annan poäng är att det är regeringen som står bakom regeringsbeslutet, som undertecknades av statsrådet Bo Lundgren. Jag var då inte själv närvarande. Regeringen arbetar nämligen som ett kollektiv. Vi har berett dessa frågor även tillsammans med Pär Granstedts parti. Jag säger detta som ett underlag för den debatt som vi nu för.

Jag håller med de fyra talarna när det gäller hoten mot kulturmiljön i Stockholm. Kulturmiljön i Stockholm är någonting som vi verkligen måste slå vakt om. Men vi måste också få litet balans i diskussionen. Det verkliga hotet mot kulturbyggnaderna i Gamla stan och på Riddarholmen kommer inte från den spårburna trafiken – Pär Granstedt var inne på detta. Varje

dygn, fru talman, passerar ca 160 000 fordon över broarna till Gamla stan. Det kan jämföras med de mellan 8 000 och 10 000 fordon som förväntas passera över den nya Öresundsförbindelsen. Jag upprepar: 160 000 fordon.

Fru talman! Det är bl.a. utsläppen från dessa 160 000 fordon som gör att de gamla kulturbyggnaderna i Gamla stan och på Riddarholmen vittrar sönder. Regeringen måste ju tro sina egna myndigheter när man där säger att järnvägen inte hotar dessa byggnader. Det är det underlag som vi har. Engagerat tal i kammaren är naturligtvis bra, men det duger inte som beslutsunderlag för regeringen.

Det nya järnvägsspåret kommer att gå över Riddarholmen i en betongtunnel, som med senaste teknik är vibrationsdämpad. Arbetena kommer att utföras enligt noggranna instruktioner från Riksantikvarieämbetet. Jag instämmer dessutom med trafiklandstingsrådet Elwe Nilsson i Stockholms län. Han säger att det kanske vore helt fel signal när det gäller att påverka resandemönstret i Stockholmsregionen, att deportera kollektivtrafikresenärerna till – som i ett av tunnelalternativen – en drygt 7 km lång tunnel, som sträcker sig ända från Älvsjö till Tomtebodan. Det blir en 10 minuters resa i mörkret, mina herrar, 40 m under Riddarfjärden, samtidigt som de 160 000 bilisterna får fortsätta att färdas fram med världens vackraste utsikt, en utsikt som faktiskt påverkas mycket marginellt av den lösning som regeringen, herrarnas partier, riksdagen och regionen hittills har varit överens om.

När det gäller frågan om huruvida det behövs ett fjärde spår redovisas det entydigt i de trafikprognoser som i dag finns tillgängliga – och de sträcker sig fram till år 2020 – att kapaciteten vid utbyggnad till tre spår är tillräcklig inom överblickbar tid och även längre fram.

Med en lösning med tre spår klarar man en fördubbling av dagens trafikarbete på järnvägen. Om det under mitten av 2000-talet visar sig att det behövs ytterligare spår genom Stockholmsområdet, finns det sannolikt behov av att koppla ihop andra delar av Stockholm med järnvägen. Jag kan tänka mig t.ex. en dragning från Fridhemsplan till Liljeholmen, såsom föreslås i något av alternativen. I dag är trafikunderlaget för litet för att man skall göra en sådan separation av trafiken. Det skulle alltså allvarligt försämra trafikservicen för kollektivtrafiken när det hela står färdigt, om man i dagens läge gör en sådan uppdelning. Men jag är inte främmande för att det någon gång fram emot mitten av nästa århundrade, när detta blir aktuellt, finns ett sådant trafikunderlag.

Det är alltså över huvud taget inte aktuellt med fyra spår söderut, helt enkelt därför att kapaciteten vid Stockholms central inte räcker till för fyra spår söderifrån.

I norra delen av Centralen finns det betydligt fler spår än det finns i södra delen. Därför finns det kapacitet för fyra spår norrut vid Centralen.

Så till frågan om miljöprövningen. Ja, skillnaden mellan att pröva – vilket Ulf Kristersson efterlyser – enligt 2 § 4 kap. naturresurslagen och pröva enligt 6 § i samma lag, som regeringen gör, är att ett kommunalt veto inkluderas i det senare fallet. Det är kanske inte särskilt effektivt med tanke på att Stockholms stadsfullmäktige i praktiken har en färdig detaljplan för det här.

Anf. 62 KENT CARLSSON (s):

Fru talman! Statsrådet hänvisade till Dennispaketet. I Dennispaketet bollas dock frågan över till regeringen och statsrådet Odell. Lokalt säger man att den bästa lösningen antagligen vore en tunnel. Men eftersom pengar måste tas från statskassan tar man inte ställning. Borgarråden i Stockholm har gemensamt uppvakttat kommunikationsministern för att ytterligare understryka att det bästa vore en tunnelloösning.

Självfallet är det fråga om en kamp om pengarna. Inte heller jag ser det här som en partiskiljande fråga. Snarare är det en regional fråga, där det kan bli en fight mellan olika delar av landet. Men där har statsrådet, regeringen kollektivt och, självfallet, riksdagen ett ansvar för att man inte ger sig på historiska miljöer som är av riksintresse. Så är det definitivt med Riddarholmen.

Sedan till Pär Granstedts fråga. Om det här är så angeläget från kommunikationssynpunkt, måste vi också ha råd med en utformning som miljömässigt inte drabbar en så viktig kulturhistorisk miljö som Riddarholmen.

Jag skulle också gärna vilja ge mig in på visionen att gräva ner allt som klipper av Gamla stan från Riddarholmen. Tyvärr har jag inte de pengar som behövs för det. Men det vore önskvärt att få göra så.

Statsrådet säger att det handlar om att deportera kollektivtrafikresenärerna till mörkret. Detta är det vansinnigaste jag någonsin hört. Själv åker jag tunnelbana varje dag. Anledningen till att jag väljer att åka tunnelbana är att det går snabbt och att inte en mängd hinder uppstår. Jag åker betydligt mer än tio minuter varje gång. Det viktiga för kollektivtrafikresenärerna tror jag är just att det går snabbt och att störningar inte uppstår. I och för sig vill man helst ha utsikt.

Med de lösningar med ett tredje spår som man nu väljer är risken för störningar synnerligen stor när det gäller pendeltågstrafiken. Med en tunnelloösning skulle man slippa en del av de komplikationer som pendeltågstrafiken har varit utsatt för.

När det sedan gäller kapaciteten och det tredje spåret är det ändå så – det är möjligt att jag har läst regeringens infrastrukturproposition dåligt – att man med de satsningar som görs på järnvägen, det handlar då om en snabbjärnväg och en satsning på kollektivtrafiken också regionalt, får en kraftigt ökande resandeström bl.a. från södra sidan av Stockholm. Jag ifrågasätter om man då klarar sig så länge som statsrådet här uppger. Jag tror att det är gamla prognoser från tiden innan regeringen lade fram sitt kraftfulla paket för järnvägen.

Det är ett vägval vi gör nu när det gäller det tredje och det fjärde spåret. Antingen kan de läggas på en annan plats, och därmed skapas en ny lösning, eller också får vi acceptera att det tredje spåret läggs som det sägs här. Men då är vi hänvisade att också lägga det fjärde spåret på samma ställe, med de komplikationer som det ger.

Med lösningen med ett tredje spår är Centralstationen ett problem. Redan i dag är ju tiderna för uppehåll på Centralstationen för korta. Också där vore alltså en tunnelloösning allra bäst.

Anf. 63 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Egentligen begärde jag ett nytt inlägg. Jag tycker att kommunikationsministern är litet nonchalant mot riksdagen med tanke på dess funktion och arbetsformer.

För det första hävdade kommunikationsministern att vi inte skulle ha rätt att föra den här debatten i den utsträckning som våra partivänner har deltagit i beslut som betyder ytförläggning av spår. Jag vill väldigt skarpt protestera mot det. Det är alldeles självklart att vi som riksdagsledamöter måste få framföra de politiska ståndpunkter som vi tror på och som vi tycker är angelägna, även om vi skulle ha partivänner som i annat sammanhang haft en annan uppfattning. Jag tycker alltså att det är viktigt att slå fast att den opposition som vi här presterar är berättigad.

För det andra sade kommunikationsministern att debattinlägg i riksdagen inte är något som kan tjäna som underlag för regeringens behandling av de här frågorna. Också det tycker jag är ett mycket anmärkningsvärt uttalande av ett statsråd. Jag tror att lyhördhet gentemot riksdagsdebatten är en väldigt stor förtjänst hos statsråd. Det är ganska viktigt att regeringen i sina överväganden ser riksdagsdebatten och riksdagsledamöternas uppfattningar som en viktig del av underlaget.

Jag hoppas att regeringen i samband med den fortsatta hanteringen av de här frågorna faktiskt visar en lyhördhet gentemot de uppfattningar som kommer fram. Detta har varit föremål för ställningstaganden i regeringen. Det vet jag. Men jag tror att debatten kommer att gå vidare. Det kommer att föras fram olika förslag om hur detta kan lösas på bästa sätt.

Jag har dristat mig till att här komma med ett ganska radikalt förslag. Jag vet att det är kostnadskrävande. Å andra sidan skulle väldigt stora miljöproblem lösas. Man kan också fundera över olika typer av tunnelloösningar. Flera förslag har ju förts fram under resans gång. Jag tror att det är viktigt att regeringen inte fastnar i ett slags benhård attityd: Nu har vi sagt så här. Därför skall det bli så. Något annat får inte komma i fråga.

I stället gäller det att faktiskt vara öppen för den fortsatta debatten i dessa frågor.

Anf. 64 ULF KRISTERSSON (m):

Fru talman! Tyvärr är nog attityden just den som Pär Granstedt befarar, nämligen att man blundar och sväljer och tycks säga: Vi kan inte göra så mycket åt det här längre. Ingen tycks känna entusiasm, men vi kör ändå.

Vi har en jättebra borgerlig regering, och det vet statsrådet Odell ännu bättre än jag. Men det går inte riktigt att alltid dölja sig bakom det faktum att flera partier ingår i regeringen. Mats Odell tycker inte att jag skall vända mig till det ansvariga statsrådet. I stället skall jag vända mig till mina partivänner. Men om Mats Odell var moderat skulle han veta att jag har drivit den frågan även internt bland mina partivänner. Jag tycker alltså inte att det inte finns skäl att fråga just det ansvariga statsrådet.

Interpellationssvaret är inte något svar alls. Men sedan det avlämnades har det kommit några svar här.

För att rekapitulera handlar det mycket om retroaktiv ilska här. Det handlar om att vi är ilska och ledsna över det som hände på 50-talet. Det kan vi

Prot. 1992/93:74

12 mars 1993

Svar på
interpellationer

inte göra något åt. Det är bara det att de hemska bilarna på Riddarholmen och allt det som tänktes och gjordes fel för några decennier sedan orimligen kan fungera som motiv för att nu göra det hela ännu värre.

Så till argumenten om utsikten. Om statsrådet "bjuder" på sina åtta år i Värnamo, bjuder jag på utsikten varje dag jag skall åka till och från riksdagen. Det finns ju viktigare saker.

Har man inte alltid sagt att det är en förhållandevis liten försämring som görs? I relation till de stora ekonomiska värden som det handlar om måste vi svälja detta – tycks man mena.

Det är precis så man alltid har sagt. Hur man kan tycka att motorleden är en förhållandevis liten försämring kan jag i och för sig inte begripa i dag. Antagligen sade man just så. Man sade inte med berått mod: Låt oss nu göra det mest bestialiska som tänkas kan. Nej, man trodde faktiskt på det man gjorde. Det är just det som skrämmar litet grand.

Vi här har alltid trott på det vi har gjort, men det har också blivit som det blivit. Det är ett skäl till att i dag faktiskt tänka i andra banor.

1920 eller 1921 skrev Norstedt i sin bok "Bilder ur Stockholm" ungefär så här: I ett halvt sekel har tågtrafiken drabbat och förstört Riddarholmen och Gamla stan. En dag, säger de drömmande, kanske tekniken har nått så långt att vi kan gräva ner tågen under holmar och under vatten.

I dag är tekniken faktiskt där!

Anf. 65 KENNETH ATTEFORS (nyd):

Fru talman! Att det fjärde spåret inte skulle behövas är faktiskt en nyhet för mig. I alla rapporter som jag har på mitt arbetsrum står det att kapaciteten är slut år 2010 och att det fjärde spåret måste byggas.

Jag måste få reda på vilken rapport kommunikationsministern hänсыftar till.

De 2 miljarderna är faktiskt inget problem i dag. Vi lånar ju upp 98 miljarder. Om vi lånar upp 98 eller 100 miljarder är hugget som stucket. Om avbetalningstiden är 50 år, är det små summor vi talar om när det gäller att spara den kulturmiljö som trots allt finns i huvudstaden. Jag vill påpeka att jag inte är stockholmare. Men jag är väldigt stolt över min huvudstad och vill bevara den kulturmiljö som här finns till efterkommande.

160 000 bilar sägs släppa ut en mängd avgaser och förstöra fastigheter. Jag har faktiskt träffat en överenskommelse med kommunikationsministern och hans statssekreterare, och den överenskommelsen står jag faktiskt för: År 2007 kommer vi eventuellt att införa en regel som säger att endast nollemissionsbilar får lov att köra i städer med mer än 45 000 invånare.

Jag tror att klimatpropositionen läggs fram i dag. Jag hoppas att vår överenskommelse gäller, dvs. att det verkligen står i texten vad vi överenskommit. Jag har i alla fall ett telefax från Per Egon Johansson som är tre veckor gammalt, och där står det att det är ett löfte från Kommunikationsdepartementet att så skulle vara.

Anf. 66 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! Jag tror att Pär Granstedt missförstod mig något. Jag menar inte alls att ledamöterna inte skall ha rätt att föra debatt eller ha engagerade inlägg. Tvärtom är regeringen mycket lyhörd här.

I stället gav jag ett tips – det är ju väldigt populärt att ge sådana – om hur man skulle kunna nå resultat när det gäller det politiska arbetet. Naturligtvis behöver man inte ta till sig det tipset. Vad jag här anfört är i alla fall tanken bakom det hela.

Så en kommentar till det sista som Ulf KristerSSon sade om att regeringens attityd skulle vara att blunda och svälja. Det är väldigt stora ekonomiska värden som står på spel, och nu finns teknik för att göra något åt det.

Det som har hänt i regionen är att en överenskommelse har träffats som kallas för Dennisöverenskommelsen. Det handlar om väldigt omfattande investeringar, inte minst i fråga om utbyggnaden av spårtrafiken. Staten har i träffad överenskommelse tagit på sig att finansiera en utbyggnad av järnvägen mellan Stockholms central och Årsta. I överenskommelsen nämns ett belopp, 1 550 miljoner kronor. Om detta är alla överens.

Regionen har alltså accepterat en lösning med ett tredje spår i ytläge. Nu har Stockholms kommun arbetat med en detaljplan som i stort sett är färdig. Men den är ännu inte antagen av kommunfullmäktige.

Jag vet också att Stockholms kommun även arbetar med en detaljplan för en tunnellsökning. Om det innebär att regionen har ändrat sig beträffande det tredje spåret, måste regeringen naturligtvis tolka det så att regionen också är beredd att svara för finansieringen av den fördröjade lösningen.

Låt mig, fru talman, ge en viktig upplysning i sammanhanget. Nya spår i en tunnel måste i första hand bli en regional fråga, menar jag, helt enkelt för att det bara är pendeltåg som kommer att gå på dem. Det är bara pendeltågen som kommer att gå i tunneln. Det beror på två saker.

Det är en så pass brant stigning från det mycket djupa läge under Centralen där man lägger de här spåren. För att frigöra spår i ytläge från Centralen blir det pendeltågen som kommer att hamna i tunneln. De spåren kan helt enkelt inte användas för lokdragna tåg eller X-2000. Det skulle i så fall behövas mycket speciella hänsyn med tidtabellläggningar och annan logistik. Därför är det naturligt att finansieringen av en sådan fördröjning som det i så fall blir fråga om sker inom regionen.

Det finns naturligtvis väldigt många olika möjligheter att välja. Man kan t.ex. göra omDispositioneringar inom Dennispaketets ram. Det handlar trots allt om 36 miljarder kronor. Kenneth Attefors och andra har beskrivit vilka möjligheter det finns att låna och skriva av. Jag vidarebefordrar de upplysningarna till regionen.

I den proposition som regeringen nyligen har lagt fram finns det inte utrymme för en fördröjad lösning i form av en tunnel. Vi har haft underhandskontakter med det utskott i riksdagen som handlägger de här frågorna, nämligen trafikutskottet, och jag kan bara konstatera att trafikutskottet har gjort samma bedömning som regeringen, nämligen att ytterligare medel till tunnel inte kan avsättas på bekostnad av andra angelägna projekt i landet.

Det finns helt enkelt inte någon majoritet i trafikutskottet för detta. Jag noterar också att ingen av trafikutskottets ledamöter har ställt upp i den här debatten för att stödja en sådan lösning.

Jag har däremot inte någonting att erinra mot att regionen själv svarar för den merkostnad som det innebär att välja en tunnellsökning. Men om regio-

nen skulle välja en sådan lösning är det ganska bråttom, om man skall förhandla fram en finansiering.

Om inte den frågan är löst vid den tidpunkt då vi alla skall gå på semester, någon gång i juli månad, kommer det att uppstå stora problem i tidsplaneringen. Därför är det ganska bråttom om man i regionen vill lägga till någon-
ting utöver den basresurs som staten har kunnat enas om att bjuda på för den kapacitetsförstärkning som behövs.

Ur regeringens synpunkt är kapacitetsförstärkningen för den miljövänliga tågtrafiken mycket angelägen. Nya tåg kommer att trafikera Mälardalen när de omfattande investeringar som nu görs är färdiga. Att i det läget inte fullt ut kunna utnyttja den infrastruktur som det nu satsas så många miljarder på, skulle vara ett resursslöseri som staten inte kan medverka till.

Blir det kapacitetsbrist, genom fördröjningar och annat, måste det ske en prioritering av vilka tåg som skall fram. Det finns alltså en risk för att vi måste göra mycket smärtsamma prioriteringar. Är det Svealandsbanans nya tåg, Mälarbanan, Arlandapendeln eller de regionala pendeltågen som måste prioriteras eller är det snabbtågen? Därför är det mycket bråttom om regionen skulle samla sig till en annan lösning. Då bör man vara färdig senast den 1 juli, skulle jag vilja säga.

Regeringen har ingenting emot detta. Regeringen ställer upp med 1,5 miljarder. Vill kommunen och regionen lägga till mer är ni hjärtligt välkomna.

Anf. 67 KENT CARLSSON (s):

Fru talman! Det var en del nya besked, att bollen skickas tillbaka till de regionala beslutsfattarna. Jag kan till viss del hålla med kommunikationsministern när han säger att en tunnellsnöring blir en mer regional angelägenhet därför att det huvudsakligen skulle vara pendeltåg som går i denna tunnel.

Nu säger åtminstone Banverket att tunneln går att använda för mindre tågsätt, även lokdragna sådana. Det kan alltså vara en lösning för kortare tågsätt. Om vi skall ha många tåg, som går ofta, kan även en sådan här tunnel vara en utmärkt lösning.

Man får heller inte glömma bort att i de 1,55 miljarder som har anslagits i Dennispaketet, och som staten har accepterat, ligger inte heller lösningen för Stockholms central. Det är ett problem i dag för alla resenärer, både fjärrtågsresenärer och pendeltågsresenärer, att det är för korta uppehållstider och för dålig kapacitet.

Det kan man inte lösa om man inte skall riva Postens nya terminal eller delar av SJ:s kontor och centralstationsbyggnaden. Där måste man hitta helt andra lösningar. Antingen lägger man spåren ovanpå eller också lägger man dem under. Frågan är liksom inte löst ännu.

Det man kan säga är att huvuddelen av de tåg som skulle gå i tunneln är pendeltåg. Men det fråntar inte landets regering och staten deras ansvar för Riddarholmen, som är av oerhört central kulturhistorisk betydelse. Man bör se till att från statens sida värna om en sådan viktig historisk holme och de byggnader som finns där. Med det menar jag att det råder ett delat ansvar mellan regionen och staten för att hitta en miljömässigt acceptabel lösning, som också klarar den miljövänliga järnvägens behov av en ökad kapacitet.

Mitt tips och min fråga till statsrådet är: Kommer statsrådet att uppta så-

dana här överläggningar med regionen för att hitta en miljömässigt acceptabel lösning i form av en tunnel och för att hitta finansieringen av en sådan lösning?

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 68 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! Jag är mycket glad för den här interpellationsdebatten. Jag tror nämligen att samtliga debattörer är drivna av samma omsorg om kulturmiljön i Stockholm och av att vi skall få en bra kollektivtrafik, som kan föra över mer trafik från väg till järnväg. Vad det handlar om är pengar.

Jag har pekat på att staten står för en bassatsning på någonting som hela regionen hittills har varit enig om. Nu kanske det finns nya majoriteter i regionen. Men vi har penetrerat förutsättningarna i trafikutskottet för att hitta mer pengar till Stockholmsregionen. Jag vågar påstå att förutsättningarna att i denna kammare göra omfördelningar till förmån för Stockholmsregionen är mycket begränsade, för att uttrycka sig diplomatiskt.

När vi nu ger tips åt varandra, vill jag säga: Ta gärna sådana kontakter i trafikutskottet! Där ligger nu propositionen. Det är fullt möjligt för riksdagen att göra sådana omdisponeringar. Regeringen kommer inte att ta initiativ till sådana överläggningar, utan det är en typ av debatt som bör föras i denna region.

Vill man göra omprioriteringar i det stora paket på 36 miljarder kronor som skall investeras i den här regionen är det en fråga för regionen. Villkoren för statens medverkan är solklara. Regionen har bollen om man vill göra förändringar. Jag och regeringen har ingenting alls emot att man höjer den basstandard som staten bjuder regionen på.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1992/93:So18–So29 till socialutskottet

8 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Proposition
1992/93:179 Åtgärder mot klimatpåverkan m.m.

Skrivelse
1992/93:240 Statsrådets arvoden

Motionerna
med anledning av prop. 1992/93:169 Högre utbildning för ökad kompetens
1992/93:Ub34 av Lars Sundin (fp)

1992/93:Ub35 av John Andersson (-)
1992/93:Ub36 av John Andersson (-)
1992/93:Ub37 av Bengt Hurtig (v)
1992/93:Ub38 av Bo Forslund m.fl. (s)
1992/93:Ub39 av Jan Andersson och Bengt Silfverstrand (s)
1992/93:Ub40 av Maj-Lis Lööw m.fl. (s)
1992/93:Ub41 av Kjell Eldensjö (kds)
1992/93:Ub42 av Ulrica Messing och Karl Hagström (s)
1992/93:Ub43 av Ingegerd Sahlström m.fl. (s)
1992/93:Ub44 av Anders Nilsson m.fl. (s)
1992/93:Ub45 av Anders Nilsson m.fl. (s)
1992/93:Ub46 av Nils Nordh m.fl. (s)
1992/93:Ub47 av Jan Backman (m)
1992/93:Ub48 av Elvy Söderström m.fl. (s)
1992/93:Ub49 av Maud Björnemalm m.fl. (s,m,fp,c,kds,v)
1992/93:Ub50 av Inger Lundberg m.fl. (s)
1992/93:Ub51 av Hans Karlsson m.fl. (s)
1992/93:Ub52 av Håkan Strömberg m.fl. (s)
1992/93:Ub53 av Berit Löfstedt m.fl. (s)
1992/93:Ub54 av Berit Löfstedt m.fl. (s)
1992/93:Ub55 av Ingvar Carlsson m.fl. (s)
1992/93:Ub56 av Ingvar Johnsson m.fl. (s)
1992/93:Ub57 av Ulrica Messing m.fl. (s)
1992/93:Ub58 av Kjell Ericsson m.fl. (c,m,fp,kds)
1992/93:Ub59 av Lennart Brunander och Marianne Andersson (c)
1992/93:Ub60 av Rune Thorén och Elving Andersson (c)
1992/93:Ub61 av Anita Johansson m.fl. (s)
1992/93:Ub62 av Pierre Schori m.fl. (s)
1992/93:Ub63 av Bengt Kindbom (c)
1992/93:Ub64 av Alf Egnerfors m.fl. (s)
1992/93:Ub65 av Ylva Annerstedt (fp)
1992/93:Ub66 av Olle Schmidt (fp)
1992/93:Ub67 av Sigrid Bolkéus och Sinikka Bohlin (s)
1992/93:Ub68 av Kenth Skårvik m.fl. (fp)
1992/93:Ub69 av Carl-Johan Wilson (fp)
1992/93:Ub70 av Lars Sundin (fp)
1992/93:Ub71 av Britta Bjelle och Ulla Orring (fp)
1992/93:Ub72 av Ylva Annerstedt (fp)
1992/93:Ub73 av Jan Björkman m.fl. (s)
1992/93:Ub74 av Magnus Persson m.fl. (s)
1992/93:Ub75 av Hans Nyhage och Lars Björkman (m)
1992/93:Ub76 av Hans Nyhage och Lars Björkman (m)
1992/93:Ub77 av Inger Hestvik m.fl. (s)
1992/93:Ub78 av Elisabeth Persson m.fl. (v,s,fp,c,kds,nyd)
1992/93:Ub79 av Gudrun Schyman m.fl. (v)
1992/93:Ub80 av Arne Kjörnsberg m.fl. (s)
1992/93:Ub81 av Sten-Ove Sundström m.fl. (s)
1992/93:Ub82 av Monica Öhman m.fl. (s,kds,v)

1992/93:Ub83 av Mats Lindberg m.fl. (s)
1992/93:Ub84 av Lena Hjelm-Wallén m.fl. (s,fp,c,kds)
1992/93:Ub85 av Eva Johansson och Lena Hjelm-Wallén (s)
1992/93:Ub86 av Stina Eliasson och Tage Pålsson (c)
1992/93:Ub87 av Inger Hestvik m.fl. (s)
1992/93:Ub88 av Sigge Godin (fp)
1992/93:Ub89 av Birger Hagård m.fl. (m)
1992/93:Ub90 av Lennart Brunander och Birger Andersson (c)

med anledning av förs. 1992/93:RfK3 Riksdagens Förvaltningskontors förslag till kompletterande anslag till statsbudgeten för budgetåret 1993/94
1992/93:K26 av Bengt Hurtig (v)
1992/93:K27 av Harriet Colliander (nyd)

Konstitutionsutskottets betänkande
1992/93:KU21 Riksdagsledamöternas och statsrådets arvoden

Skatteutskottets betänkande
1992/93:SkU24 Skattelättnad vid överlåtelse av aktier i riskkapitalbolag m.m.

Kulturutskottets betänkanden
1992/93:KrU9 Tilläggsbudget I inom Finansdepartementets och Kulturdepartementets områden
1992/93:KrU10 Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco m.m.
1992/93:KrU11 Stöd till trossamfund m.m.
1992/93:KrU12 Ungdoms- och folkrörelsefrågor m.m.
1992/93:KrU13 Folkbildning
1992/93:KrU16 Anslag till Kulturdepartementet, m.m.

Utbildningsutskottets betänkanden
1992/93:UbU7 Anslag till Utbildningsdepartementet, m.m.
1992/93:UbU9 Insatser för elever med handikapp, m.m.
1992/93:UbU10 Vissa anslag till driften av skolor

9 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställts

den 11 mars

1992/93:100 av *Gudrun Schyman* (v) till socialministern om lönediskriminering av kvinnor:

Intresset för löner har ökat under de senaste åren. En bidragande orsak till detta är att löneskillnaderna mellan kvinnor och män alltmer uppenbarats. Utvecklingen mot en allt större löneutjämning sedan 60-talet bröts under 80-

talet då löneskillnaderna mellan könen, såväl som mellan olika yrkesgrupper, började öka igen. Idén om en solidarisk lönepolitik minskade i genomslagskraft samtidigt som en mer individuell lönesättning började tillämpas på allt fler yrkesområden.

En solidarisk lönepolitik innefattar även ekonomisk jämställdhet. En rad statistiska fakta talar också för kravet på lika lön för kvinnor och män:

Nära dubbelt så många kvinnor som män skaffade sig en högskoleutbildning under 80-talet. Kvinnor har dock fortfarande kortare gymnasie- och högskoleutbildning än männen och utbildar sig till yrken som av tradition ger lägre lön (vård- och omsorg bl.a.).

Kvinnors arbetstid har dessutom ökat stadigt genom åren för att i dag närma sig 90 %. (Under 80-talet ökade medelarbetstiden för alla med drygt en timme utom för sammanboende kvinnor utan barn under 7 år som ökade sin medelarbetstid med nästan tre timmar! Källa SCB.)

Kvinnor deltidsarbetar dock i större utsträckning än män, vilket är en följd av att de tar ett kvantitativt sett större föräldraansvar. Kvinnans roll i reproduktionen leder även den till fler avbrott i förvärvsarbetet än hos män. Att män gör ett års militärtjänstgöring tycks dock inte påverka deras lönesättning negativt.

Kraftigt skilda utbildningsval utgjorde tidigare en källa till könsdifferenterade löner. Kvinnor valde kortare, "mindre kvalificerade" utbildningar jämfört med män. I dag håller dessa skillnader på att utjämnas, vilket gör att olika utbildningsval inte är en lika central orsak till löneskillnaderna längre. Även om kvinnor generellt sett genomgår kortare utbildningar än män, så är kvinnorna i majoritet på en del utbildningar som leder till yrken med hög lön (jurist, läkare, ekonom m.fl.). Trots det har man uppvisat löneskillnader mellan kvinnor och män inom dessa yrken.

Det finns studier som visat att kvinnor lönediskrimineras av orsaker som inte kan hänföras till annat än kön. Inte minst löneskillnadsutredningen slår fast att sådana skillnader existerar. Jämförelser har gjorts mellan kvinnor och män i samma bransch, i samma sektor och med likvärdiga kvalifikationer och egenskaper. Ändå har männen generellt sett högre löner.

Storleken på denna direkt könsrelaterade löneskillnad varierar i olika undersökningar. I den senaste löneskillnadsutredningen konstateras att skillnaderna mellan mäns och kvinnors löner som är direkt beroende av kön rör sig inom intervallet 1–8 %. Skillnaderna kan dock vara betydligt större än så.

I en annan undersökning av löneskillnader på ASG studeras inte bara lika arbeten utan också likvärdiga arbeten, och även den undersökningen kommer fram till könsrelaterade löneskillnader på 3–8 %, vilket motsvarar 425–1 150 kr i månaden räknat i 1980 års löner.

Faktorer som barn, förvärvsuppehåll etc. värderas olika beroende av om det gäller en man eller en kvinna. En undersökning konstaterar: "män med barn har en entydig lönefördel framför män utan barn /.../. Flera barn är dessutom inte något negativt ur lönehänseende snarare tvärtom. För kvinnor däremot föreligger inga motsvarande skillnader mellan de som har respektive inte har barn." (Åsa Löfström, Umeå universitet.)

Det tycks snarare vara de traditionella föreställningarna om mäns respektive kvinnors ekonomiska behov som styr lönebildningen, samt det faktum

att traditionellt manliga arbetsuppgifter värderas högre än kvinnors (vilket avspeglar sig i löneavtal m.m.). Föreställningen att män har ett större försörjningsbehov och behov av högre materiell kompensation för sitt arbete lever kvar.

Att ändra på lönesättningen handlar både om att förändra attityder och om att förändra lagstiftning, kriterier för arbetsvärdering etc.

Vi anser att fack och arbetsgivare måste åläggas ett direkt ansvar för en saklig och korrekt arbetsvärdering som kan användas för att utjämna osakliga löneskillnader. Förslag till lagstiftning bör utarbetas på detta område och föreläggas riksdagen.

För att möjliggöra aktiva åtgärder mot arbetsgivare, fack m.fl. som medverkar till könsdiskriminerande lönesättning bör JämO ges större möjlighet att ingripa än vad dagens lagstiftning medger.

En annan avgörande brist vad gäller dagens reglering av lönediskriminering är avsaknaden av regler som gör det möjligt att rättsligt angripa kollektiv lönediskriminering.

Nu krävs nämligen att det finns ett annat arbete på samma arbetsplats som är lika eller av lika värde att jämföra med.

Jag vill därför fråga jämställdhetsministern:

1. Vilka omedelbara åtgärder kommer regeringen att vidta för att komma till rätta med löneskillnaderna mellan kvinnor och män?
2. På vilket sätt ämnar regeringen arbeta för att få fack och arbetsgivare att ta ett större ansvar för en saklig arbetsvärdering som leder till minskade könsrelaterade (dvs. osakliga) löneskillnader?
3. Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att ge JämO bättre möjligheter att ingripa mot könsrelaterad lönediskriminering?
4. Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att komma till rätta omedelbart med den kollektiva lönediskrimineringen av kvinnor?

den 12 mars

1992/93:101 av *Lena Klevenås* (s) till statsrådet Beatrice Ask om komvux:

I regeringens proposition 1992/93:100 kan man läsa: "Kunskapssamhället kräver att perspektivet i synen på utbildningen förändras, från att se utbildning som en ungdomens introduktion till ett långt yrkesliv till att se utbildning som en livslång process, där kunskaper kompletteras, förnyas och fördjupas, i utbildningssystemet, på arbetsplatsen och på fritiden."

Men i ett dokument kallat "Målrelaterade statsstipendier" från Utbildningsdepartementet, Ds 1992:123, kan man läsa följande: "Staten bör inte hymla med att eftersatta gymnasiestudier är något som den enskilde kommer att få betala själv genom ett eget hårt arbete." Och: "Statens signalsystem skulle entydigt bli att slarv med den grundläggande skolgången är något som man i huvudsak på egen bekostnad och genom egna ansträngningar får hämta igen senare i livet."

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga statsrådet Beatrice Ask följande:

Avser regeringen att försvåra för vuxna att ta igen eller komplettera utbildning på komvux på det sätt som hittills har varit möjligt och som av flera utländska bedömare ansetts som världens bästa vuxenutbildning?

10 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställdes

den 11 mars

1992/93:452 av *Annika Åhnberg* (-) till jordbruksministern om odlingen av sockerbetor:

Företaget Hilleshög ansöker nu om att i fältförsök prova sockerbetor som gentekniskt förändrats för att tåla bekämpningsmedlet Roundup. Minskad användning av kemiska bekämpningsmedel är ett mål, som omfattas av såväl producenter som konsumenter och som fastlagts i upprepade politiska beslut. Ökad användning av Roundup kan verka förenligt med dessa mål, då medlet har mindre giftverkan än andra kemiska alternativ. Men på lång sikt motverkas nödvändiga grundläggande förändringar i produktionssystemen, bort från användning av bekämpningsmedel. Försöket bör därför ej tillåtas.

Vid Roma sockerbruk på Gotland finns planer att producera socker från ekologiskt odlade sockerbetor. Efterfrågan finns i Europa, och produktionen ligger i linje med vad en växande konsumentopinion kräver.

Vi står inför ett vägval som delvis beror av politiska beslut. Vilken av dessa framtider vill regeringen se förverkligad? Jag vill fråga jordbruksministern:

Avser regeringen vidta åtgärder för att klargöra att produktion av herbicidresistenta sockerbetor inte kommer att tillåtas?

1992/93:453 av *Jan Jennehag* (v) till försvarsministern om samarbetsavtalet med Frankrike om krigsmateriel:

Vid den franske försvarsministern Pierre Joxes Sverigebesök nyligen under tecknades ett avtal om gemensam forskning, utveckling och produktion av krigsmateriel.

Försvarsministern uttalade då att det inte skulle bli något problem, att Frankrikes vapenexportregler inte är lika stränga som Sveriges. Han sade att vi har en praktisk lösning på problemet att svenskt kunnande och svenska delar skulle kunna säljas av Frankrike till länder som Sverige inte exporterar vapen till.

Jag vill fråga försvarsministern:

Vilka garantier har Sverige för att samarbetsavtalet med Frankrike inte leder till vidareexport som är oförenlig med svensk lag?

den 12 mars

1992/93:454 av *Margareta Viklund* (kds) till kulturministern om medicinsk och psykisk hjälp vid mottagandet av flyktingar från det forna Jugoslavien:

Situationen i det forna Jugoslavien är katastrofal. Tusentals flyktingar lever under ytterst primitiva sanitära förhållanden. Människor svälter, fryser ihjäl, dödas, våldtas och stympas. Det som kanske mest upprör är de systematiska våldtäkterna mot kvinnor och barn.

I dag finns i vårt land många från det forna Jugoslavien. Många av dessa människor har fruktansvärda upplevelser bakom sig.

Får dessa människor den fysiska och psykiska hjälp de behöver när de kommer till vårt land?

1992/93:455 av *Lena Öhrsvik* (s) till statsrådet Bo Könberg om rehabiliteringsutredningar vid lång sjukfrånvaro:

Arbetsgivare skall enligt lag göra en rehabiliteringsutredning vid lång sjukfrånvaro. Utredningen skall lämnas in till Försäkringskassan senast åtta veckor efter sjukanmälningsdagen. Detta sker dock enligt uppgift endast i mindre utsträckning. Det normala är att 5–10 % av utredningarna kommer in automatiskt. Dessutom är utredningarna oftast av låg kvalitet.

För att uppnå målen med rehabiliteringsverksamheten är det naturligtvis av största vikt att detta första steg fungerar.

Jag vill därför fråga statsrådet Könberg:

Vad tänker regeringen göra åt detta allvarliga missförhållande?

1992/93:456 av *Ylva Annerstedt* (fp) till utrikesministern om Tibet:

I november förra året hade vi en frågedebatt där statsrådet uttalade sig mycket positivt till att ta initiativ till en undersökningskommission för förhållandena i Tibet. Statsrådet väckte också tanken på att detta skulle kunna göras på nordisk basis.

Med anledning av det ovan anförda vill jag ställa följande fråga:

Hur långt har förberedelserna kommit och när avses denna kommission sändas i väg?

1992/93:457 av *Per Erik Granström* (s) till kommunikationsministern om riksväg 60:

I regeringens proposition 1992/93:171 om investeringar i trafikens infrastruktur m.m. anförts bl.a. att med en inriktning baserad på önskemål om ökad trafiksäkerhet bör insatserna på övriga stamvägar/vägar prioriteras mot punktinsatser med goda trafiksäkerhetseffekter såsom förbifarter vid tätorter och mindre samhällen.

Riksväg 60 föreslås i propositionen av regionalpolitiska skäl tillföras stamvägsnätet. Inom Kopparbergs län har vägen låg standard på genomfarterna vid Ludvika och Grängesberg.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag ställa följande fråga.

Är medel avsatta för nämnda genomfarter och i så fall när i tiden kan projekten komma att genomföras?

1992/93:458 av *Kent Carlsson* (s) till utrikesministern om Algeriet och de mänskliga rättigheterna:

Sedan den 9 februari 1992 råder undantagstillstånd i Algeriet. Undantagstillståndet infördes av den sittande regeringen sedan man i allmänna demokratiska val blivit besegrade av FIS – Islamiska befrielsefronten.

Sedan valet har regimen förtryck av politiskt oliktankande hårdnat. Amnesty International rapporterade i mars 1993 att brotten mot de mänskliga rättigheterna har ökat kraftigt och sker med den algeriska regeringens medgivande. Tortyr förekommer. Arresteringar sker utan skäl och utan att den anhållne ges möjlighet till rättegång. Flera avrättningar har skett.

Sammanfattningsvis kan sägas att diktatur råder i Algeriet och att de mänskliga rättigheterna satts på undantag. Många algeriska medborgare har på grund av detta lämnat sitt hemland och ansökt om politisk asyl i andra länder. Även till Sverige har ett antal algeriska flyktingar kommit. Uppenbarligen har de svårt att få svenska myndigheter att se det förtryck som sker mot politiskt oliktankande i Algeriet.

Jag vill därför fråga utrikesministern vad regeringen avser att göra för att motverka brotten mot mänskliga rättigheter i Algeriet.

1992/93:459 av *Hans Göran Franck* (s) till justitieministern om utredningen om Palmemordet:

Kritik har framförts mot det sätt på vilket förundersökningen om mordet på statsminister Olof Palme har bedrivits. För att bringa klarhet i hur utredningsarbetet bedrivits har från olika håll begärts att en ny medborgarkommission tillsätts. Det är fem år sedan en parlamentarisk granskning skedde.

Även andra åtgärder har krävts för att förstärka utredningsarbetet. Det är mycket angeläget att alla möjligheter tillvaratas för att brottsutredningen skall kunna bedrivas grundligt och effektivt.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga justitieminister Gun Hellsvik:

Avser regeringen att vidta någon åtgärd i anledning av den brottsutredning som bedrivs om mordet på statsminister Olof Palme?

1992/93:460 av *Ylva Annerstedt* (fp) till statsrådet Bo Lundgren om åtgärder mot metallsmuggling från Ryssland m.fl. länder:

Under senare tid har tullen konstaterat att flera ovanliga metaller kommit till Sverige från Ryssland och de baltiska staterna. Det har kommit sändningar som deklarerats av importörer och exportörer, men smugglingsförsök är vanliga. Allt tyder på att denna trafik ökar.

Metallerna är mycket värdefulla, och en del av dem är ytterligt farliga från hanteringssynpunkt. Tullen och övriga berörda på flygplatser och i hamnar har därför stora problem med omhändertagandet. Vem är t.ex. ansvarig beträffande en trafik som inte tidigare förekommit och inte heller förutsetts i några författningar?

Med anledning av det ovan anförda vill jag ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att lösa problemen med den här sortens trafik?

Prot. 1992/93:74
12 mars 1993

11 § Kammaren åtskildes kl. 13.38.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdet början t.o.m. 4 § anf. 30 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 6 § anf. 57 (delvis) och
av talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Fredagen den 12 mars

1 § Svar på interpellation 1992/93:80 om ekonomisk organiserad brottslighet	1
Justitieminister Gun Hellsvik (m)	
Hans Göran Franck (s)	
Hans Stenberg (s)	
Sylvia Lindgren (s)	
Kent Carlsson (s)	
2 § Svar på interpellation 1992/93:76 om blyfri bensin	15
Miljöminister Olof Johansson (c)	
Elving Andersson (c)	
Jan Sandberg (m)	
3 § Svar på interpellation 1992/93:84 om visst uttalande av miljöminister Olof Johansson i dansk TV	22
Miljöminister Olof Johansson (c)	
Per-Richard Molén (m)	
Talmannen	
4 § Svar på interpellation 1992/93:89 om miljösituationen på Kola-halvön	27
Miljöminister Olof Johansson (c)	
Åke Selberg (s)	
5 § Svar på interpellation 1992/93:79 om Sydafrika	33
Statsrådet Ulf Dinkelspiel (m)	
Hans Göran Franck (s)	
Kent Carlsson (s)	
Simon Liliedahl (nyd)	
Karl-Göran Biörsmark (fp)	
Pär Granstedt (c)	
Eva Zetterberg (v)	
Pierre Schori (s)	
Förste vice talmannen (om debattreglerna)	
6 § Svar på interpellation 1992/93:88 om det planerade tredje järnvägsspåret genom Stockholm	53
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Ulf Kristersson (m)	
Kenneth Attefors (nyd)	
Kent Carlsson (s)	
Pär Granstedt (c)	
7 § Hänvisning av ärenden till utskott	65
8 § Bordläggning	65

9 § Anmälan om interpellationer	
1992/93:100 av Gudrun Schyman (v) om lönediskriminering av kvinnor	67
1992/93:101 av Lena Klevenås (s) om komvux.	69
10 § Anmälan om frågor	
1992/93:452 av Annika Åhnberg (-) om odlingen av sockerbetor	70
1992/93:453 av Jan Jennehag (v) om samarbetsavtal med Frankrike om krigsmateriel:	70
1992/93:454 av Margareta Viklund (kds) om medicinsk och psykisk hjälp vid mottagandet av flyktingar från det forna Jugoslavien	70
1992/93:455 av Lena Öhrsvik (s) om rehabiliteringsutredningar vid lång sjukfrånvaro.	71
1992/93:456 av Ylva Annerstedt (fp) om Tibet	71
1992/93:457 av Per Erik Granström (s) om riksväg 60.	71
1992/93:458 av Kent Carlsson (s) om Algeriet och de mänskliga rättigheterna	72
1992/93:459 av Hans Göran Franck (s) om utredningen om Palmemordet	72
1992/93:460 av Ylva Annerstedt (fp) om åtgärder mot metallsmuggling från Ryssland m.fl. länder.	72

